

ปัญหา - เฉลย

ข้อสอบ - ข้อเขียน

ชั้น มหาอาภิธรรมิกะโท

เล่ม ๑

เก็บทุกรายละเอียด ที่จำเป็น
เก็บทุกประเด็น ที่สำคัญ
เก็บไว้ทุกความต้องการ เพื่อคนพิเศษเช่นคุณ

เหมาะสำหรับนักศึกษาพระอภิธรรม
ชั้น มหาอภิธรรมิกะโท

ใช้เป็นคู่มือประกอบการเรียน
ทบทวนเรื่องที่เรียนแล้ว
เตรียมตัวสอบ

พิมพ์ครั้งที่ ๑ / ๒๕๖๔	จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด
พิมพ์ครั้งที่ ๒ / ๒๕๖๕	จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด
พิมพ์ครั้งที่ ๓ / ๒๕๖๖	จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด
พิมพ์ครั้งที่ ๔ / ๒๕๖๗	จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด

รวบรวมโดย

พระมหาพิชิต รตินฺธโร ป.ธ. ๙ / ๒๕๕๖
อภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๙ / ๒๕๖๕

คำชี้แจง

ข้อสอบชุดนี้ (ปี ๔๓ - ๖๔) แบ่งเนื้อหาออกเป็น ๓ เล่ม คือ

เล่ม ๑	ข้อสอบข้อเขียน	(วันแรก)	อายตน - ชาติยมกะ
เล่ม ๒	ข้อสอบข้อเขียน	(วันหลัง)	สังยมกะ
เล่ม ๓	ข้อสอบสัมภาษณ์	อายตน - ชาติ - สังยมกะ	

คำถาม คำตอบเรื่องเดียวกัน ในแต่ละภาคเรียน อาจมีต่างกันบ้างเล็กน้อย
การพิมพ์ อาจมีผิดพลาด ตกหล่นบ้าง ต้องขออภัยไว้ ณ โอกาสนี้

อายตนะยรมกะ

๑	
จักขายตนะ	โสตายตนะ
	ฆานายตนะ
	ชีวหายตนะ
	กายายตนะ
	รูปายตนะ
X สัทท.	คันธายตนะ
	รสายตนะ
	โผฏฐัพพา.
	มนายตนะ
	ธัมมายตนะ

๒	
โสตายตนะ	ฆานายตนะ
	ชีวหายตนะ
	กายายตนะ
	รูปายตนะ
	คันธายตนะ
	รสายตนะ
	โผฏฐัพพา.
	มนายตนะ
	ธัมมายตนะ

๓	
ฆานายตนะ	ชีวหายตนะ
	กายายตนะ
	รูปายตนะ
	คันธายตนะ
	รสายตนะ
	โผฏฐัพพา.
	มนายตนะ
	ธัมมายตนะ

๔	
ชีวหายตนะ	กายายตนะ
	รูปายตนะ
	คันธายตนะ
	รสายตนะ
	โผฏฐัพพา.
	มนายตนะ
	ธัมมายตนะ

๕	
กายายตนะ	รูปายตนะ
	คันธายตนะ
	รสายตนะ
	โผฏฐัพพา.
	มนายตนะ
	ธัมมายตนะ

๖	
รูปายตนะ	คันธายตนะ
	รสายตนะ
	โผฏฐัพพา.
	มนายตนะ
	ธัมมายตนะ

๗	
คันธายตนะ	รสายตนะ
	โผฏฐัพพา.
	มนายตนะ
	ธัมมายตนะ

๘	
รสายตนะ	โผฏฐัพพา.
	มนายตนะ
	ธัมมายตนะ

๙	
โผฏฐัพพา.	มนายตนะ
	ธัมมายตนะ
๑๐	
มนายตนะ	ธัมมายตนะ

แสดงอายตนะ เกิด - ดับ ตามภูมิ

ภูมิ	อายตนะ										เกิดได้	
๑. กาม	จัก	โส	ฆา	ชีว	กาย	รูป	คันธ	รส	โผฏ	มน	รั้ม	๑๑
๒. รูป	จัก	โส				รูป				มน	รั้ม	๕
๓. อรูป						×				มน	รั้ม	๒
๔. อสัณฺ						รูป				×	รั้ม	๒

วิการ (บกพร่อง) ๓

(กาล ๑ - ๔ - ๕)

องค์ธรรม				จักขุ	โสตะ	ฆานะ	ชีวหา
ทุ.๑	ที่เป็น	โอปปาติกะ	(อบาย)	×	×	✓	✓
ทุ.๑ สุ.๑	ที่เป็น	สังเสทชะ, คัพภ.	(กาม)	×	×	×	✓
ทุ.๑ สุ.๑	ที่เป็น	คัพภเสยยกะ	(กาม)	×	×	×	×

หมายเหตุ × เกิดไม่ได้ (บกพร่อง) ✓ เกิดได้ (ไม่บกพร่อง)

(จักขุ, โสตะ) มีการบกพร่องอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือบกพร่องทั้ง ๒ อย่าง พร้อมกันได้

ความเหมือนที่แตกต่าง

ก+ร ปญจโวการะ	ร+ณ รูปาวจร	ณ อสณฺณสตฺเต
อ จตุโวการะ	อ อรูปาวจร	อ อรูปะ

องค์ธรรมป็นัตติวาระ

จกขุ	หุติยวิชาญาณ	คือ ทิพพจักขุ
	ตติยวิชาญาณ	คือ ปัญญาจักขุ (ได้แก่ อาสวักขยญาณ)
	และ จักขุปสาท	
โสตะ	อภิญญา	คือ ทิพพโสตะ
	โลกเจตสิก	คือ ตัณหาโสตะ
	และ โสตปสาท	
ฆานั	ฆานปสาท	
ชิวหา	ชิวหาปสาท	
กาโย	นามกาย	คือ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ นิพพาน
	รูปกาย	คือ รูป ๒๗ (เว้นกายปสาท)
	บัญญัติกาย	คือ สมุหบัญญัติ เช่น กองช้าง กองม้า กองทัพ เป็นต้น
	และ กายปสาท	
รูป	ปิยรูป สาทรูป	คือ โลเกีย.๘๑ เจ.๕๒ รูป ๒๗ (เว้นรูปารมณ)
	และ รูปารมณ	ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดี และเป็นอารมณ์ของตัณหาได้
สทโท	สัททารมณ	
คนโร	สีลคันระ	คือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ
	สมาธิคันระ	คือ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ
	ปัญญาคันระ	คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ
	และ คันธารมณ	
รโส	อรรณระ	คือ ผลจิตตูปบาท ๔
	ธรรมระ	คือ มรรคจิตตูปบาท ๔
	วิมุตติระ	คือ พระนิพพาน
	และ รसारมณ	
โผฏฐัพพะ	โผฏฐัพพารมณ	
มโน	จิต ๘๙	
ธมโม	ปรมัตถธรรม	คือ จิต ๘๙ โอพาริกรุป ๑๒ (เว้นธัมมายนะ)
	บัญญัติธรรม	คือ สมุหบัญญัติ เช่น กองช้าง กองม้า กองทัพ เป็นต้น
	และ ธัมมายนะ	

ปรมัตถธรรม มีกุศลธรรม อกุ. เป็นต้น (-รสา)
 วจีเภทสัททะ มีกุสลา ธมฺมา อกุ. เป็นต้น
 พระนิพพาน
 และ รसारมณ

น จกฺขุ	อายตนะ ๑๑ บัญญัติ (เว้นจักขุทั้ง ๓)
น โสถํ	อายตนะ ๑๑ บัญญัติ (เว้นโสตะทั้ง ๓)
น ฆานํ	อายตนะ ๑๑ บัญญัติ (เว้นฆานายตนะ)
น ชิวหา	อายตนะ ๑๑ บัญญัติ (เว้นชิวหายตนะ)
น กาโย	เอกเทศบัญญัติ เช่น บ่อน้ำ ถ้ำ ตา หู ต้นโพธิ์ ต้นไทร เป็นต้น
น รูปํ	โลกุต.๘ เจ.๓๖ นิพ. บัญญัติ
น สทฺโท	อายตนะ ๑๑ บัญญัติ (เว้นสัททหายตนะ)
น คนฺโธ	อายตนะ ๑๑ บัญญัติ (เว้นคันธะทั้ง ๔)
น รโส	อายตนะ ๑๑ บัญญัติ (เว้นรสะทั้ง ๔)
น โผฏฐพฺโพ	อายตนะ ๑๑ บัญญัติ (เว้นโผฏฐัพพายตนะ)
น มโน	อายตนะ ๑๑ บัญญัติ (เว้นมนายตนะ)
น ธมฺโม	เอกเทศบัญญัติ เช่น บ่อน้ำ ถ้ำ ตา หู ต้นโพธิ์ ต้นไทร เป็นต้น

จกฺขายตฺถํ	จักขุปสาท
โสตายตฺถํ	โสตปสาท
ฆานายตฺถํ	ฆานปสาท
ชิวหายตฺถํ	ชิวหาปสาท
กายายตฺถํ	กายปสาท
รูปายตฺถํ	รูปารมณํ
สทฺทายตฺถํ	สัททารมณํ
คนฺธายตฺถํ	คันธารมณํ
รสายตฺถํ	รสารมณํ
โผฏฐพฺพายตฺถํ	โผฏฐัพพารมณํ
มนายตฺถํ	จิต ๘๙
ธมฺมายตฺถํ	เจ.๕๒ สุม ๑๖ นิพ.
อายตนา	อายตนะ ๑๒ ทั้งหมด

น จกฺขายตนํ	ทุตติยวิชาญาณ	คือ ทิพพจักขุ
	ตตติยวิชาญาณ	คือ ปัญญาจักขุ และ आयตนะ ๑๑ บัญญัติ (เว้นจักขุทั้ง ๓)
น โสตายตนํ	อภิณฺญา	คือ ทิพพโสตะ
	โลกเจตสิก	คือ ตัณหาโสตะ และ आयตนะ ๑๑ บัญญัติ (เว้นโสตะทั้ง ๓)
น ฆานายตนํ		อายตนะ ๑๑ บัญญัติ (เว้นฆานายตนะ)
น ชิวฺหายตนํ		อายตนะ ๑๑ บัญญัติ (เว้นชิวหายตนะ)
น กายายตนํ	นามกาย รูปกาย	บัญญัติกาย ได้แก่ สมุหบัญญัติ (เว้นกายปสาท) และ เอกเทศบัญญัติ
น รูปายตนํ	ปิยรูป สาทรูป	คือ โลเกีย.๘๑ เจ.๕๒ รูป ๒๘ (เว้นรูปารมณ) ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดี และเป็นอารมณ์ของตัณหาได้ และ โลกุต.๘ เจ.๓๖ นิพ. บัญญัติ
น สทฺทายตนํ		อายตนะ ๑๑ บัญญัติ (เว้นสัททายตนะ)
น คนฺธายตนํ	สีลคันฺธะ	คือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ
	สมาธิคันฺธะ	คือ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ
	ปัญญาคันฺธะ	คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ และ आयตนะ ๑๑ บัญญัติ (เว้นคันฺธะทั้ง ๔)
น รสายตนํ	อรรณฺธระ	คือ ผลจิตตูปบาท ๔
	ธรรมฺธระ	คือ มรรคจิตตูปบาท ๔
	วิมุตฺติธระ	คือ พระนิพพาน และ आयตนะ ๑๑ บัญญัติ (เว้นรสะทั้ง ๔)
หรืออีกนัยหนึ่ง	อรรณฺธระ	คือ ปรมัตถธรรม มีกุศลธรรม อกุศลธรรม เป็นต้น (-รสารมณ)
	ธรรมฺธระ	คือ วจีเภทสัททะ มีกุสลา ธมฺมา อกุสลา ธมฺมา เป็นต้น
	วิมุตฺติธระ	คือ พระนิพพาน และ आयตนะ ๑๑ บัญญัติ (เว้นรสะทั้ง ๔)
น โผฏฐพฺพายตนํ		อายตนะ ๑๑ บัญญัติ (เว้นโผฏฐัพพายตนะ)
น มนฺายตนํ		อายตนะ ๑๑ บัญญัติ (เว้นมนายตนะ)
น ธมฺมฺายตนํ		อายตนะ ๑๑ บัญญัติ คือสมุหบัญญัติ (เว้นธัมมายตนะ) และ เอกเทศบัญญัติ
นายนฺหา		บัญญัติ

๔. ให้แสดงองค์ธรรมของบทต่อไปนี้

๑. จกฺขุ ๒. กาโย (ปทโสธนวาระ)
 ๓. คนฺโธ ๔. น มโน ๕. น ธมฺโม (สุทธวาระ)

ตอบ (43, 48, 55).....หน้า 2, 5, 7, 14)

๑. จกฺขุ องค์ธรรมได้แก่
 ทุตติยวิชาญาณ คือ ทิพพจักขุ
 ตตติยวิชาญาณ คือ ปัญญาจักขุ
 และ จักขุปสาท
๒. กาโย องค์ธรรมได้แก่
 นามกาย คือ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ นิพพาน
 รูปกาย คือ รูป ๒๗ (เว้นกายปสาท)
 บัญญัติกาย คือ สมุหบัญญัติ เช่น กองช้าง กองม้า กองทัพ เป็นต้น
 และ กายปสาท
๓. คนฺโธ องค์ธรรมได้แก่
 ศีลคັນระ คือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ
 สมาธิคັນระ คือ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ
 ปัญญาคันระ คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ
 และ คันธารมณ
๔. น มโน องค์ธรรมได้แก่ อายุตนะ ๑๑ (เว้นมนายตนะ) บัญญัติ
๕. น ธมฺโม องค์ธรรมได้แก่ เอกเทศบัญญัติ เช่น ป่อน้ำ ถ้ำ ดา หู ต้นโพธิ์ ต้นไทร เป็นต้น

๕. จงแสดงองค์ธรรมของคำถามดังต่อไปนี้ (48).....หน้า 3, 5, 7)

ปฐมวิชาญาณ ทุตติยวิชาญาณ ตติยวิชาญาณ

รูปกาย นามกาย ปัญญาคันธ อรรถรส ธรรมรส วิมุตติรส

ตอบ แสดงองค์ธรรมของคำถามต่อไปนี้

ปฐมวิชาญาณ	องค์ธรรมได้แก่	ปุพเพนิวาสญาณ
ทุตติยวิชาญาณ	องค์ธรรมได้แก่	ทิพพจักขุญาณ
ตติยวิชาญาณ	องค์ธรรมได้แก่	อาสวักขยญาณ
รูปกาย	องค์ธรรมได้แก่	รูป ๒๘
นามกาย	องค์ธรรมได้แก่	จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ นิพพาน
ปัญญาคันธ	องค์ธรรมได้แก่	สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ
อรรถรส	องค์ธรรมได้แก่	ผลจิตตูปบาท ๔
ธรรมรส	องค์ธรรมได้แก่	มัคคจิตตูปบาท ๔
วิมุตติรส	องค์ธรรมได้แก่	พระนิพพาน

๖. ก. สीलคันธะ สมาธิคันธะ ปัญญาคันธะ องค์ธรรมได้แก่อะไร (46).....หน้า 7, 8)

ข. รสะ มีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง พร้อมอธิบายมาพอสังเขป

ตอบ

- ก. สीलคันธะ องค์ธรรมได้แก่ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ
 สมาธิคันธะ องค์ธรรมได้แก่ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ
 ปัญญาคันธะ องค์ธรรมได้แก่ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ

- ข. รสะ มี ๔ คือ อรรถรส ธรรมรส วิมุตติรส อายตนรส
 ใน ๔ อย่างนี้ อรรถรส ธรรมรส วิมุตติรส ที่เรียกว่า รสะ นั้น
 เพราะพระอริยเจ้าทั้งหลายมีความยินดีพอใจในธรรมเหล่านี้ ฉะนั้น ธรรมเหล่านี้จึงชื่อว่า รสะ
 ส่วน อายตนรส นั้น เป็นตัวรสเปรี้ยว หวาน มัน เค็ม ขม ฝาด

อรรถะ เป็นผล คือประโยชน์ที่รู้ในสภาวะ รูป นาม นิพพาน

ธรรมะ เป็นเหตุ คือให้รู้สภาวะว่า นี่เป็นจิต เจตสิก รูป นิพพาน กุศล อกุศล

วิมุตติ ความพ้น คือพ้นแล้วจากกิเลสอาสวะทั้งปวง

๗. จงแสดงปณัตติวาระของอายตนะยมกะ ในปทโสธนะวาระอนุโลม โดยให้วิสังขนา แปล และแสดงองค์ธรรม ในบาลีดังต่อไปนี้

ก. จกขุ, จกขายตนะนุติ ?

ข. กาโย, กายายตนะนุติ ?

ตอบ ก. วิสังขนา (44, 50, 51, 57, 59, 61, 62).....หน้า 2, 5)

ทิพพจกขุ ปณณจกขุ จกขุ น จกขายตนะ,

จกขายตนะ จกขุ เจว จกขายตนะญจ.

ทุตติยวิชาญาณ คือ ทิพพจักขุ

ตติยวิชาญาณ คือ ปัญญาจักขุ ชื่อว่าจักขุ แต่ไม่ชื่อว่าจักขายตนะ,

จักขายตนะ ชื่อว่าจักขุก็ใช่ ชื่อว่าจักขายตนะก็ใช่.

ในอนุ.ป. อ.สัน. ได้แก่

ทุตติยวิชาญาณ คือ ทิพพจักขุ

ตติยวิชาญาณ คือ ปัญญาจักขุ (ได้แก่ อาสวักขยญาณ)

และ จักขุปสาท

อ.สัง. ได้แก่ จักขุปสาท เท่านั้น

(ข) วิสังขนา

กายายตนะ จเปตฺวา อวเสโส กาโย น กายายตนะ,

กายายตนะ กาโย เจว กายายตนะญจ.

ยกเว้นกายายตนะเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่ากายะ แต่ไม่ชื่อว่ากายายตนะ,

กายายตนะ ชื่อว่ากายะก็ใช่ ชื่อว่ากายายตนะก็ใช่.

ในอนุ.ป. อ.สัน. ได้แก่

นามกาย คือ จิต ๘๘ เจตสิก ๕๒ นิพพาน

รูปกาย คือ รูป ๒๗ (เว้นกายปสาท)

บัญญัติกาย คือ สมุหบัญญัติ เช่น กองช้าง กองม้า กองทัพ เป็นต้น

และ กายปสาท

อ.สัง. ได้แก่ กายปสาท เท่านั้น

๘. จงแสดงวิชันภาพพร้อมทั้งแปล และองค์ธรรม ในข้อปจฉาดังต่อไปนี้
(ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (56, 63, 64).....(50, 52, 55, 58, 63).....หน้า 6, 9)

ก. คนุโร, คนุรายตนนุติ. ? ข. น จกขายตน, น จกขุติ. ?

ตอบ ก. คนุโร, คนุรายตนนุติ. ?

วิ. สีสคนุโร สมาริคนุโร ปญญาคนุโร คนุโร น คนุรายตน,
คนุรายตน คนุโร เจว คนุรายตนญจ.

แปล สีสคันระ สมาริคันระ ปัญญาคันระ ชื่อว่าคันระ แต่ไม่ชื่อว่าคันรายตนะ,
คันรายตนะ ชื่อว่าคันระก็ใช่ ชื่อว่าคันรายตนะก็ใช่.

ในอนุ.ป. อ.สัน. ได้แก่

สีสคันระ คือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ

สมาริคันระ คือ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ

ปัญญาคันระ คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ

และ คันธารมณ

อ.สัง. ได้แก่ คันธารมณ เท่านั้น

(ข) น จกขายตน, น จกขุติ. ?

วิ. ทิพพจกขุ ปญญาจกขุ น จกขายตน จกขุ,
จกขุญจ จกขายตนญจ จเปตวา อวเสสา น เจว จกขุ น จ จกขายตน.

แปล ทุตติยวิชาญาณ คือ ทิพพจักขุ
ตติยวิชาญาณ คือ ปัญญาจักขุ ไม่ชื่อว่าจักขายตนะ แต่ชื่อว่าจักขุ,
ยกเว้นทิพพจักขุ ปัญญาจักขุ และจักขายตนะเสียแล้ว
ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าจักขุ และไม่ชื่อว่าจักขายตนะ.

ในปฎิ.ป. อ.สัน. ได้แก่ ทุตติยวิชาญาณ คือทิพพจักขุ, ตติยวิชาญาณ คือปัญญาจักขุ

และ อายตนะ ๑๑ บัญญัติ (เว้นจักขุทั้ง ๓)

อ.สัง. ได้แก่ อายตนะ ๑๑ บัญญัติ (เว้นจักขุทั้ง ๓) เท่านั้น

(เฉลยปี 50).....

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ ทุตติยวิชาญาณ คือทิพพจักขุ, ตติยวิชาญาณ คือปัญญาจักขุ
และ อายตนะ ๑๑ (เว้นจักขุทั้ง ๓) บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๙. จงแสดงวิสัยทัศน์ พร้อมทั้งคำแปลและองค์ธรรม ในข้อปุจฉาดังต่อไปนี้ (.....หน้า 11)
(ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาสน) น กายายตนะ, น กาโยติ. ? (46, 47, 50, 52, 55, 59)

ตอบ วิสัยทัศน์ กายายตนะ จเปตวา อวเสโส กาโย น กายายตนะ กาโย,
กายญจ กายายตนะญจ จเปตวา อวเสโส น เจว กาโย น จ กายายตนะ.
แปล ยกเว้นกายายตนะเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ากายายตนะ แต่ชื่อว่ากายะ,
ยกเว้นกายะ และกายายตนะเสียแล้ว
ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ากายะ และไม่ชื่อว่ากายายตนะ.

ใน ปฏิ.ปุ. อ.สัน. ได้แก่ นามกาย รูปกาย บัญญัติกาย ได้แก่ สมุหบัญญัติ (เว้นกายปสาท)
และ เอกเทศบัญญัติ
อ.สัง. ได้แก่ เอกเทศบัญญัติ เท่านั้น

๑๐. จงวิสัยทัศน์ แปลและแสดงองค์ธรรม ในข้อปุจฉาดังต่อไปนี้

ก. น รูปายตนะ, น รูปนติ ? ข. น จกขุ, นายตนะนติ ?

ตอบ ก. วิสัยทัศน์ (45, 49, 54, 60).....หน้า 11, 30)

รูปายตนะ จเปตวา อวเสสํ รูปํ น รูปายตนะ รูป,
รูปญจ รูปายตนะญจ จเปตวา อวเสสํ น เจว รูปํ น จ รูปายตนะ.

แปล ยกเว้นรูปายตนะเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูปายตนะ แต่ชื่อว่ารูปะ,
ยกเว้นรูปะและรูปายตนะเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูปะและไม่ชื่อว่ารูปายตนะ.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานนบท ได้แก่

ปิยรูปสาตรูป คือ โลเกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๗ (เว้นรูปารมณ)

ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดี และเป็นอารมณ์ของตัณหาได้

และ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน บัญญัติ เท่านั้น

(ข) วิสัยทัศน์ จกขุ จเปตวา อวเสสา อายตนา น จกขุ อายตนา,
จกขุญจ อายตนะญจ จเปตวา อวเสสา น เจว จกขุ น จ อายตนา.

แปล ยกเว้นจักขุทั้ง ๓ เสียแล้ว อายตนะที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าจักขุ แต่ชื่อว่าอายตนะ,
ยกเว้นจักขุทั้ง ๓ และอายตนะเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าจักขุและไม่ชื่อว่าอายตนะ.

ในอน.ปุ. อ.สัน. ได้แก่ อายตนะ ๑๑ (เว้นจักขุทั้ง ๓) และบัญญัติ

อ.สัง ได้แก่ บัญญัติ เท่านั้น

๑๑. จงวิเคราะห์ คำแปล พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม ในข้อปัญหาดังต่อไปนี้

(ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) น ธมฺมายนํ, น ธมฺโมติ ? (56).....หน้า 14)

ตอบ วิเคราะห์ ธมฺมายนํ จเปตฺวา อวเสโส ธมฺโม น ธมฺมายนํ ธมฺโม,

ธมฺมญจ ธมฺมายนญจ จเปตฺวา อวเสโส น เจว ธมฺโม น จ ธมฺมายนํ.

แปล ยกเว้นธมฺมายนะเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าธมฺมายนะ แต่ชื่อว่าธมฺมะ,

ยกเว้นธมฺมะ และธมฺมายนะเสียแล้ว ที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าธมฺมะ และไม่ชื่อว่าธมฺมายนะ.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ आयตนะ ๑๑ บัญญัติ คือสมุหบัญญัติ (เว้นธมฺมายนะ)

และ เอกเทศบัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ เอกเทศบัญญัติ เท่านั้น

ธาตุยมก

๑๒. จงวิเคราะห์ พร้อมคำแปลและแสดงองค์ธรรม ในปัญหาดังต่อไปนี้

(ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) จกฺขุ, จกฺขุธาตุติ ? (48, 51, 53).....หน้า 684)

ตอบ วิเคราะห์ ทิพฺพจกฺขุ ปญฺญาจกฺขุ จกฺขุ น จกฺขุธาตุ,

จกฺขุธาตุ จกฺขุ เจว จกฺขุธาตุ จ.

แปล ทุตติยวิชาญาณ คือ ทิพพจักขุ

ตติยวิชาญาณ คือ ปัญญาจักขุ ชื่อว่าจักขุ แต่ไม่ชื่อว่าจักขุธาตุ,

จักขุธาตุ ชื่อว่าจักขุก็ใช่ ชื่อว่าจักขุธาตุก็ใช่.

ในอนุ.ป. อ.สัน. ได้แก่

ทุตติยวิชาญาณ คือ ทิพพจักขุ

ตติยวิชาญาณ คือ ปัญญาจักขุ (ได้แก่ อาสวักขยญาณ)

และ จักขุปสาท

อ.สัง. ได้แก่ จักขุปสาท เท่านั้น

ข้อ ๒

กาล ๑ ปัจจุบันนวาระ (ติ)

๑๓. จงวิชันนา พร้อมทั้งคำแปล และแสดงองค์ธรรมในข้อปุจฉาต่อไปนี้

ก. ยสฺส จกฺขายตณฺ์ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ชิวฺหายตณฺ์ อุปฺปชฺชติติ ?

ข. ยตฺถ วา ปน ธมฺมายตณฺ์ นฺอุปฺปชฺชติ, ตตฺถ มนฺายตณฺ์ นฺอุปฺปชฺชติติ ?

ตอบ ก. วิชันนา (46, 52, 57, 63).....หน้า 36, 126)

สจฺกฺขกานํ อชิวฺหกานํ อุปฺปชฺชนฺตํ เตสํ

จกฺขายตณฺ์ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ชิวฺหายตณฺ์ อุปฺปชฺชติ,

สจฺกฺขกานํ สชิวฺหกานํ อุปฺปชฺชนฺตํ เตสํ

จกฺขายตณฺญจ อุปฺปชฺชติ ชิวฺหายตณฺญจ อุปฺปชฺชติ.

แปล บุคคลที่มีจักขุเกิดได้ ชิวหาเกิดไม่ได้เหล่านั้น กำลังเกิด

จักขายตณะกำลังเกิด แต่ชิวหายตณะไม่ใช่กำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,

บุคคลที่มีจักขุและชิวหาเกิดได้เหล่านั้น กำลังเกิด

จักขายตณะก็กำลังเกิด ชิวหายตณะก็กำลังเกิด.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ท.๑ ส.๑ ที่เป็นคัพภเสยยกะ ผู้จะตายในระหว่างจักขุเกิดแล้ว แต่ชิวหายังไม่เกิด

ซึ่งกำลังเกิดในกามภุมิ ที่เรียกว่าอุปาทกขณสมังคี ของอเหตุกปฏิสนธิจิต ๒

เจตสิก ๑๐ กัมมชกลาป ๓

ติ.๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในรูปภุมิ ที่เรียกว่าอุปาทกขณสมังคี

ของรูปาวจรปฏิสนธิจิต ๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๔

และ ปุ.๔ ผลเสกขบุคคลเบื้องต้น ๒ อันมีจักขุและชิวหาเกิดได้ ซึ่งกำลังเกิดในกามภุมิ

ที่เรียกว่าอุปาทกขณสมังคี ของกามาวจรปฏิสนธิจิต ๑๐ เจตสิก ๓๓

กัมมชกลาป ๓, ๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

(ข) วิชันนา นตฺถิ ไม่มี.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบท ก็ไม่มีเหมือนกัน

๑๔. จงแปลและแสดงองค์ธรรม ของคำวิสัยนี้ ดังต่อไปนี้ (47).....หน้า 37)

สจฺจุทฺทํ อภายทฺทํ อุปฺปชฺชุตฺตํ เตสํ
 จกฺขายตฺตํ อุปฺปชฺชติ โห จ เตสํ กายายตฺตํ อุปฺปชฺชติ,
 สจฺจุทฺทํ สภายทฺทํ อุปฺปชฺชุตฺตํ เตสํ
 จกฺขายตฺตญจ อุปฺปชฺชติ กายายตฺตญจ อุปฺปชฺชติ.

ตอบ แปล

บุคคลที่มีจักขุเกิดได้ กายะเกิดไม่ได้เหล่านั้น กำลังเกิด
 จักขายตนะกำลังเกิด แต่กายายตนะไม่ใช่กำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,
 บุคคลที่มีจักขุและกายะเกิดได้เหล่านั้น กำลังเกิด
 จักขายตนะก็กำลังเกิด กายายตนะก็กำลังเกิด.

องค์ธรรมของปริมโกฏฐาส ได้แก่

ติ.๑ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดในรูปภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทักขณสมังคี
 ของรูปาวจรปฏิสันธิจิต ๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๔

องค์ธรรมของปัจฉิมโกฏฐาส ได้แก่

ป.๔ ผลเสกขะเบื้องต้น ๒ อันมีจักขุและกายะเกิดได้ ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ
 ที่เรียกว่าอุปาทักขณสมังคี ของกามาวจรปฏิสันธิจิต ๑๐ เจตสิก ๓๓ กัมมชกฺลาป ๓, ๗

๑๕. จงวิชันนา พร้อมทั้งคำแปล และแสดงองค์ธรรมในข้อปุจฉาดังต่อไปนี้ (61)
 ยสุส วา ปน คนุชายตณฺ์ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส จกฺขายตณฺ์ อุปฺปชฺชติตี ? (.....หน้า 40)

ตอบ วิชันนา

สคนฺธกานํ อจกฺขุกานํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ
 คนุชายตณฺ์ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ จกฺขายตณฺ์ อุปฺปชฺชติ,
 สคนฺธกานํ สจกฺขุกานํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ
 คนุชายตณฺญจ อุปฺปชฺชติ จกฺขายตณฺญจ อุปฺปชฺชติ.

แปล บุคคลที่มีคันฺธะเกิดได้ จักขุเกิดไม่ได้เหล่านั้น กำลังเกิด
 คันฺธายตณฺะกำลังเกิด แต่จักขายตณฺะไม่ใช่กำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,
 บุคคลที่มีคันฺธะ และจักขุเกิดได้เหล่านั้น กำลังเกิด
 คันฺธายตณฺะก็กำลังเกิด จักขายตณฺะก็กำลังเกิด.

ในปฏิ.ปุ. อ.สัน. ได้แก่

- ทุ.๑ ที่เป็นโอปปาติกะ อันมีคันฺธะเกิดได้ จักขุเกิดไม่ได้ ซึ่งกำลังเกิดในอบายภูมิ ๔
 ทุ.๑ ส.๑ ที่เป็นสังเสทชะและคัพภะเสยยกะ อันมีคันฺธะเกิดได้ จักขุเกิดไม่ได้
 ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ
 ทุ.๑ ส.๑ ที่เป็นคัพภะเสยยกะ ผู้จะตายในระหว่างคันฺธะเกิดแล้ว แต่จักขุยังไม่เกิด
 ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ ที่เรียกว่าอุปฺปาตักขณสมํกฺคี ของอเหตุกปฏิสนธิจิต ๒
 เจตสิก ๑๐ กัมมชกลาป ๓, ๖

และ ปุ.๔ ผลเสกชะเบื่องต่ำ ๒ อันมีคันฺธะและจักขุเกิดได้ ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ ที่เรียกว่า
 อุปฺปาตักขณสมํกฺคี ของกามาวจรปฏิสนธิจิต ๑๐ เจตสิก ๓๓ กัมมชกลาป ๓, ๗

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

16. จงแสดงวิสัยทัศน์ พร้อมทั้งคำแปล แสดงองค์ธรรม (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาสน)
 ยสฺส จกฺขายตฺถํ อปฺปชฺชติ, ตสฺส มนายตฺถํ อปฺปชฺชติตี ? (44).....หน้า 41)

๑๖. จงแสดงวิสัยทัศน์ พร้อมทั้งคำแปล แสดงองค์ธรรม (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาสน)
 จักขายตนะกำลังเกิดแก่บุคคลใด, มนายตนะกำลังเกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

ตอบ วิสัยทัศน์ อามนฺตา ใช้. (44, 50, 51, 55, 56).....หน้า 41)

ในอน.ป. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ป.๔ ผลเสกขะ ๓ อันมีจักขุเกิดได้ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ
 ที่เรียกว่าอุปาทกขณสมังคี ของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
 กัมมชกฺลาป ๓, ๗, ๔

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

๑๗. จงวิสัยทัศน์พร้อมคำแปล และแสดงองค์ธรรม ในข้อปุจฉาต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาสน)
 ยสฺส วา ปน มนายตฺถํ อปฺปชฺชติ, ตสฺส จกฺขายตฺถํ อปฺปชฺชติตี ? (.....หน้า 41)

ตอบ วิสัยทัศน์ สจิตฺตกาณํ อจฺจุขุกาณํ อปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ (44, 50, 51, 54, 55, 56)

มนายตฺถํ อปฺปชฺชติ โน จ เตสํ จกฺขายตฺถํ อปฺปชฺชติ,
 สจฺจุขุกาณํ อปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ มนายตฺถนญฺจ อปฺปชฺชติ จกฺขายตฺถนญฺจ อปฺปชฺชติ.

แปล บุคคลที่มีจิตเกิดได้ จักขุเกิดไม่ได้เหล่านั้น กำลังเกิด
 มนายตนะกำลังเกิด แต่จักขายตนะไม่ใช่กำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,
 บุคคลที่มีจักขุเกิดได้เหล่านั้น กำลังเกิด มนายตนะกำลังเกิด จักขายตนะกำลังเกิด.

ในป.ปฏิ.ป. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ทุ.๑ ที่เป็นโอปปาติกะ อันจักขุเกิดไม่ได้ ซึ่งกำลังเกิดในอบายภูมิ ๔

ทุ.๑ สุ.๑ ที่เป็นสังเสทชะและคัพภเสยยกะ อันจักขุเกิดไม่ได้ ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ

ทุ.๑ สุ.๑ ที่เป็นคัพภเสยยกะ ผู้จะตายในระหว่างจักขุยังไม่เกิด ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ
 ที่เรียกว่าอุปาทกขณสมังคี ของอเหตุกปฏิสนธิจิต ๒ เจตสิก ๑๐

กัมมชกฺลาป ๓, ๖

ติ.๑ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรุปปภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกขณสมังคี

ของอรุปปาวจรปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐

และ ป.๔ ผลเสกขะ ๓ อันมีจักขุเกิดได้ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทกขณสมังคี ของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕

กัมมชกฺลาป ๓, ๗, ๔

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๑๘. จงวิชันนาในปจจกตอไปนี้ เป็นภาษาบาลี - ไทย พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม
ยสฺส วา ปน ฆานายตน์ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส โสตายตน์ อุปฺปชฺชติ ? (64).....หน้า 45)

ตอบ วิ. สฆานกานํ อโสตกานํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ
ฆานายตน์ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ โสตายตน์ อุปฺปชฺชติ,
สฆานกานํ สโสตกานํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ
ฆานายตณฺณจ อุปฺปชฺชติ โสตายตณฺณจ อุปฺปชฺชติ.
บุคคลที่มีฆานะเกิดได้ โสตะเกิดไม่ได้เหล่านั้น กำลังเกิด
ฆานายตนะกำลังเกิด แต่โสตายตนะไม่ใช่กำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,
บุคคลที่มีฆานะและโสตะเกิดได้เหล่านั้น กำลังเกิด
ฆานายตนะก็กำลังเกิด โสตายตนะก็กำลังเกิด.

ในปฎิ.ป. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

- ท.๑ ที่เป็นโอปปาติกะ อันมีฆานะเกิดได้ โสตะเกิดไม่ได้ ซึ่งกำลังเกิดในอบายภูมิ ๔
- ท.๑ ส.๑ ที่เป็นสังเสทชะและคัพภเสยยกะ อันมีฆานะเกิดได้ โสตะเกิดไม่ได้
ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ
- ท.๑ ส.๑ ที่เป็นคัพภเสยยกะ ผู้จะตายในระหว่างฆานะเกิดแล้ว แต่โสตะยังไม่เกิด
ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกขณสมังคี ของเหตุกปฏิสนธิจิต ๒
เจตสิก ๑๐ กัมมชกลาป ๓, ๖

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกชะเบื้องต้น ๒ อันมีฆานะและโสตะเกิดได้ ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ
ที่เรียกว่าอุปาทกขณสมังคี ของกามาวจรปฏิสนธิจิต ๑๐ เจตสิก ๓๓
กัมมชกลาป ๓, ๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น.

๑๙. จงแสดงองค์ธรรม ของคำวิธานภาษาไทย ดังต่อไปนี้ (43, 59).....หน้า 43)

บุคคลที่จักขุเกิดไม่ได้เหล่านั้น กำลังเกิด

ธัมมายตนะกำลังเกิด แต่จักขายตนะไม่ใช่กำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,

บุคคลที่มีจักขุเกิดได้เหล่านั้น กำลังเกิด ธัมมายตนะก็กำลังเกิด จักขายตนะก็กำลังเกิด.

ตอบ ในปฏิโลมปุจฉา องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ทุ.๑ ที่เป็นโอปปาติกะ อันจักขุเกิดไม่ได้ ซึ่งกำลังเกิดในอบายภูมิ ๔

ทุ.๑ สุ.๑ ที่เป็นสังเสทชะและคัพภเสยยกะ อันจักขุเกิดไม่ได้ ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ

ทุ.๑ สุ.๑ ที่เป็นคัพภเสยยกะ ผู้จะตายในระหว่างจักขุยังไม่เกิด ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ

ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคีของเหตุกปฏิสนธิจิต ๒ เจตสิก ๑๐ กัมมชกฺลาป ๓, ๖

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี ของชีวิตนวกกฺลาป
ที่เกิดในขณะแรก

ติ.๑ ผลเสกชะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรุณภูมิ

ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี ของอรุณาจรปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐

และ ปุ.๔ ผลเสกชะ ๓ อันมีจักขุเกิดได้ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี ของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕

กัมมชกฺลาป ๓, ๗, ๔

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๒๐. จงแสดงองค์ธรรม ของคำวิธานภาษาไทย ดังต่อไปนี้ (59).....หน้า 43)

ก. บุคคลที่จักขุเกิดไม่ได้เหล่านั้น กำลังเกิด

ธัมมายตนะกำลังเกิด แต่จักขายตนะไม่ใช่กำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น ?

ข. บุคคลที่มีจักขุเกิดได้เหล่านั้น กำลังเกิด ธัมมายตนะก็กำลังเกิด จักขายตนะก็กำลังเกิด ?

ตอบ ก. องค์ธรรมได้แก่

ทุ.๑ ที่เป็นโอปปาติกะ อันจักขุเกิดไม่ได้ ซึ่งกำลังเกิดในอบายภูมิ ๔

ทุ.๑ สุ.๑ ที่เป็นสังเสทชะและคัพภเสยยกะ อันจักขุเกิดไม่ได้ ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ

ทุ.๑ สุ.๑ ที่เป็นคัพภเสยยกะ ผู้จะตายในระหว่างจักขุยังไม่เกิด ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ

ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคีของเหตุกปฏิสนธิจิต ๒ เจตสิก ๑๐ กัมมชกฺลาป ๓, ๖

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี ของชีวิตนวกกฺลาป
ที่เกิดในขณะแรก

ติ.๑ ผลเสกชะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรุณภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี

ของอรุณาจรปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐

(ข) องค์ธรรมได้แก่

ปุ.๔ ผลเสกชะ ๓ อันมีจักขุเกิดได้ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี

ของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓, ๗, ๔

๒๑. จงแปลและแสดงองค์ธรรม ในบาลีดังต่อไปนี้ ? (45, 49).....หน้า 50)

สจิตตกาณฺโณ อฆานกาณฺโณ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ
 มหายตนํ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ขานายตนํ อุปฺปชฺชติ,
 สฆานกาณฺโณ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ มหายตนญฺจ อุปฺปชฺชติ ขานายตนญฺจ อุปฺปชฺชติ.

ตอบ แปล บุคคลที่มีจิตเกิดได้ ขานะเกิดไม่ได้เหล่านั้น กำลังเกิด
 มหายตนะกำลังเกิด แต่ขานายตนะไม่ใช่กำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,
 บุคคลที่มีขานะเกิดได้เหล่านั้น กำลังเกิด มหายตนะก็กำลังเกิด ขานายตนะก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมในบาลีดังต่อไปนี้

องค์ธรรมของปริมโกฏฐาส ได้แก่

ทุกตฺตือเหตุบุคคล ๑ สุกตฺตือเหตุบุคคล ๑ ที่เป็นสังเสทชะและคัพภเสยยกะ
 อันขานะเกิดไม่ได้ ซึ่งกำลังเกิดในกามภุมิ
 ทุกตฺตือเหตุบุคคล ๑ สุกตฺตือเหตุบุคคล ๑ ที่เป็นคัพภเสยยกะ
 ผู้จะตายในระหว่างขานะยังไมเกิด ซึ่งกำลังเกิดในกามภุมิ
 ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี ของอเหตุกปฏิสนธิจิต ๒ เจตสิก ๑๐ กัมมชกลาป ๓, ๖
 ตฺตือเหตุบุคคล ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในรูปภุมิ อรูปภุมิ
 ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี ของมหัคคตปฏิสนธิจิต ๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๔

องค์ธรรมของปัจฉิมโกฏฐาส ได้แก่

ปุฏฺฐชน ๔ ผลเสกขะเบื้องต้น ๒ อันมีขานะเกิดได้ ซึ่งกำลังเกิดในกามภุมิ
 ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี ของกามาวจรปฏิสนธิจิต ๑๐ เจตสิก ๓๓ กัมมชกลาป ๓, ๗

๒๒. จงแสดงองค์ธรรมของคำวิสันนาภาษาไทย ดังต่อไปนี้ (43).....หน้า 51)

บุคคลที่ขานะเกิดไม่ได้เหล่านั้น กำลังเกิด
 รัมมายตนะกำลังเกิด แต่ขานายตนะไม่ใช่กำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,
 บุคคลที่มีขานะเกิดได้เหล่านั้น กำลังเกิด รัมมายตนะก็กำลังเกิด ขานายตนะก็กำลังเกิด.

ตอบ ในปฏิโลมปุจฉา องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ท.๑ ส.๑ ที่เป็นสังเสทชะและคัพภเสยยกะ อันขานะเกิดไม่ได้ ซึ่งกำลังเกิดในกามภุมิ
 ท.๑ ส.๑ ที่เป็นคัพภเสยยกะ ผู้จะตายในระหว่างขานะยังไมเกิด ซึ่งกำลังเกิดในกามภุมิ
 ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี ของอเหตุกปฏิสนธิจิต ๒ เจตสิก ๑๐ กัมมชกลาป ๓, ๖
 ส.๑ ต.๑ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดในรูปภุมิ อรูปภุมิ
 ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี ของมหัคคตปฏิสนธิจิต ๙ เจตสิก ๓๕
 กัมมชกลาป ๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดขึ้นในขณะแรก

และ ปุ.๔ ผลเสกขะบุคคลเบื้องต้น ๒ อันมีขานะเกิดได้ ซึ่งกำลังเกิดในกามภุมิ ที่เรียกว่า
 อุปปาตักขณสมังคี ของกามาวจรปฏิสนธิจิต ๑๐ เจตสิก ๓๓ กัมมชกลาป ๓, ๗
 องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๒๓. จงแปลและแสดงองค์ธรรมของคำวิสัยนาดังต่อไปนี้ (47).....หน้า 78)

สมานกานํ อชีวหกานํ อุปปชชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ
 ฆานายตณํ อุปปชชติ โน จ เตสํ ตตฺถ ชิวหายตณํ อุปปชชติ,
 สมานกานํ สชีวหกานํ อุปปชชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ
 ฆานายตณญจ อุปปชชติ ชิวหายตณญจ อุปปชชติ.

ตอบ แปล

บุคคลที่มีฆานะเกิดได้ ชิวหาเกิดไม่ได้เหล่านั้น กำลังเกิด ในภุมินั้น
 ฆานายตณะกำลังเกิด แต่ชิวหายตณะไม่ใช่กำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น ในภุมินั้น,
 บุคคลที่มีฆานะและชิวหาเกิดได้เหล่านั้น กำลังเกิด ในภุมินั้น
 ฆานายตณะก็กำลังเกิด ชิวหายตณะก็กำลังเกิด.

องค์ธรรมของปริมโกฏฐาส ได้แก่

ท.๑ ส.๑ ที่เป็นคัพภเสยยกะ ผู้จะตายในระหว่างฆานะเกิดแล้ว แต่ชิวหายังไม่เกิด
 ซึ่งกำลังเกิดในกามภุมิ ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี ของอเหตุกปฏิสนธิจิต ๒ เจตสิก ๑๐
 กัมมชกลาป ๓ กับกามภุมิเบื้องต่ำ ๕ (เว้นนिरยภุมิ ๑)

องค์ธรรมของปัจฉิมโกฏฐาส ได้แก่

ป.๔ ผลเสกขะเบื้องต่ำ ๒ อันมีฆานะและชิวหาเกิดได้ ซึ่งกำลังเกิดในกามภุมิ
 ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี ของกามาวจรปฏิสนธิจิต ๑๐ เจตสิก ๓๓
 กัมมชกลาป ๓, ๗ กับกามภุมิ ๑๑

๒๔. จงวิชันนา พร้อมทั้งคำแปล และแสดงองค์ธรรมในข้อปุจฉาดังต่อไปนี้ (.....หน้า 94)
 ยสฺส จกฺขายตณฺ ญฺปฺปชฺชติ, ตสฺส โสตายตณฺ ญฺปฺปชฺชติติ ? (48, 53, 58, 60, 62)

ตอบ วิชันนา

อจฺกฺขกานํ สโสตกานํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ
 จกฺขายตณฺ ญฺปฺปชฺชติ โน จ เตสํ โสตายตณฺ ญฺปฺปชฺชติ,
 สพฺเพสํ จวนฺตานํ อจฺกฺขกานํ อโสตกานํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ
 จกฺขายตณฺญจ ญฺปฺปชฺชติ โสตายตณฺญจ ญฺปฺปชฺชติ.

แปล บุคคลที่จักขุเกิดไม่ได้ โสตะเกิดได้เหล่านั้น กำลังเกิด
 จักขายตณะไม่ใช่กำลังเกิด แต่โสตายตณะกำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,
 บุคคลทั้งหมดที่กำลังตายก็ดี บุคคลที่จักขุและโสตะเกิดไม่ได้เหล่านั้น กำลังเกิดก็ดี
 จักขายตณะก็ไม่ใช่กำลังเกิด โสตายตณะก็ไม่ใช่กำลังเกิด.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

- ท.๑ ที่เป็นโอปปาติกะ อันจักขุเกิดไม่ได้ โสตะเกิดได้ ซึ่งกำลังเกิดในอบายภูมิ
 ท.๑ ส.๑ ที่เป็นสังเสทชะและคัพภเสยยกะ อันจักขุเกิดไม่ได้ โสตะเกิดได้
 ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ
 ท.๑ ส.๑ ที่เป็นคัพภเสยยกะ ผู้จะตายในระหว่างโสตะเกิดแล้ว แต่จักขุยังไม่เกิด
 ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกขณสมังคี ของอเหตุกปฏิสนธิจิต ๒
 เจตสิก ๑๐ กัมมชกลาป ๓, ๖

และ ปุ.๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคี ของจุติจิต ๑๙
 เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

- ท.๑ ที่เป็นโอปปาติกะ อันจักขุและโสตะเกิดไม่ได้ ซึ่งกำลังเกิดในอบายภูมิ
 ท.๑ ส.๑ ที่เป็นสังเสทชะและคัพภเสยยกะ อันจักขุและโสตะเกิดไม่ได้
 ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ
 ท.๑ ส.๑ ที่เป็นคัพภเสยยกะ ผู้จะตายในระหว่างจักขุและโสตะยังไม่เกิด
 ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกขณสมังคี
 ของอเหตุกปฏิสนธิจิต ๒ เจตสิก ๑๐ กัมมชกลาป ๓, ๕
 ส.๑ ติ.๑ ผลเสกชะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิ อรูปภูมิ
 ที่เรียกว่าอุปาทกขณสมังคี ของอรูปาจรปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐
 ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

ข้อ ๓

กาล ๒ อตีตวาระ (ตถ)

๒๕. จงวิชันนา พร้อมทั้งคำแปล และแสดงองค์ธรรมในข้อปุจฉาดังต่อไปนี้ (หน้า 143, 151)

ก. ใน ปฏิ.ป. ของอุปปาทวาระ อตีตวาระ (47, 50, 55, 57, 59, 61, 64)

อนุโลม โอภาสวาระ จักขายตนมูละ รัมมายตนมูลียมกะ

ข. ใน ปฏิ.ป. ของอุปปาทวาระ อตีตวาระ

อนุโลม ปุคคโลกาสวาระ จักขายตนมูละ รัมมายตนมูลียมกะ

ตอบ

ก. อสณฺณสตฺเต อรูปเ ตตฺถ รัมมายตฺนํ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ ตตฺถ จกฺขายตฺนํ อุปฺปชฺชิตฺถ, ปญฺจวอกาเร ตตฺถ รัมมายตฺนญฺจ อุปฺปชฺชิตฺถ จกฺขายตฺนญฺจ อุปฺปชฺชิตฺถ.

แปล ในอัสัญญัตตภูมิ อรูปภูมินั้น รัมมายตนะเคยเกิด แต่จักขายตนะไม่เคยเกิด ในภูมินั้น, ในปัญจโวการภูมินั้น รัมมายตนะก็เคยเกิด จักขายตนะก็เคยเกิด.

ในปฏิ.ป. อ.สัน. ได้แก่ อัสัญญัตตภูมิ ๑ อรูปภูมิ ๔ และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖

อ.สัง. ได้แก่ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ เท่านั้น

(ข) อสณฺณสตฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ

รัมมายตฺนํ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ จกฺขายตฺนํ อุปฺปชฺชิตฺถ,

ปญฺจวอการานํ เตสํ ตตฺถ รัมมายตฺนญฺจ อุปฺปชฺชิตฺถ จกฺขายตฺนญฺจ อุปฺปชฺชิตฺถ.

แปล เมื่อบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในอัสัญญัตตภูมิ อรูปภูมิ ในภูมินั้น

รัมมายตนะเคยเกิด แต่จักขายตนะไม่เคยเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น ในภูมินั้น,

เมื่อบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น

รัมมายตนะก็เคยเกิด จักขายตนะก็เคยเกิด.

ในปฏิ.ป. อ.สัน. ได้แก่

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตาย ในอัสัญญัตตภูมิ กับอัสัญญัตตภูมิ ๑

ติ.๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตาย ในอรูปภูมิ กับอรูปภูมิ ๔

และ ปุ.๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตาย ในปัญจโวการภูมิ

กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๒๖. จงแสดงวิชันนา พร้อมทั้งคำแปล และแสดงองค์ธรรม (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)
ในปุจฉาต่อไปนี้ ยสฺส ยตถ จกฺขายตฺถ อูปฺปชฺชิตถ,
ตสฺส ตตถ ฆานายตฺถ อูปฺปชฺชิตถาติ ? (53).....หน้า 149)

ตอบ วิชันนา

รูปาวจรานํ เตสํ ตตถ จกฺขายตฺถ อูปฺปชฺชิตถ โน จ เตสํ ตตถ ฆานายตฺถ อูปฺปชฺชิตถ,
กามาวจรานํ เตสํ ตตถ จกฺขายตฺถนญจ อูปฺปชฺชิตถ ฆานายตฺถนญจ อูปฺปชฺชิตถ.

แปล เมื่อบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในรูปภูมิ ในภูมินั้น
จักขายตนะเคยเกิด แต่ฆานายตนะไม่เคยเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น ในภูมินั้น,
เมื่อบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในกามภูมิ ในภูมินั้น
จักขายตนะก็เคยเกิด ฆานายตนะก็เคยเกิด.

ในอนุ.ป. อ.สัน. ได้แก่

ติ.๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในรูปภูมิ กับรูปภูมิ ๑๐
(เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ อสัณฺณุตตตภูมิ ๑)

และ ปุ.๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามภูมิ กับกามภูมิ ๑๑

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๒๗. จงวิชันนาในปุจฉาต่อไปนี้ เป็นภาษาบาลี-ไทย พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม (.....หน้า 155)
ยสฺส ยตถ รูปายตฺถ อูปฺปชฺชิตถ, ตสฺส ตตถ โผฏฐพฺพายตฺถ อูปฺปชฺชิตถาติ. ? (63)

ตอบ วิ. รูปาวจรานํ เตสํ ตตถ

รูปายตฺถ อูปฺปชฺชิตถ โน จ เตสํ ตตถ โผฏฐพฺพายตฺถ อูปฺปชฺชิตถ,
กามาวจรานํ เตสํ ตตถ รูปายตฺถนญจ อูปฺปชฺชิตถ โผฏฐพฺพายตฺถนญจ อูปฺปชฺชิตถ.

เมื่อบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในรูปภูมิ ในภูมินั้น
รูปายตนะเคยเกิด แต่โผฏฐพพายตนะไม่เคยเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น ในภูมินั้น,
เมื่อบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในกามภูมิ ในภูมินั้น
รูปายตนะก็เคยเกิด โผฏฐพพายตนะก็เคยเกิด.

ในอนุ.ป. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

สุ.๑ ติ.๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในรูปภูมิ กับรูปภูมิ ๑๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

และ ปุณฺณ ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามภูมิ กับกามภูมิ ๑๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๒๘. ในรูปภูมิ ๑๖ และอรุณภูมิ ๔ นั้น ขานายตนะไม่เคยเกิด รัมมายตนะก็ไม่เคยเกิด ใช่ไหม ?
 อยากทราบว่า คำปุจฉาและวิสัชนาเป็นภาษาบาลี ทั้งอนุโลมและปฏิโลมว่าอย่างไร

ตอบ อนุ.ปุ. ยตถ ขานายตนะ นุปฺปชฺชิตถ, ตตถ รมมายตนะ นุปฺปชฺชิตถาติ ?

วิ. อูปฺปชฺชิตถ.

ปฏฺวิ.ปุ. ยตถ วา ปน รมมายตนะ นุปฺปชฺชิตถ, ตตถ ขานายตนะ นุปฺปชฺชิตถาติ ?

วิ. นตถิ.

(43, 44).....หน้า 162)

๒๙. คำปุจฉาต่อไปนี้จะวิสัชนาเป็นภาษาบาลีแปลว่าอย่างไร องค์ธรรมได้แก่อะไร

จักขายตนะ ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด ในภูมิใด

ขานายตนะ ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้น ในภูมินั้น ใช่ไหม ? (43).....หน้า 162)

ตอบ วิ. อามนฺตา ไซ.

ในอนุ.ปุ. อ.สัน. และอ.สัง. ได้แก่

อนาคามีผล ๑ อรหัตตผล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ กับอสังขยัตตภูมิ ๑

ติ.๑ ผล.๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุณภูมิ กับอรุณภูมิ ๔

๓๐. คำปุจฉาต่อไปนี้จะวิสัชนาเป็นภาษาบาลีและคำแปลว่าอย่างไร ? องค์ธรรมได้แก่อะไร ?

“จักขายตนะ ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด ในภูมิใด,

รูปายตนะ ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้น ในภูมินั้น ใช่ไหม” (44).....หน้า 166)

ตอบ วิสัชนา อสณฺณสตฺตานํ เตสํ ตตถ

จกฺขายตนะ นุปฺปชฺชิตถ โน จ เตสํ ตตถ รูปายตนะ นุปฺปชฺชิตถ,

สุทธาวาสานํ อรูปานํ เตสํ ตตถ จกฺขายตนะจ นุปฺปชฺชิตถ รูปายตนะจ นุปฺปชฺชิตถ.

แปล เมื่อบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในอสังขยัตตภูมิ ในภูมินั้น

จักขายตนะไม่เคยเกิด แต่รูปายตนะเคยเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น ในภูมินั้น,

เมื่อบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในสุทธาวาสภูมิ อรุณภูมิ ในภูมินั้น

จักขายตนะก็ไม่เคยเกิด รูปายตนะก็ไม่เคยเกิด.

ในอนุ.ปุ. อ.สัน. ได้แก่

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ กับอสังขยัตตภูมิ ๑

และ อนาคามีผล ๑ อรหัตตผล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

ติ.๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุณภูมิ กับอรุณภูมิ ๔

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๓๑. จงวิชันนา แปล และแสดงองค์ธรรมในข้อปุจฉาดังต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

ก. ยสฺส ยตฺถ จกฺขายตฺถํ ญฺปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ มนายตฺถํ ญฺปฺปชฺชิตฺถาติ ?

ข. ยสฺส วา ปน ยตฺถ ชิวฺหายตฺถํ ญฺปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ ฆนายตฺถํ ญฺปฺปชฺชิตฺถาติ ?

ตอบ ก. วิชันนา (52, 54, 56, 58, 60, 62).....หน้า 167, 169)

อรฺุพานํ เตสํ ตตฺถ จกฺขายตฺถํ ญฺปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ มนายตฺถํ ญฺปฺปชฺชิตฺถ,
สฺุทฺธาवासานํ อสฺญญสฺตฺตานํ เตสํ ตตฺถ

จกฺขายตฺถนญจ ญฺปฺปชฺชิตฺถ มนายตฺถนญจ ญฺปฺปชฺชิตฺถ.

แปล เมื่อบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในอรฺุปภูมิ ในภุมินั้น

จักขายตนะไม่เคยเกิด แต่มนายตนะเคยเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น ในภุมินั้น,

เมื่อบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในสฺุทฺธาवासภูมิ อสฺญญสฺตฺตภูมิ ในภุมินั้น

จักขายตนะก็ไม่เคยเกิด มนายตนะก็ไม่เคยเกิด.

ในอนุ.ปุ. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ติ.๑ ผลบุคคฺล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรฺุปภูมิ กับอรฺุปภูมิ ๔

และ อนาคามีผล ๑ อรหัตตผล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในสฺุทฺธาवासภูมิ กับสฺุทฺธาवासภูมิ ๕

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสฺญญสฺตฺตภูมิ กับอสฺญญสฺตฺตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

(ข) วิชันนา อามนฺตา ไซ.

ในปฏิ.ปุ. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และองค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่

สุ.๑ ติ.๑ ผลบุคคฺล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรฺุปภูมิ ออรฺุปภูมิ

กับอรฺุปภูมิ ๑๖ ออรฺุปภูมิ ๔

๓๒. จงวิสังขนา แปล และแสดงองคฺธรรม อหุ.ป. (47).....หน้า 170)

ยสฺส ยตถ ฆานายตํ นุปฺปชฺชิตถ, ตสฺส ตตถ มนายตํ นุปฺปชฺชิตถาติ ?

ตอบ วิ. รูปาวจรานํ อรูปาวจรานํ เตสํ ตตถ

ฆานายตํ นุปฺปชฺชิตถ โน จ เตสํ ตตถ มนายตํ นุปฺปชฺชิตถ,

สฺสทราวาสานํ อสณฺณสตฺตานํ เตสํ ตตถ

ฆานายตณฺจ นุปฺปชฺชิตถ มนายตณฺจ นุปฺปชฺชิตถ.

เมื่อบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในรูปภุมิ อรูปภุมิ ในภุมินั้น

ฆานายตนะไม่เคยเกิด แต่มนายตนะเคยเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น ในภุมินั้น,

เมื่อบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในสฺสทราวาสภุมิ อสณฺณสตฺตภุมิ ในภุมินั้น

ฆานายตนะก็ไม่เคยเกิด มนายตนะก็ไม่เคยเกิด.

ในอหุ.ป. อ.สัน. ได้แก

ติ.๑ ผล.๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในรูปภุมิ อรูปภุมิ กับรูปภุมิ ๑๐ อรูปภุมิ ๔

(เว้นสฺสทราวาสภุมิ ๕ อสณฺณสตฺตภุมิ ๑)

และ อนาคามีผล ๑ อรหัตตผล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตาย ในสฺสทราวาสภุมิ

กับสฺสทราวาสภุมิ ๕

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสณฺณสตฺตภุมิ กับอสณฺณสตฺตภุมิ ๑

อ.สัง. ได้แก องค์กรธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

ข้อ ๔

กาล ๓ อนาคตวาระ (สุสดี)

๓๓. จงวิชันหาพร้อมทั้งคำแปล และแสดงองค์ธรรม ในข้อปัญหาดังต่อไปนี้ (61)

ยสุส วา ปน รูปายตน์ อูปฺปชฺชิสฺสตี, ตสุส ฆานายตน์ อูปฺปชฺชิสฺสตีติ ? (.....หน้า 178)

ตอบ วิชันหา เย รูปาวจรํ อูปฺปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสนฺติ เตสํ
รูปายตน์ อูปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ ฆานายตน์ อูปฺปชฺชิสฺสตี,
อิตเรสํ เตสํ รูปายตณฺญํ อูปฺปชฺชิสฺสตี ฆานายตณฺญํ อูปฺปชฺชิสฺสตี.

แปล บุคคลเหล่าใด จะเกิดในรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน บุคคลเหล่านั้น
รูปายตนะจักเกิด แต่ฆานายตนะจักไม่เกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,
บุคคลที่นอกจากนั้น รูปายตนะก็จักเกิด ฆานายตนะก็จักเกิด.

ในปฏิ.ป. อ.สัน. ได้แก่

ติ.๑ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตาย ในกามสุคติภูมิ
และจะเกิดในรูปภูมิ แล้วจะปรินิพพาน

ติ.๑ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในรูปภูมิ
และจะเกิดในรูปภูมิอีก แล้วจะปรินิพพาน

และ ป.๔ ผลเสกขะเบื้องต้น ๒ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามภูมิ และจะเกิดในกามภูมิอีก

สุ.๑ ติ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในรูปภูมิ อรูปภูมิ และจะเกิดในกามภูมิ

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

34. หรือว่า ฆานายตนะจักไม่เกิดแก่บุคคลใด, จักขายตนะก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ? คำปุจฉาดังกล่าวนี จงวิสังขนาเป็นภาษาบาลี พร้อมทั้งคำแปลและแสดงองค์ธรรมมาด้วย

34. จงวิสังขนาคำปุจฉาดังต่อไปนี้ เป็นภาษาบาลีพร้อมทั้งคำแปล และแสดงองค์ธรรมมาด้วย ยสฺส วา ปน ฆานายตนํ นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส จกฺขายตนํ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ ? (56, 59)

๓๔. ยสฺส วา ปน ฆานายตนํ นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส จกฺขายตนํ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ ? คำปุจฉาดังกล่าวนี จงวิสังขนาเป็นภาษาบาลี พร้อมทั้งคำแปลและแสดงองค์ธรรมมาด้วย ?

ตอบ วิสังขนา (43, 44, 49, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 59, 62, 64).....หน้า 196)

เย รูปาวจรํ อุปฺปชฺชิตฺวา ปรีณิพฺพายิสฺสนฺติ เตสํ

ฆานายตนํ นุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ จกฺขายตนํ นุปฺปชฺชิสฺสตี,

ปจฺฉิมภวีกานํ เย จ อรูปํ อุปฺปชฺชิตฺวา ปรีณิพฺพายิสฺสนฺติ เตสํ

ฆานายตนญจ นุปฺปชฺชิสฺสตี จกฺขายตนญจ นุปฺปชฺชิสฺสตี.

แปล บุคคลเหล่าใด จักเกิดในรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน บุคคลเหล่านั้น ฆานายตนะจักไม่เกิด แต่จักขายตนะจักเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่เป็นปัจฉิมภวีกะเหล่านั้นก็ดี บุคคลเหล่าใด จักเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน บุคคลเหล่านั้นก็ดี ฆานายตนะก็จักไม่เกิด จักขายตนะก็จักไม่เกิด.

ในปฎิ.ป. อ.สัน. ได้แก่

ติ.๑ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตาย ในกามสุคติภูมิ ๗

และจะเกิดในรูปภูมิ แล้วจะปรินิพพาน

ติ.๑ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในรูปภูมิ

และจะเกิดในรูปภูมิอีก แล้วจะปรินิพพาน

และ ติ.๑ ผลเสกขะ ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ

อรหัตตผล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ

ติ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถกามภูมิ) ที่จะได้มรรคเบื้องต้น

และจะเกิดในอรูปภูมิ แล้วจะปรินิพพาน

ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถกามภูมิ)

และจะเกิดในอรูปภูมิ แล้วจะปรินิพพาน

ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในอรูปภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๓๕. ยสฺส มหานายตํ นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส มหานายตํ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ ? (63).....หน้า 200)
จงวิสังคณาคำปฐกถาว่านี้ เป็นภาษาบาลีพร้อมทั้งคำแปล และแสดงองค์ธรรม ด้วย ?

ตอบ วิสังคณา เย รุปาวจร อรูปาวจร อุปฺปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสนฺติ เตสํ
มหานายตํ นุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ มหานายตํ นุปฺปชฺชิสฺสตี,
ปจฺจิมภวีกาณํ เตสํ มหานายตมฺภจ นุปฺปชฺชิสฺสตี มหานายตมฺภจ นุปฺปชฺชิสฺสตี.
แปล บุคคลเหล่าใดจะเกิดในรูปภูมิ อรูปภูมิ แล้วจะปรินิพพาน บุคคลเหล่านั้น
มหานายตนะจักไม่เกิด แต่มหานายตนะจักเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,
บุคคลที่เป็นปัจฉิมภวีกะเหล่านั้น มหานายตนะก็จักไม่เกิด มหานายตนะก็จักไม่เกิด.

อ.สัน. ได้แก่

ติ.๑ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตาย ในกามสุคติภูมิ ๗
และจะเกิดในรูปภูมิ แล้วจะปรินิพพาน

ติ.๑ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในรูปภูมิ และจะเกิดในรูปภูมิอีกแล้วจะปรินิพพาน

ติ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถฌานภูมิ) ที่จะได้มรรคเบื้องต่ำ
และจะเกิดในรูปภูมิ แล้วจะปรินิพพาน

ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถฌานภูมิ)
และจะเกิดในรูปภูมิ แล้วจะปรินิพพาน

ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในรูปภูมิ และจะเกิดในรูปภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่งอีก
(เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน

และ ติ.๑ ผลเสกขะ ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ
อรหัตตผลบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๓๖. ให้วิชันหา แปลและแสดงองค์ธรรม ในคำปจณาดังต่อไปนี้ (48)

ก. ยตถ ฆานายตน์ อนุปฺปชฺชิสฺสตี, ตตถ ธมฺมายตน์ อนุปฺปชฺชิสฺสตีติ ?

ข. ยสฺส วา ปน โสตายตน์ น นีรุชฺฌิตถ, ตสฺส จกฺขายตน์ น นีรุชฺฌตีติ ?

ตอบ วิชันหาและแสดงองค์ธรรม ในคำปจณาดังนี้ (.....หน้า 205 / 163, 446)

(ก) วิชันหา อนุปฺปชฺชิสฺสตี จักเกิด.

ในอนุ.ป. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ รูปภูมิ ๑๖ อรูปภูมิ ๔
องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

(ข) วิชันหา นตฺถิ ไม่มี.

ในปฏิ.ป. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ไม่มี

เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ไม่มีแล้ว องค์ธรรมของสังสยบท ก็ไม่มีเหมือนกัน

๓๗. จงแสดงองค์ธรรมในคำถามดังต่อไปนี้ (45)

๑. ภูมิที่จักขายตนะเกิดได้ แต่ชิวหายตนะเกิดไม่ได้ มีกี่ภูมิ คือภูมิใดบ้าง

๒. ภูมิที่รูปายตนะเคยเกิด แต่คันธายตนะจักไม่เกิด มีกี่ภูมิ คือภูมิใดบ้าง

๓. ภูมิที่มหายตนะก็เคยเกิด ธัมมายตนะก็จักดับ มีกี่ภูมิ คือภูมิใดบ้าง

๔. มหายตนะไม่เคยเกิดในภูมิใด ธัมมายตนะก็จักไม่ดับในภูมินั้น ใช้ไหม

คำปจณาในข้อ ๔ นี้ วิชันหาเป็นภาษาบาลีและองค์ธรรม มีกี่ภูมิ คือภูมิใดบ้าง

ตอบ ๑. มี ๑๕ ภูมิ คือ รูปภูมิ ๑๕ (เวณิสัญญสัจตภูมิ ๑)

๒. มี ๑๖ ภูมิ คือ รูปภูมิ ๑๖

๓. มี ๓๐ ภูมิ คือ จตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖

๔. วิชันหา นีรุชฺฌิสฺสตี. องค์ธรรมมี ๑ ภูมิคือ อสัณฺญสัจตภูมิ ๑

๓๘. จงแสดงองค์ธรรม ในคำถามดังต่อไปนี้ (51)

๑. ภูมิที่จักขายตนะกำลังเกิด แต่ชิวหายตนะไม่ใช้กำลังเกิด มีกี่ภูมิ คือภูมิอะไรบ้าง ?

๒. ภูมิที่รูปายตนะเคยเกิด แต่คันธายตนะจักไม่เกิด มีกี่ภูมิ คือภูมิอะไรบ้าง ?

๓. ภูมิที่มหายตนะก็เคยเกิด ธัมมายตนะก็จักดับ มีกี่ภูมิ คือภูมิอะไรบ้าง ?

๔. ภูมิที่มหายตนะไม่เคยเกิด แต่ธัมมายตนะจักดับ มีกี่ภูมิ คือภูมิอะไรบ้าง ?

ตอบ

๑. มี ๑๕ ภูมิ คือ รูปภูมิ ๑๕ (เวณิสัญญสัจตภูมิ ๑)

๒. มี ๑๖ ภูมิ คือ รูปภูมิ ๑๖

๓. มี ๓๐ ภูมิ คือ จตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖

๔. มี ๑ ภูมิ คือ อสัณฺญสัจตภูมิ ๑

ข้อ ๕

กาล ๔ ปัจจุบันนาตีตวาระ (ติ + ตถ)

๓๙. จงแสดงวิชันนาพร้อมคำแปล และแสดงองค์ธรรม (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) ในคำปุจฉาตั้งนี้
ยสฺส ยตถ จกฺขายตณฺ์ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตถ โสตายตณฺ์ อุปฺปชฺชติตถาติ ?

ตอบ วิชันนา สุทฺธาวาสํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตถ (54, 59).....หน้า 224)

จกฺขายตณฺ์ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตถ โสตายตณฺ์ อุปฺปชฺชติตถ,
อิตเรสํ สจกฺขุกานํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตถ
จกฺขายตณฺญจ อุปฺปชฺชติ โสตายตณฺญจ อุปฺปชฺชติตถ.

แปล เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในสุทฺธาวาสภุมิ ในภุมินั้น
จักขายตณะกำลังเกิด แต่โสตายตณะไม่เคยเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น ในภุมินั้น,
บุคคลที่มีจักขุก่อได้ ที่นอกจากสุทฺธาวาสอุปฺปชฺชนฺตเหล่านั้น กำลังเกิด ในภุมินั้น
จักขายตณะก็กำลังเกิด โสตายตณะก็เคยเกิด.

ในอนุ.ปุ. อ.สัน. ได้แก่

อนาคามีผล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทฺธาวาสภุมิ ที่เรียกว่าอุปฺปาทกฺกณสมังคี
ของรูปาวจรปัญจมณานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทฺธาวาสภุมิ ๕

และ ปุ.๔ ผลเสกขะ ๓ อันมีจักขุก่อได้ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภุมิ
ที่เรียกว่าอุปฺปาทกฺกณสมังคี ของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชกลาป ๓, ๗, ๔ กับปัญจโวการภุมิ ๒๑ (เว้นสุทฺธาวาสภุมิ ๕)

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๔๐. จงแสดงองค์ธรรมของคำวิสัย ภาษาไทยดังต่อไปนี้ (52)
- ก. เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ในภุมินั้น
 จักขายตนะกำลังเกิด แต่โสตายตนะไม่เคยเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น ในภุมินั้น,
 บุคคลที่มีจักขุเกิดได้ ที่นอกจากสุทธาวาสอุปปัชฌันตะเหล่านั้น กำลังเกิดในภุมินั้น
 จักขายตนะก็กำลังเกิด โสตายตนะก็เคยเกิด.
- ข. เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังตายในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่จักขุเกิดไม่ได้เหล่านั้น
 กำลังเกิดในกามภูมิ ในภุมินั้น โสตายตนะเคยเกิด แต่จักขายตนะไม่ใช้กำลังเกิด
 แก่บุคคลเหล่านั้น ในภุมินั้น, บุคคลที่มีจักขุเกิดได้เหล่านั้นกำลังเกิด ในภุมินั้น
 โสตายตนะก็เคยเกิด จักขายตนะก็กำลังเกิด. (52).....หน้า 225)

- ตอบ ก. ในอนุ.ป. อ.สัน. ได้แก่
 อนาคตมีผล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี
 ของรูปาวจรปัญจกมมานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕
- และ ปุ.๔ ผลเสกขะ ๓ อันมีจักขุเกิดได้ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ
 ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี ของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
 กัมมชกลาป ๓, ๗, ๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)
- อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น
- (ข) ในปฏิ.ป. อ.สัน. ได้แก่
 ปุ.๔ ผล.๔ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่ากัมมัตถกขณสมังคี
 ของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย
 กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)
- ทุ.๑ ที่เป็นโอปปาติกะ อันจักขุเกิดไม่ได้ ซึ่งกำลังเกิดในอบายภูมิ
 ทุ.๑ สุ.๑ ที่เป็นสังเสทชะและคัพภเสยยกะ อันจักขุเกิดไม่ได้ ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ
 ทุ.๑ สุ.๑ ที่เป็นคัพภเสยยกะ ผู้จะตายในระหว่างจักขุยังไม่เกิด ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ
 ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี ของอเหตุกปฏิสนธิจิต ๒ เจตสิก ๑๐ กัมมชกลาป ๓, ๖
 กับกามภูมิเบื้องต้น ๖
- และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขะ ๓ อันมีจักขุเกิดได้ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ
 ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี ของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
 กัมมชกลาป ๓, ๗, ๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)
- อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๔๑. จงแสดงวิธาน พร้อมคำแปล และแสดงองค์ธรรม ในคำปุจฉาต่อไปนี้
 ยสฺส วา ปน ยตถ ธมฺมายนํ อุปฺปชฺชิตถ, ตสฺส ตตถ จกฺขายตํ อุปฺปชฺชตีติ ?

ตอบ วิธาน (58).....หน้า 229)

สพฺเพสํ จวนฺตานิ อจฺจุขุกาณิ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ ตตถ
 ธมฺมายนํ อุปฺปชฺชิตถ โน จ เตสํ ตตถ จกฺขายตํ อุปฺปชฺชติ,
 สจฺจุขุกาณิ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ ตตถ
 ธมฺมายนนฺนจ อุปฺปชฺชิตถ จกฺขายตนฺนจ อุปฺปชฺชติ.

เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตาย และบุคคลที่จักขุเกิดไม่ได้เหล่านั้น กำลังเกิดในภพนั้น
 ธมฺมายนนฺนจเกิด แต่จักขายตนะไม่ใช่กำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น ในภพนั้น,
 บุคคลที่มีจักขุเกิดได้ ที่นอกจากสุทธาวาสอุปฺปชฺชนฺตเหล่านั้น กำลังเกิดในภพนั้น
 ธมฺมายนนฺนจก็เกิด จักขายตนะก็กำลังเกิด.

ในปฏิ.ป. อ.สัน. ได้แก่

ปุ.๔ ผล.๔ ซึ่งกำลังตายใน ๒๖ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคี ของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕
 กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ ๒๖ ภูมิ (วันสุทธาวาสภูมิ ๕)

ทุ.๑ ที่เป็นโอปปาติกะ อันจักขุเกิดไม่ได้ ซึ่งกำลังเกิดในอบายภูมิ

ทุ.๑ สุ.๑ ที่เป็นสังเสทชะและคัพภเสยยกะ อันจักขุเกิดไม่ได้ ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ

ทุ.๑ สุ.๑ ที่เป็นคัพภเสยยกะ ผู้จะตายในระหว่างจักขุยังไม่เกิด ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ

ที่เรียกว่าอุปฺปาทักขณสมังคีของเหตุกปฏิสนธิจิต ๒ เจตสิก ๑๐ กัมมชกลาป ๓, ๖
 กับ กามภูมิเบื้องต่ำ ๖

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปฺปาทักขณสมังคี
 ของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสังขยัตตภูมิ ๑

ติ.๑ ผลเสกชะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรุณภูมิ ที่เรียกว่าอุปฺปาทักขณสมังคี
 ของอรุณาจรปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรุณภูมิ ๔

และ ปุ.๔ ผลเสกชะ ๓ อันมีจักขุเกิดได้ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ
 ที่เรียกว่าอุปฺปาทักขณสมังคี ของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
 กัมมชกลาป ๓, ๗, ๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (วันสุทธาวาสภูมิ ๕)

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๔๒. จงพิจารณาวิสัยทัศน์ พร้อมคำแปล แสดงองค์ธรรม ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส ในหมวกะดังต่อไปนี้
ในปฏิโลมปุจฉาของปวัตติวาระ อุปาทวาระ ปัจจุปันนาตีตวาระ อนุโลม
ปุคคโลกาสวาระ จักขายตนมูละ ธัมมายตนมูลียมกะ (46).....หน้า 229)

ตอบ ปฏิ.ปุ. ยสฺส วา ปน ยตถ ธมฺมายตฺนํ อุปฺปชฺชติ,

ตสฺส ตตถ จกฺขายตฺนํ อุปฺปชฺชติตี ?

หรือว่า ธัมมายตนะ เคยเกิดแก่บุคคลใด ในภุมิใด,

จักขายตนะ ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้น ในภุมินั้น ใช่ไหม ?

วิสัยทัศน์ สัพเพสํ จวนฺตานิ อจฺจุขุกันํ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ ตตถ (.....ที่เหลือตอบเหมือนข้อ ๔๑)

๔๓. จงวิสัยทัศน์ แปล พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาสะ) ในคำปุจฉา ดังนี้
ยสฺส วา ปน ยตถ รุปายตฺนํ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตถ ชิวฺหายตฺนํ อุปฺปชฺชติตี ?
(53, 56, 61, 62).....หน้า 235)

ตอบ กามาวจรา จวนฺตานิ อชิวิหกันํ กามาวจโร อุปฺปชฺชนฺตานิ รูปาวจรานํ เตสํ ตตถ

รูปายตฺนํ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตถ ชิวฺหายตฺนํ อุปฺปชฺชติ,

สชิวิหกันํ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ ตตถ รูปายตฺนณฺจ อุปฺปชฺชติ ชิวฺหายตฺนณฺจ อุปฺปชฺชติ.

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในกามภุมิ บุคคลที่ชีวหาเกิดไม่ได้เหล่านั้น กำลังเกิดในกามภุมิ
และบุคคลที่เกิดอยู่ในรูปภุมิ ในภุมินั้น

รูปายตนะเคยเกิด แต่ชีวหายตนะไม่ใช่กำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น ในภุมินั้น,

บุคคลที่มีชีวหาเกิดได้เหล่านั้นกำลังเกิด ในภุมินั้น รูปายตนะก็เคยเกิด ชิวหายตนะก็กำลังเกิด.

ในปฏิ.ปุ. อ.สัน. ได้แก่

ปุ.๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในกามภุมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคี ของกามาวจรจุติจิต ๑๐

เจตสิก ๓๓ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับกามภุมิ ๑๑

ทุ.๑ สุ.๑ ที่เป็นคัพภเสยยกะ ผู้จะตายในระหว่างชีวหา ยังไม่เกิด ซึ่งกำลังเกิดในกามภุมิ

ที่เรียกว่าอุปาทาทักขณสมังคี ของอเหตุกปฏิสนธิจิต ๒ เจตสิก ๑๐

กัมมชกลาป ๓ กับกามภุมิเบื้องต้น ๕ (เวณิรยภุมิ)

สุ.๑ ตี.๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในรูปภุมิ กับรูปภุมิ ๑๑ (เวณิสุทธาวาสภุมิ ๕)

และ ปุ.๔ ผลเสกขะเบื้องต้น ๒ อันมีชีวหาเกิดได้ ซึ่งกำลังเกิดในกามภุมิ

ที่เรียกว่าอุปาทาทักขณสมังคี ของกามาวจรปฏิสนธิจิต ๑๐ เจตสิก ๓๓

กัมมชกลาป ๓, ๗ กับกามภุมิ ๑๑

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๔๔. จงวิชันนาในปูนต่อไปนี้ เป็นภาษาบาลีไทย พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม ?

ยสฺส โสตายตํ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส มานายตํ นุปฺปชฺชติภาติ. ? (63).....หน้า 245)

ตอบ วิ. อุปฺปชฺชิตถ เคยเกิด.

ในอนุ.ป. องค์ธรรมของสันนิฐานนบท ได้แก่

ปฏฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคกณสมังคี

ของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกလာปที่ดับครั้งสุดท้าย

ทุ.๑ ที่เป็นโอปปาติกะ อันโสตะเกิดไม่ได้ ซึ่งกำลังเกิดในอบายภูมิ

ทุ.๑ สุ.๑ ที่เป็นสังเสทชะและคัพภเสยยกะ อันโสตะเกิดไม่ได้ ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ

ทุ.๑ สุ.๑ ที่เป็นคัพภเสยยกะ ผู้จะตายในระหว่างโสตะยังไม่เกิด ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทกกณสมังคีของอเหตุกปฏิสนธิจิต ๒ เจตสิก ๑๐ กัมมชกလာป ๓, ๖

สุ.๑ ติ.๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรุณภูมิ อสัณฺณสํตตภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทกกณสมังคี ของอรุณาวจรปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐

ชีวิตนวกกလာปที่เกิดขึ้นครั้งแรก

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

๔๕. จงวิชันหาในปจฉาต่อไปนี้เป็นภาษาบาลี - ไทย พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม
ยสฺส วา ปน ยตถ ฆานายตน์ นุปฺปชฺชิตถ, ตสฺส ตตถ โสตายตน์ นุปฺปชฺชิตฺติ ?

ตอบ วิ. รูปาวจร อูปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตถ (64).....หน้า 251)

ฆานายตน์ นุปฺปชฺชิตถ โน จ เตสํ ตตถ โสตายตน์ นุปฺปชฺชิต,

รูปาวจรา จวนฺตานํ อสณฺณสฺสฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตถ

ฆานายตนญจ นุปฺปชฺชิตถ โสตายตนญจ นุปฺปชฺชิต.

เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในรูปภูมิ ในภूमินั้น

ฆานายตนะไม่เคยเกิด แต่โสตายตนะกำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น ในภूमินั้น,

เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังตายในรูปภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอัสัญญัตตภูมิ อรูปภูมิ

ในภूमินั้น ฆานายตนะก็ไม่เคยเกิด โสตายตนะก็ไม่ใช้กำลังเกิด.

ในปฏิ.ป. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ติ.๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในรูปภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณสมังคี ของรูปาวจรปฏิสนธิจิต ๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๔

กับรูปภูมิ ๑๕ (เวณอัสัญญัตตภูมิ ๑)

และ ติ.๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในรูปภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคี ของรูปาวจรจุติจิต ๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

กับรูปภูมิ ๑๕ (เวณอัสัญญัตตภูมิ ๑)

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตาย ในอัสัญญัตตภูมิ กับอัสัญญัตตภูมิ ๑

ติ.๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตาย ในอรูปภูมิ กับอรูปภูมิ ๔

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น.

ข้อ ๖

กาล ๕ ปัจจุบันนาคตวาระ (ติ + สุตติ)

๔๖. จงวิสันหา แปล และแสดงองค์ธรรม ในคำปจฉาต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)
 ยสุส มนายตน์ อุปฺปชฺชติ, ตสุส ฐมฺมายตน์ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ ? (63).....หน้า 283)

ตอบ วิ. ปัจฉิมภิกขุ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ

มนายตน์ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ฐมฺมายตน์ อุปฺปชฺชิสฺสตี,

อิตเรสํ สจิตฺตกานํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ

มนายตฺนญจ อุปฺปชฺชติ ฐมฺมายตฺนญจ อุปฺปชฺชิสฺสตี.

แปล เมื่อปัจฉิมภิกขุบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในจุตฺตวการภูมิ ปญฺจวการภูมิ

มนายตนะกำลังเกิด แต่ฐมฺมายตนะจักไม่เกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,

บุคคลที่นอกจากปัจฉิมภิกขุ ที่มีจิตเกิดได้เหล่านั้น กำลังเกิด

มนายตนะก็กำลังเกิด ฐมฺมายตนะก็จักเกิด.

ในอนุ.ป. อ.สัน. ได้แก่

ติ.๑ ผลเสกขะ ๓ ที่เป็นปัจฉิมภิกขุ ซึ่งกำลังเกิดในจุตฺตวการภูมิ ปญฺจวการภูมิ

ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี ของติเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓, ๗, ๔

และ ปุ.๔ ผลเสกขะ ๓ (เว้นปัจฉิมภิกขุ) ซึ่งกำลังเกิดในจุตฺตวการภูมิ ปญฺจวการภูมิ

ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี ของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓, ๗, ๔

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๔๗. จงแสดงฆานายตมมูละ รูปายตมมูลียกะ ปัจจุปปันนทานาคตวาระ อนฺโหลม
อุปาทวาระ ปุคคลวาระ ทั้งปุจจาและวิสัชนา (เฉพาะปฏิโลมปุจจา) เป็นภาษาบาลี
พร้อมทั้งแปลและแสดงองค์ธรรม ? (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (51, 57).....หน้า 278)

ตอบ แสดงฆานายตมมูละ รูปายตมมูลียมกะ ปัจจุปปันนทานาคตวาระ อนฺโหลม

อุปาทวาระ ปุคคลวาระ ในปฏิโลมปุจจา

ยสฺส วา ปน รูปายตมฺ อูปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ฆานายตมฺ อูปฺปชฺชตีติ ?

แปล หรือว่า รูปายตมจะจักเกิดแก่บุคคลใด, ฆานายตมก็จะกำลังเกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

วิสัชนา สพุเพสฺส จวนฺตานํ อฆานกานํ อูปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ

รูปายตมฺ อูปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ ฆานายตมฺ อูปฺปชฺชตี,

สฆานกานํ อูปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ รูปายตมญฺจ อูปฺปชฺชิสฺสตี ฆานายตมญฺจ อูปฺปชฺชตี.

แปล เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมด กำลังตาย และบุคคลที่ฆานะเกิดไม่ได้เหล่านั้น กำลังเกิด

รูปายตมจะจักเกิด แต่ฆานายตมไม่ใช่กำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,

บุคคลที่มีฆานะเกิดได้เหล่านั้น กำลังเกิด รูปายตมก็จะจักเกิด ฆานายตมก็จะกำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมในปฏิโลมปุจจา องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ปฺ.๔ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และจะเกิดในปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคี ของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป

ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

ทุ.๑ ส.๑ ที่เป็นสังเสทชะและคัพภเสยยกะ อันฆานะเกิดไม่ได้ ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ

ทุ.๑ ส.๑ ที่เป็นคัพภเสยยกะ ผู้จะตายในระหว่างฆานะยังไม่เกิด ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณสมังคีของอเหตุกปฏิสนธิจิต ๒ เจตสิก ๑๐ กัมมชกลาป ๓, ๖

สุ.๑ ตี.๑ ผลเสกขะ ๓ (เว้นปัจจิมภวีกะ) ซึ่งกำลังเกิดในรูปภูมิ และจะเกิดในปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณสมังคี ของรูปาวจรปฏิสนธิจิต ๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๔

ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก

ตี.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทักขณสมังคี ของอรูปาวจรปฏิสนธิจิต ๔

เจตสิก ๓๐

และ ปฺ.๔ ผลเสกขะเบื้องต้น ๒ (เว้นปัจจิมภวีกะ) อันมีฆานะเกิดได้ ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ

และจะเกิดในกามภูมิอีก ที่เรียกว่าอุปาทักขณสมังคี ของกามาวจรปฏิสนธิจิต ๑๐

เจตสิก ๓๓ กัมมชกลาป ๓, ๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๔๘. จงแสดงองค์ธรรมของคำวิสัยภาษาไทย ต่อไปนี้ (47).....หน้า 302)

เมื่อปัจฉิมภวีกบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ในภุมินั้น
รูปายตนะกำลังเกิด แต่ธัมมายตนะจักไม่เกิด แก่บุคคลเหล่านั้น ในภุมินั้น,
บุคคลที่มีรูปะเกิดได้ ที่นอกจากปัจฉิมภวีกะเหล่านั้น กำลังเกิด ในภุมินั้น
รูปายตนะก็กำลังเกิด ธัมมายตนะก็จักเกิด.

ตอบ องค์ธรรมได้แก่

ติ.๑ ผลเสกขะ ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี ของปัญจโวการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๙ เจตสิก ๓๕

กัมมชกฺลาป ๓, ๗, ๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔)

ป.๔ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภุมินที่ตนเกิดอยู่อีก

ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี ของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕

กัมมชกฺลาป ๓, ๗, ๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังญัตตภูมิ และจะไม่เกิดในอสังญัตตภูมิอีก

ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี ของชีวิตนวกกฺลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสังญัตตภูมิ ๑

และ ป.๔ ผลเสกขะ ๓ (เว้นปัจฉิมภวีกะ) ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภุมินที่ตน

เกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี ของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕

เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓, ๗, ๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังญัตตภูมิ และจะเกิดในอสังญัตตภูมิอีก

ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี ของชีวิตนวกกฺลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสังญัตตภูมิ ๑

๔๙. จงแสดงปฏิจจาสัจจะ ในอนุโลมปฏิจจา พร้อมทั้งแปลและแสดงองค์ธรรม
เฉพาะปริมโกฏฐาสะ ในจักขายตณฺหสส โสตายตณฺหสส ปุคฺคลวาระ อุปปาทวาระ
แห่งปัจจุปปันนาคตวาระ ปัจจนิก (43).....หน้า 304)

ตอบ อนุ.ป. ยสฺส จกฺขายตณฺ อนุปฺปชฺชติ, ตสฺส โสตายตณฺ อนุปฺปชฺชิสฺสตีติ ?
จักขายตณฺ ไม้ใช้กำลังเกิดแก่บุคคลใด, โสตายตณฺ ก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

วิสัชนา สพุเพสํ จวนฺตานํ อจฺจุขฺกานํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ

จกฺขายตณฺ อนุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ โสตายตณฺ อนุปฺปชฺชิสฺสตี,

ปญฺจโวการเ ปรีนิพฺพนฺตานํ อรูปเ ปจฺจิมภวีกานํ

เย จ อรูปํ อุปฺปชฺชิตฺวา ปรีนิพฺพายิสฺสนฺตี เตสํ จวนฺตานํ เตสํ

จกฺขายตณฺญ อนุปฺปชฺชติ โสตายตณฺญ อนุปฺปชฺชิสฺสตี.

แปล เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมด กำลังตาย และบุคคลที่จักขุเกิดไม่ได้เหล่านั้น กำลังเกิด

จักขายตณฺ ไม้ใช้กำลังเกิด แต่โสตายตณฺ จักเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,

เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ ปัจจิมภวีกบุคคลที่เกิดอยู่

ในอรุณภูมิ และบุคคลเหล่านั้นจะเกิดในอรุณภูมิแล้วจะปรินิพพาน บุคคลเหล่านั้นกำลังตาย

จักขายตณฺ ไม้ใช้กำลังเกิด โสตายตณฺ ก็จักไม่เกิด.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เฉพาะปริมโกฏฐาสะ ได้แก่

ป.๔ ผลเสกษะ ๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในปัญจโวการภูมิอีก

ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคี ของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕

กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสังขตตณฺ

ติ.๑ ซึ่งกำลังตายในอรุณภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคี ของอรุณาจรจุติจิต ๔

เจตสิก ๓๐ ชีวิตนวกกาลาที่ดับครั้งสุดท้าย

ทุ.๑ ที่เป็นโอปปาติกะ อันจักขุเกิดไม่ได้ ซึ่งกำลังเกิดในอบายภูมิ

ทุ.๑ สุ.๑ ที่เป็นสังเสทชะและคัพภเสยยกะ อันจักขุเกิดไม่ได้ ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ

ทุ.๑ สุ.๑ ที่เป็นคัพภเสยยกะ ผู้จะตายในระหว่างจักขุยังไม่เกิด ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทกขณสมังคีของเหตุกปฏิสนธิจิต ๒ เจตสิก ๑๐ กัมมชกลาป ๓, ๖

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขตตณฺ

ติ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอรุณภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกขณสมังคี ของอรุณาจรปฏิสนธิจิต ๔

เจตสิก ๓๐ ชีวิตนวกกาลาที่เกิดขึ้นครั้งแรก

กาล ๖ อตีตนาศตวาระ (ตฤ + สฺสตี)

๕๐. จงแปลเป็นภาษาไทย ในบาลีต่อไปนี้ พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรมมาด้วย
 ปญจโวกาเร ปจฺฉิมภิกขุโน เตสํ ตตฺถ (48).....หน้า 351)

จกฺขายตณฺ्ह อูปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ โสตายตณฺ्ह อูปฺปชฺชิสฺสตี,
 อิตเรสํ ปญจโวการานํ เตสํ ตตฺถ

จกฺขายตณฺ्हจ อูปฺปชฺชิตฺถ โสตายตณฺ्हจ อูปฺปชฺชิสฺสตี.

ตอบ เมื่อปัจฉิมภิกขุบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น
 จักขายตณะเคยเกิด แต่โสตายตณะจักไม่เกิด แก่บุคคลเหล่านั้น ในภูมินั้น,
 บุคคลทั้งหลายที่นอกจากนั้น ซึ่งเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิ
 หรือ บุคคลทั้งหลายที่เกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิ ที่นอกจากปัจฉิมภิกขุเหล่านั้น ในภูมินั้น
 จักขายตณะก็เคยเกิด โสตายตณะก็จักเกิด.

องค์ธรรมได้แก่

ติ.๑ ผลเสกขะ ๓ ที่ เป็นปัจฉิมภิกขุ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ
 ที่เรียกว่าอุปาทกขณสมังคี ของปัญจโวการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๙ เจตสิก ๓๕
 กัมมชกกลาป ๓, ๗, ๔

อรหัตตผล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ
 ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคี ของปัญจโวการติเหตุกจุติจิต ๙ เจตสิก ๓๕
 กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ อบายภูมิ ๔)

ป.๔ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ
 และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

และ ป.๔ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ
 และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

๕๑. ก. เมื่อปัจฉิมภิกขุบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในปัจฉิมภิกขุกรรม ในภุมินั้น
 จักขายตนะเคยเกิด แต่โสตายตนะจักไม่เกิด แก่บุคคลเหล่านั้น ในภุมินั้น,
 บุคคลทั้งหลายที่นอกจากนั้น ซึ่งเกิดอยู่ในปัจฉิมภิกขุกรรม
 หรือ บุคคลทั้งหลายที่เกิดอยู่ในปัจฉิมภิกขุกรรม ที่นอกจากปัจฉิมภิกขุเหล่านั้น ในภุมินั้น
 จักขายตนะก็เคยเกิด โสตายตนะก็จักเกิด.

คำวิสันนาภาษาไทยดังกล่าวนี้ องค์ธรรมได้แก่บุคคลเช่นไร (46).....หน้า 351)

- ข. หรือว่า ฆานายตนะจักไม่เกิดในภุมินใด, จักขายตนะก็ไม่เคยเกิดในภุมินั้น ไซ้ไหม ?
 คำปจฺจาดังกล่าวนี้ จะวิสันนาเป็นภาษาบาลี แปล และแสดงองค์ธรรมว่าอย่างไร ?

ตอบ ก. อ.สัน. ได้แก่ (46).....หน้า 366)

ติ.๑ ผลเสกขะ ๓ ที่เป็นปัจฉิมภิกขุ ซึ่งกำลังเกิดในปัจฉิมภิกขุกรรม
 ที่เรียกว่าอุปาทกขณสมังคี ของปัจฉิมภิกขุกรรมทุกปฏิสนธิจิต ๙ เจตสิก ๓๕
 กัมมชกฺลาป ๓, ๗, ๘

อรหัตตผล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัจฉิมภิกขุกรรม
 ที่เรียกว่าภังคกขณสมังคี ของปัจฉิมภิกขุกรรมทุกจิตติจิต ๙ เจตสิก ๓๕
 กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัจฉิมภิกขุกรรม ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภุมิ ๕ อปายภุมิ ๔)

ป.๔ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัจฉิมภิกขุกรรม
 และจะไม่เกิดในภุมินที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัจฉิมภิกขุกรรม ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภุมิ ๕)

- และ ป.๔ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัจฉิมภิกขุกรรม
 และจะเกิดในภุมินที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัจฉิมภิกขุกรรม ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภุมิ ๕)

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

- (ข) วิสันนา รูปาวจร ตตฺถ ฆานายตฺนํ นุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ ตตฺถ จกฺขายตฺนํ นุปฺปชฺชิตฺถ,
 อสณฺณสฺสเต อรูปเ ตตฺถ ฆานายตฺนญจ นุปฺปชฺชิสฺสตี จกฺขายตฺนญจ นุปฺปชฺชิตฺถ.

แปล ในรูปภุมินั้น ฆานายตนะจักไม่เกิด แต่จักขายตนะเคยเกิด ในภุมินั้น,
 ในอสังญฐัตตภุมิ อรูปภุมิ ฆานายตนะก็จักไม่เกิด จักขายตนะก็ไม่เคยเกิด

อ.สัน. ได้แก่ รูปภุมิ ๑๕ (เว้นอสังญฐัตตภุมิ) และอสังญฐัตตภุมิ ๑ อรูปภุมิ ๔

อ.สัง. ได้แก่ อสังญฐัตตภุมิ ๑ อรูปภุมิ ๔ เท่านั้น

๕๒. จงวิชันนา แปล และแสดงองค์ธรรมในปจฺจนาภาษาไทยดังต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) หรือว่า โสตายตนะจักไม่เกิดแก่บุคคลใด ในภุมิใด, จักขายตนะก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้น ในภุมินั้น ใช่ไหม? (43, 57, 61).....หน้า 366)

ตอบ วิ. ปญจโวการเร ปจฺจิมภิกขุ เทสํ ตตฺถ

โสตายตนะ นุปฺปชิสฺสตี โน จ เทสํ ตตฺถ จกฺขายตนะ นุปฺปชชิตฺถ,

สุทฺธาวาสานํ อสฺมณฺสสฺสตาณํ อรูปานํ เทสํ ตตฺถ

โสตายตนะจ นุปฺปชิสฺสตี จกฺขายตนะจ นุปฺปชชิตฺถ.

แปล เมื่อปัจจิมภิกขุบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในปัญจโวการภุมิ ในภุมินั้น

โสตายตนะจักไม่เกิด แต่จักขายตนะเคยเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น ในภุมินั้น,

เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในสุทฺธาวาสภุมิ อสฺมณฺสสฺสตาณภุมิ และอรูปภุมิ ในภุมินั้น

โสตายตนะก็จักไม่เกิด จักขายตนะก็ไม่เคยเกิด.

ในปฏิ.ป. อ.สัน. ได้แก่

ติ.๑ ผลเสกขะ ๓ ที่เป็นปัจจิมภิกขุ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภุมิ

ที่เรียกว่าอุปาทกขณสมังคี ของปัญจโวการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๙ เจตสิก ๓๕

กัมมชกลาป ๓, ๗, ๔

อรหัตตผล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภุมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคี ของปัญจโวการติเหตุกจุติจิต ๙ เจตสิก ๓๕

กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภุมิ ๑๗ (เว้นสุทฺธาวาสภุมิ ๕ อบายภุมิ ๔)

ป.๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภุมิ

และจะไม่เกิดในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจโวการภุมิ ๒๑ (เว้นสุทฺธาวาสภุมิ ๕)

และ อนาคามีผล ๑ อรหัตตผล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในสุทฺธาวาสภุมิ กับสุทฺธาวาสภุมิ ๕

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอัสสณฺณสฺสตาณภุมิ กับอัสสณฺณสฺสตาณภุมิ ๑

ติ.๑ ผล.๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภุมิ กับอรูปภุมิ ๔

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๕๓. จงวิชันนา แปล พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) ในคำปจฉา ดังนี้
 ยสฺส ยตถ จกฺขายตณฺ์ อุปฺปชฺชิตถ, ตสฺส ตตถ ฆานายตณฺ์ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ ? (60)

ตอบ วิชันนา กามาวจร ปัจฉิมภิกานํ รูปาวจรานํ เตสํ ตตถ (.....หน้า 352)

จกฺขายตณฺ์ อุปฺปชฺชิตถ โน จ เตสํ ตตถ ฆานายตณฺ์ อุปฺปชฺชิสฺสตี,
 อิตเรสํ กามาวจรานํ เตสํ ตตถ จกฺขายตณฺญจ อุปฺปชฺชิตถ ฆานายตณฺญจ อุปฺปชฺชิสฺสตี.
 เมื่อปัจฉิมภิกบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในกามภุมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในรูปภุมิ ในภุมินั้น
 จกฺขายตณะเคยเกิด แต่ฆานายตณะจักไม่เกิด แก่บุคคลเหล่านั้น ในภุมินั้น,
 บุคคลทั้งหลายที่เกิดอยู่ในกามภุมิ ที่นอกจากปัจฉิมภิกะเหล่านั้น ในภุมินั้น
 จกฺขายตณะก็เคยเกิด ฆานายตณะก็จักเกิด.

ในอน.ป. อ.ส.น. ได้แก่

ติ.๑ ผลเสกขะเบื้องต้น ๒ ที่เป็นปัจฉิมภิกะ ซึ่งกำลังเกิดในกามสุคติภุมิ

อรหัตตผล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในกามสุคติภุมิ กับกามสุคติภุมิ ๗

ป.๔ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามภุมิ

และจะไม่เกิดในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับกามภุมิ ๑๑

ติ.๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในรูปภุมิ

กับรูปภุมิ ๑๐ (เว้นสุทธาวาสภุมิ ๕ อสัณฺณุตตตภุมิ ๑)

และ ป.๔ ผลเสกขะเบื้องต้น ๒ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามภุมิ

และจะเกิดในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับกามภุมิ ๑๑

อ.ส.ง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๕๔. จงแสดงปฏิจาและวิสัชนา ในฆานายตนมูละ ชิวหายตนมูลียมกะ (เฉพาะอนุโลมปฏิจา) ของอดีตานาคตวาระ อนุโลม ปุคคโลกาสวาระ อุปปาทวาระ พร้อมแสดงองค์ธรรม มาด้วย ? (44, 52, 59).....หน้า 355)

ตอบ ยสฺส ยตฺถ ฆานายตนํ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ ชิวหายตนํ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ ?
ฆานายตนะเคยเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, ชิวหายตนะก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้น ใช่ไหม ?

วิ. กามาวจร ปจฺจิมภวีกานํ เตสํ ตตฺถ

ฆานายตนํ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ ชิวหายตนํ อุปฺปชฺชิสฺสตี,
อิตเรสํ กามาวจรานํ เตสํ ตตฺถ ฆานายตนญจ อุปฺปชฺชิตฺถ ชิวหายตนญจ อุปฺปชฺชิสฺสตี.

แปล เมื่อปัจจิมภวีกบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในกามภุมิ ในภุมินั้น

ฆานายตนะเคยเกิด แต่ชิวหายตนะจักไม่เกิด แก่บุคคลเหล่านั้น ในภุมินั้น,
บุคคลทั้งหลายที่เกิดอยู่ในกามภุมิ ที่นอกจากปัจจิมภวีกะเหล่านั้น ในภุมินั้น
ฆานายตนะก็เคยเกิด ชิวหายตนะก็จักเกิด.

ในอนุ.ป. อ.สัน. ได้แก่

ติ.๑ ผลเสกขะเบื้องต้น ๒ ที่เป็นปัจจิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในกามสุคติภุมิ
ที่เรียกว่าอุปาทกขณสมังคี ของกามาวจรตีเหตุกปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๓
กัมมชกลาป ๓, ๗

อรหัตตผล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในกามสุคติภุมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคี ของกามาวจรตีเหตุกจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๓

กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับกามสุคติภุมิ ๗

ป.๔ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามภุมิ

และจะไม่เกิดในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับกามภุมิ ๑๑

และ ป.๔ ผลเสกขะเบื้องต้น ๒ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามภุมิ

และจะเกิดในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับกามภุมิ ๑๑

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

นิโรธวาระ

๕๕. จงแสดงปฏิจจาวิสังขนา พร้อมทั้งแปลและองค์ธรรม ในรูปายตนมูละ คัณธายตนมูลียมกะ แห่งนิโรธวาระ อนาคตวาระ อนุโลม ปุคคโลกาสวาระ เฉพาะอนุโลมปฏิจจา ?

(45, 49, 51, 58, 60).....หน้า 405)

ตอบ อนุ.ป. ยสฺส ยตฺถ รูปายตนํ นิรุชฺฌิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ คณฺธายตนํ นิรุชฺฌิสฺสตีติ ?

แปล รูปายตนะจักกัฏฐ์แก่บุคคลใดในภุมิใด, คัณธายตนะก็จักกัฏฐ์แก่บุคคลนั้นในภุมินั้น ใช่ไหม ?

วิ. รูปาวจราณํ เตสํ ตตฺถ รูปายตนํ นิรุชฺฌิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ คณฺธายตนํ นิรุชฺฌิสฺสตี, กามาวจราณํ เตสํ ตตฺถ รูปายตนญจ นิรุชฺฌิสฺสตี คณฺธายตนญจ นิรุชฺฌิสฺสตี.

แปล เมื่อบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในรูปภุมิ ในภุมินั้น

รูปายตนะจักกัฏฐ์ แต่คัณธายตนะจักกัฏฐ์ไม่ได้แก่บุคคลเหล่านั้น ในภุมินั้น,

เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในกามภุมิ ในภุมินั้น รูปายตนะก็จักกัฏฐ์ คัณธายตนะก็จักกัฏฐ์.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

สุ.๑ ติ.๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในรูปภุมิ กับรูปภุมิ ๑๖

สุ.๑ ติ.๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในรูปภุมิ และจะเกิดในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับรูปภุมิ ๑๑ (เว้นสุทธาวาสภุมิ ๕)

และ ปุ.๔ ผลเสกขบุคคลเบื้องต้น ๒ ซึ่งกำลังเกิดในกามภุมิ

ปุ.๔ ผลเสกขบุคคลเบื้องต้น ๒ ซึ่งกำลังตายในกามภุมิ และจะเกิดในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับกามภุมิ ๑๑

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๕๖. จงแปลและแสดงองค์ธรรม ในบาลีดังต่อไปนี้ (46, 50, 55, 56).....หน้า 428)

สพฺเพสํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อจฺจุชฺชกานํ จวฺหฺตานํ เตสํ

โสตายตฺถํ นีรฺุชฺฌิตฺถํ โน จ เตสํ จกฺขายตฺถํ นีรฺุชฺฌิตฺติ,

สจฺจุชฺชกานํ จวฺหฺตานํ เตสํ โสตายตฺถนญฺจ นีรฺุชฺฌิตฺถ จกฺขายตฺถนญฺจ นีรฺุชฺฌิตฺติ.

ตอบ เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมด กำลังเกิด และบุคคลที่จักขุเกิดไม่ได้เหล่านั้น กำลังตาย
โสตายตนะเคยดับ แต่จักขายตนะไม่ใช่กำลังดับ แก่บุคคลเหล่านั้น,
บุคคลที่จักขุเกิดได้เหล่านั้น กำลังตาย โสตายตนะก็เคยดับ จักขายตนะก็กำลังดับ.

ในปฎิ.ปุ. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ปุ.๔ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทกขณสมังคี ของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕

กัมมชกลาป ๓, ๗, ๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก

ท.๑ ส.๑ อันจักขุเกิดไม่ได้ซึ่งกำลังตายในกามภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคี ของอเหตุกจุติจิต ๒ เจตสิก ๑๐

กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

ส.๑ ติ.๑ ผล.๔ ซึ่งกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ อรูปภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคี ของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

และ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคี ของอรุปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐

และ ปุ.๔ ผล.๔ อันมีจักขุเกิดได้ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคี ของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕

กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๕๗. จงแปลและแสดงองค์ธรรม ในบาลีดังต่อไปนี้ (55, 56).....หน้า 432)

สุทธาวาเส ปรินิพฺพทนํ เตสํ ตตฺถ

จกฺขายตฺถํ นีรฺุชฺฌติ โน จ เตสํ ตตฺถ โสตายตฺถํ นีรฺุชฺฌติ,

อิตรสํ สจฺกฺขกานํ จวฺนฺตานํ เตสํ ตตฺถ จกฺขายตฺถนญฺจ นีรฺุชฺฌติ โสตายตฺถนญฺจ นีรฺุชฺฌติ.

ตอบ

เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ในภूमินั้น
จักขายตนะกำลังดับ แต่โสตายตนะไม่เคยดับ แก่บุคคลเหล่านั้น ในภूमินั้น,
บุคคลที่มีจักขุเกิดได้ ที่นอกจากสุทธาวาสปรินิพพานะเหล่านั้น กำลังตาย ในภूमินั้น
จักขายตนะก็กำลังดับ โสตายตนะก็เคยดับ.

อนุ.ป. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

อรหัตตผล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

อนาคามีผล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคี ของรูปาวจรปัญจมณณจตุตติ ๑ เจตสิก ๓๐

กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ ๑)

และ ปุ.๔ ผลบุคคล ๔ อันมีจักขุเกิดได้ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคี ของปัญจโวการจตุตติ ๑๕ เจตสิก ๓๕

กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๕๘. จงแปล และแสดงองค์ธรรม ของคำวิสัยหาดังต่อไปนี้ (45, 51).....หน้า 443)

ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ

มฺหายตฺถํ นีรฺุชฺฌติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปายตฺถํ นีรฺุชฺฌติ,

ปญฺจโวการา จวฺนฺตานํ เตสํ ตตฺถ มฺหายตฺถนญฺจ นีรฺุชฺฌติ รูปายตฺถนญฺจ นีรฺุชฺฌติ.

ตอบ แปล

เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในรูปภูมิ ในภूमินั้น

มหายตนะเคยดับ แต่รูปายตนะไม่ใช้กำลังดับ แก่บุคคลเหล่านั้น ในภूमินั้น,

เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังตายในปัญจโวการภูมิ ในภूमินั้น

มหายตนะก็เคยดับ รูปายตนะก็กำลังดับ.

ในปฏิ.ป. อ.สัน. ได้แก่

ปุ.๔ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

ติ.๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในรูปภูมิ กับรูปภูมิ ๔

และ ปุ.๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

(ในหนังสือหลักสูตรมี ที่เรียกว่า.....ด้วย)

๕๙. คำปจฉาต่อไปนี้ วิสัชนาเป็นภาษาไทยว่าอย่างไร ? องค์ธรรมได้แก่บุคคลเช่นไร ?
ทั้งข้อ ก. และข้อ ข. (45).....หน้า 449, 224)

- ก. จักขายตนะไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใด ในภุมิใด,
โสตายตนะก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้น ในภุมินั้น ใช่ไหม ?
- ข. หรือว่า รัมมายตนะเคยเกิดในภุมิใด, มนายตนะก็กำลังเกิดในภุมินั้น ใช่ไหม ?

ตอบ

- ก. เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในปัญจโวการภุมิ
และบุคคลที่จักขุก่อเกิดไม่ได้เหล่านั้น กำลังตายในกามภุมิ ในภุมินั้น
จักขายตนะไม่ใช่กำลังดับ แต่โสตายตนะเคยดับ แก่บุคคลเหล่านั้น ในภุมินั้น,
เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในสุทธาวาสภุมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอัสัญญัตตภุมิ อรูปภุมิ
ในภุมินั้น จักขายตนะก็ไม่ใช่กำลังดับ โสตายตนะก็ไม่เคยดับ
- ในอน.ป. อ.สัน. ได้แก่
- ป.๔ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภุมิ กับปัญจโวการภุมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภุมิ ๕)
ท.๑ ส.๑ อันจักขุก่อเกิดไม่ได้ ซึ่งกำลังตายในกามภุมิ กับกามภุมิเบื้องต่ำ ๖
- และ อนาคามีผล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภุมิ กับสุทธาวาสภุมิ ๕
ส.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอัสัญญัตตภุมิ กับอัสัญญัตตภุมิ ๑
ติ.๑ ผล.๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภุมิ กับอรูปภุมิ ๔
- อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

(ในหนังสือหลักสูตรมี ที่เรียกว่า.....ด้วย)

- (ข) ในอัสัญญัตตภุมินั้น รัมมายตนะเคยเกิด แต่มนายตนะไม่ใช่กำลังเกิด ในภุมินั้น,
ในจตุโวการภุมิ ปัญจโวการภุมินั้น รัมมายตนะก็เคยเกิด มนายตนะก็กำลังเกิด.
- ในปฎิ.ป. อ.สัน. ได้แก่ อัสัญญัตตภุมิ ๑ และ ปัญจโวการภุมิ ๒๖ อรูปภุมิ ๔
- อ.สัง. ได้แก่ ปัญจโวการภุมิ ๒๖ อรูปภุมิ ๔ เท่านั้น

๖๐. จงวิเคราะห์ แผล และแสดงองค์ธรรมของคำปจณาดังต่อไปนี้ (60, 62, 64)
 ยสฺส จกฺขายตฺถํ นิรุชฺฌติ, ตสฺส โสตายตฺถํ นิรุชฺฌิสฺสตีติ ? (.....หน้า 466)

ตอบ วิ. ปญจโวการะ ปรินิพพานัน

เย จ อรูปํ อุปปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสนฺติ เตสํ จวนฺตานิ เตสํ
 จกฺขายตฺถํ นิรุชฺฌติ โน จ เตสํ โสตายตฺถํ นิรุชฺฌิสฺสตีติ,
 อิตเรสํ สจฺจกฺขานํ จวนฺตานิ เตสํ จกฺขายตฺถนญจ นิรุชฺฌติ โสตายตฺถนญจ นิรุชฺฌิสฺสตีติ.
 เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ
 และบุคคลเหล่านั้น จะเกิดในอรุพภูมิแล้วจะปรินิพพาน บุคคลเหล่านั้น กำลังตาย
 จกฺขายตฺถนํกำลังดับ แต่โสตายตฺถนํจักไม่ดับ แก่บุคคลเหล่านั้น,
 บุคคลที่มีจักขุเกิดได้ ที่นอกจากปัญจโวการปรินิพพานตะเหล่านั้น กำลังตาย
 จกฺขายตฺถนํก็กำลังดับ โสตายตฺถนํก็จักดับ.

อ.สน. ได้แก่

อรหัตตผล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคี
 ของปัญจโวการติเหตุกัจจิต ๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย
 ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถกามภูมิ)
 และจะเกิดในอรุพภูมิแล้วจะปรินิพพาน ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคี
 ของปัญจโวการติเหตุกัจจิต ๘ (เว้นรูปาวจรปัญจกมมานวิปากจิต ๑) เจตสิก ๓๕
 กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

และ ปุ.๔ ผลเสกขะ ๓ อันมีจักขุเกิดได้ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิด
 ในปัญจโวการภูมิอีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคี ของปัญจโวการจัจจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
 กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๖๑. คำวิสัยของ ยสฺส จกฺขายตํ นีรุชฺฌติ, ตสฺส โสตายตํ นีรุชฺฌิสฺสตีติ? ดังต่อไปนี้คือ
“ปญฺจโวการเ ปรีนัพพนฺตํ

เย จ อรูปํ อุปปชฺชิตฺวา ปรีนัพพายิสฺสนฺติ เตสํ จวนฺตํ เตสํ

จกฺขายตํ นีรุชฺฌติ โน จ เตสํ โสตายตํ นีรุชฺฌิสฺสตี,

อิตเรสํ สจฺจขุภํ จวนฺตํ เตสํ จกฺขายตณฺณจ นีรุชฺฌติ โสตายตณฺณจ นีรุชฺฌิสฺสตี”

แปลว่าอย่างไร? องค์ธรรมได้แก่บุคคลเช่นไร? (44).....หน้า 466)

ตอบ เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ

และบุคคลเหล่าใด จะเกิดในอรุปภูมิแล้วจะปรินิพพาน บุคคลเหล่านั้นกำลังตาย

จักขายตนะกำลังดับ แต่โสตายตนะจักไม่ดับ แก่บุคคลเหล่านั้น,

บุคคลที่มีจักขุเกิดได้ ที่นอกจากปัญจโวการปรินิพพันตะเหล่านั้น กำลังตาย

จักขายตนะก็กำลังดับ โสตายตนะก็จักดับ.

อ.สัน. ได้แก่

อรหัตตผล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ

ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถฌานภูมิ)

และจะเกิดในอรุปภูมิ แล้วจะปรินิพพาน

และ ปุ.๔ ผลเสกขะ ๓ อันมีจักขุเกิดได้ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ

และจะเกิดในปัญจโวการภูมิอีก

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๖๒. คำวิสัยหาดังต่อไปนี้ แปลว่าอย่างไร? องค์ธรรมได้แก่อะไร?

“ปญฺจโวการเ ปรินิพฺพนาหํ (49, 50, 54).....หน้า 466)

เย จ อรูปํ อุปปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสหนฺติ เตสํ จวนฺตนาหํ เตสํ
จกฺขายตนาหํ นิรุชฺฌตฺติ โน จ เตสํ โสตายตนาหํ นิรุชฺฌตฺติ,
อิตเรสํ สจฺกชฺชกานํ จวนฺตนาหํ เตสํ จกฺขายตนาญจ นิรุชฺฌตฺติ โสตายตนาญจ นิรุชฺฌตฺติ”

ตอบ แปล

เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ
และบุคคลเหล่าใด จะเกิดในรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน บุคคลเหล่านั้นกำลังตาย
จักขายตนะกำลังดับ แต่โสตายตนะจักไม่ดับ แก่บุคคลเหล่านั้น,
บุคคลที่มีจักขุก่อเกิดได้ ที่นอกจากปัญจโวการปรินิพพันตะเหล่านั้น กำลังตาย
จักขายตนะก็กำลังดับ โสตายตนะก็จักดับ.

องค์ธรรมของปริมิโกฏฐาส ได้แก่

อรหัตตผล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคี
ของปัญจโวการติเหตุกัจจิต ๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย
ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๕ (เว้นจตุตถฌานภูมิ)
และจะเกิดในรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคี
ของปัญจโวการติเหตุกัจจิต ๘ (เว้นรูปาวจรปัญจฌมานวิปากจิต ๑) เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของปัจฉิมโกฏฐาส ได้แก่

ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ อันมีจักขุก่อเกิดได้ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ
และจะเกิดในปัญจโวการภูมิอีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคี ของปัญจโวการจตุตถจิต ๑๕
เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

๖๓. จงแสดงวิธาน แปล และแสดงองค์ธรรม ในคำปัญหาดังต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)
 ยสฺส ยตถ จกฺขายตณฺ्हี นีรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ โสตายตณฺ्हี นีรุชฺฌิสฺสตีติ ? (48, 51, 53, 58)

ตอบ วิธานา ปญฺจโวการเ ปรีนัพพตานิ เตสํ ตตฺถ (.....หน้า 477)

จกฺขายตณฺ्हี นีรุชฺฌติ โน จ เตสํ ตตฺถ โสตายตณฺ्हี นีรุชฺฌิสฺสตีติ,

อิตเรสํ สจกฺขุกานํ จวนฺตานิ เตสํ ตตฺถ

จกฺขายตณฺเญจ นีรุชฺฌติ โสตายตณฺเญจ นีรุชฺฌิสฺสตีติ.

แปล เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น

จักขายตณะกำลังดับ แต่โสตายตณะจักไม่ดับ แก่บุคคลเหล่านั้น ในภูมินั้น,

บุคคลที่มีจักขุเกิดได้ ที่นอกจากปัญจโวการปรินิพพันตะเหล่านั้น กำลังตาย ในภูมินั้น

จักขายตณะก็กำลังดับ โสตายตณะก็จักดับ.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

อรหัตตผล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคี ของปัญจโวการติเหตุกัจจิต ๙ เจตสิก ๓๕

กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔)

ป.๔ ผลเสกขะ ๓ อันมีจักขุเกิดได้ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ

และโสตายตณะจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคี

ของปัญจโวการจัจจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

กับปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ ๑)

และ ป.๔ ผลเสกขะ ๓ อันมีจักขุเกิดได้ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ

และโสตายตณะจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคี

ของปัญจโวการจัจจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๖๔. จงปฐาวิชาธิชา แผล ปรอ้าทั้งแสดงองคัธรรมา ปุคคลวาระ มนายตณมูละ
ธัมมายตณมูลียมกะ ปัจจุปันนาคตวาระ ปัจจนิก ที่เป็นนโรธวาระ
ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส (45).....หน้า 505)

ตอบ อนุ.ป. ยสส มนายตณ น นโรธมตติ, ตสส ธมมายตณ น นโรธมตติสตีติ ?

แผล มนายตณะไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใด, ธมมายตณะก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

วิ. นโรธมตติ จักดับ.

ในอนุ.ป. อ.สัน. ได้แก่

ปุ.๔ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ

ส.๑ ซึ่งกำลังตายในอสังญัตตตภูมิ

อ.สัง. ไม่มี

ปฎิ.ป. ยสส วา ปน ธมมายตณ น นโรธมตติ, ตสส มนายตณ น นโรธมตติ ?

แผล หรือว่า ธมมายตณะจักไม่ดับแก่บุคคลใด, มนายตณะก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

วิ. นโรธมตติ กำลังดับ.

ในปฎิ.ป. อ.สัน. ได้แก่ อรหัตตผล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

อ.สัง. ไม่มี

อุปาทนโรชวาระ

๖๕. จงวิสังขนาเป็นบาลี และแสดงองค์ธรรมในปุจฉาต่อไปนี้ (49).....หน้า 619)

ยสฺส ยตถ มนายตํ นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ ธมฺมายตํ น นีรชฺฉิสฺสตีติ ?

ตอบ ปจฉิมภิกขานํ อุปปชฺชนฺตานํ อสณฺณสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ
มนายตํ นุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ ธมฺมายตํ น นีรชฺฉิสฺสตี,
ปรีนิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ มนายตณฺญจ นุปฺปชฺชิสฺสตี ธมฺมายตณฺญจ น นีรชฺฉิสฺสตี.

ในอนุ.ป. อ.สัน. ได้แก่

ติ.๑ ผลเสกขะ ๓ ที่เป็นปัจฉิมภิกขะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔)

ปุ.๔ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิ
ที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ ๑)

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขญัตตภูมิ

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสังขญัตตภูมิ และจะเกิดในอสังขญัตตภูมิอีก กับอสังขญัตตภูมิ ๑

และ อรหัตตผล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔)

ปุ.๔ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิ
ที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ ๑)

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสังขญัตตภูมิ และจะไม่เกิดในอสังขญัตตภูมิอีก กับอสังขญัตตภูมิ ๑

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๖๖. จงแสดงองค์ธรรม ในคำวิธานภาษาบาลี ดังต่อไปนี้ (45).....หน้า 657)

ปญจโวการา จนฺตานิ อจฺจุกฺขณานิ กามาวจรํ อุปปชฺชนฺตานิ เตสํ ตตฺถ
จกฺขายตฺตํ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ โสตายตฺตํ น นีรुชฺฌิสฺสติ,
ปญจโวการเ ปรีหิพฺพนฺตานิ อสญฺญสตฺตานิ อรูปานิ เตสํ ตตฺถ
จกฺขายตฺตณฺจ นุปฺปชฺชติ โสตายตฺตณฺจ น นีรुชฺฌิสฺสติ ?

ตอบ ในอนุ.ป. อ.สัง. ได้แก่

ป.๔ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังตายในปญจโวการภูมิ และโสตายตนะจักดับ ในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก
กับปญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

ท.๑ ส.๑ อันจักขุเกิดไม่ได้ ซึ่งกำลังเกิดในกามภูมิ และโสตายตนะจักดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก
กับกามภูมิเบื้องต้น ๖

และ อรหัตตผล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปญจโวการภูมิ กับปญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔)

ป.๔ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังตายในปญจโวการภูมิ และโสตายตนะจักไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก
กับปญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิรฐาภูมิ)

ส.๑ ติ.๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอัสสญฺญัตตภูมิ อรูปภูมิ
กับอัสสญฺญัตตภูมิ ๑ อรูปภูมิ ๔

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

ธาตุยมก

๖๗. จงแสดงองค์ธรรม ของคำวิสัยนาดังต่อไปนี้ (47).....หน้า 703 / 45)

- ก. สโสดกานํ อฆานกานํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ โสตธาตฺ อุปปชฺชติ โห จ เตสํ ฆานธาตฺ อุปปชฺชติ, สโสดกานํ สฆานกานํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ โสตธาตฺ จ อุปปชฺชติ ฆานธาตฺ จ อุปปชฺชติ.
- ข. สฆานกานํ อโสดกานํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ฆานธาตฺ อุปปชฺชติ โห จ เตสํ โสตธาตฺ อุปปชฺชติ, สฆานกานํ สโสดกานํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ฆานธาตฺ จ อุปปชฺชติ โสตธาตฺ จ อุปปชฺชติ.

ตอบ ก. องค์ธรรมได้แก่

ท.๑ ส.๑ ที่เป็นสังเสทชะและคัพภเสยยกะ อันมีโสตธาตฺเกิดได้ ฆานธาตฺเกิดไม่ได้ ซึ่งกำลังเกิดในกามภุมิ

ท.๑ ส.๑ ที่เป็นคัพภเสยยกะ ผู้จะตายในระหว่างโสตธาตฺเกิดแล้ว ฆานธาตฺยังไม่เกิด ซึ่งกำลังเกิดในกามภุมิ ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี ของอเหตุกปฏิสนธิจิต ๒ เจตสิก ๑๐ กัมมชกกลาป ๓, ๖

ติ.๑ ผลเสกชะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดในรูปภุมิ ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี ของรูปาวจรปฏิสนธิจิต ๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกกลาป ๔

และ ป.๔ ผลเสกชะเบื่องต่ำ ๒ อันมีโสตธาตฺและฆานธาตฺเกิดได้ ซึ่งกำลังเกิดในกามภุมิ ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี ของกามาวจรปฏิสนธิจิต ๑๐ เจตสิก ๓๓ กัมมชกกลาป ๓, ๗

ข. องค์ธรรมได้แก่

ท.๑ ที่เป็นโอปปาติกะอันมีฆานธาตฺเกิดได้ โสตธาตฺเกิดไม่ได้ ซึ่งกำลังเกิดในอบายภุมิ ๔

ท.๑ ส.๑ ที่เป็นสังเสทชะและคัพภเสยยกะ อันมีฆานธาตฺเกิดได้ โสตธาตฺเกิดไม่ได้ ซึ่งกำลังเกิดในกามภุมิ

ท.๑ ส.๑ ที่เป็นคัพภเสยยกะ ผู้จะตายในระหว่างฆานธาตฺเกิดแล้ว แต่โสตธาตฺยังไม่เกิด ซึ่งกำลังเกิดในกามภุมิ ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี ของอเหตุกปฏิสนธิจิต ๒ เจตสิก ๑๐ กัมมชกกลาป ๓, ๖

และ ป.๔ ผลเสกชะเบื่องต่ำ ๒ อันมีฆานธาตฺและโสตธาตฺเกิดได้ ซึ่งกำลังเกิดในกามภุมิ ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี ของกามาวจรปฏิสนธิจิต ๑๐ เจตสิก ๓๓ กัมมชกกลาป ๓, ๗

ข้อ ๗ ปริญญาواره

๖๘. จงวิสังขนา และแสดงองคัรธรรม ในปุจฉาตั้งตอไปนี้ (46).....หนา 676, 679)

ก. โย จกขายตหน น ปรัชานาติ, โส โสตายตหน น ปรัชานาติติ ?

ข. โย มนายตหน ปรัชานาติ, โส ธมฺมายตหน ปรัชานิตถาติ ?

ค. ธาตุ, ธมฺมธาตติ ? (.....หนา 693)

ตอบ วิสังขนาและแสดงองคัรธรรม ในปุจฉาตั้งนี้

ก. วิสังขนา อามนฺตา ไช้.

ในอนุ.ป. อ.ธ. ของสัน. ไต้แก

ภัพพปุกฺขน ๑ อภัพพปุกฺขน ๑ อริยบุคคล ๗ (เว็นอรหัตตมรรคบุคคล ๑)

อ.ธ. ของสัง. เหมือนกัน

ข. วิสังขนา โน ไม้ไช้.

ในอนุ.ป. อ.ธ. ของสัน. ไต้แก อรหัตตมรรคบุคคล ๑

อ.ธ. ของสัง. ไม้มี

ค. วิสังขนา ธมฺมธาตฺ ธาตฺ เจว ธมฺมธาตฺ จ, อวเสสา ธาตฺ ธาตฺ น ธมฺมธาตฺ.

ธรรมธาตฺ ชื่อว่าธาตูกิไช้ ชื่อว่าธมฺมธาตูกิไช้,

ธาตูกิไหลือนอกนั้น ชื่อว่าธาตฺ แตไม้ชื่อว่าธมฺมธาตฺ.

ในปฎิ.ป. อ.ธ. ของสัน. ไต้แก ธาตฺ ๑๘

อ.ธ. ของสัง. ไต้แก ธมฺมธาตฺ เท่านั้น

๖๙. จงวิสังขนา พร้อมคำแปล และแสดงองคัรธรรมในปุจฉาตั้งตอไปนี้ (61)

โย วา ปน โสตายตหน ปรัชานิตถ, โส จกขายตหน ปรัชานาติติ ? (.....หนา 679)

ตอบ วิสังขนา โน ไม้ไช้.

ในปฎิ.ป. อ.สัน. ไต้แก อรหัตตผลบุคคล ๑

อ.สัง. ไม้มี

๗๐. จงวิเสชา พร้อมคำแปล และแสดงองค์ธรรมในปัญหาดังต่อไปนี้

ก. โย จกขายต๋น่ น ปริษานาติ, โส โสตายต๋น่ น ปริษานิตถาติ ?

ข. โย จกขายต๋น่ น ปริษานาติ, โส โสตายต๋น่ น ปริษานิสสตีติ ?

ตอบ ก. วิัชชา (45, 47, 51, 55, 56, 57, 59, 62).....(49, 60, 61).....หน้า 679, 681)

อรรหา จกขายตน์ น. ปรินานาติ โน จ. โสตาตน์ น. ปรินานิต,

อคคคมคคสมงคิยจ อรหนตยจ จเปตวา

อวเสสา ปุคฺคฺลา จกฺขายตณฺณจ น ปริชานนฺติ โสตายตณฺณจ น ปริชานิตฺถ.

แปล อรรถาธิบายบุคคล ไม่ใช่กำลังรู้รอบจักขายตนะ แต่เคยรู้รอบโสตายตนะ,

ยกเว้นหรือหักลดมรรคบุคคล และหรือหักลดผลบุคคลเสียแล้ว

บุคคลที่เหลือนอกนั้น ไม่ใช่กำลังรื้ออบจักขายตนะ และไม่เคยรื้ออบโสตายตนะ.

ในอนุ.ป. อ.สัน. ได้แก่ อรรถัตตผลบุคคล ๑

และ ภัพพปถชน ๑ อภัพพปถชน ๑ มรรคบุคคลเบื่องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื่องต่ำ ๓

อ.สัง. ได้แก่ องค์กรรมหมวดหลัง เท่านั้น

(๒) วิสัยชา

๒๒
 ๒๒

จกขายต่ง น ปริษานนติ โน จ สไตยต่ง น ปริษานิสสนติ,

อรรหา เป จ ปุณฺณชานา มคํ น ปฏิลกิสฺสนฺติ เต

จกขายตณจ น ปรีชานนติ โสตายตณจ น ปรีชานิสสนติ.

แปล บุคคลเหล่านี้จะได้มรรค บุคคลเหล่านั้น

ไม่ใช่กำลังรู้รอบจักขายตนะ แต่จากรู้รอบโสตายตนะ,

อรรถัตตผลบุคคลกิติ ปุถุชนเหล่าใดจะไม่ได้มรรค ปุถุชนเหล่านั้นกิติ

ไม่ใช่กำลังรู้รอบจักขายตนะ และไม่ใช่จกัรู้รอบโสตายตนะ.

ในอนุ.ป. อ.สัน. ได้แก่

ภาพปูชน ๑ มรรคบุคคลแปดองค์ ๓ ผลบุคคลแปดองค์ ๓

และ อรรถัตตผลบุคคล ๑ อภัพพปฏิชน ๑

อ.สัง. ไต่ถาม องค์กรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๗๑. จงแปลและแสดงองค์ธรรม ของคำวิสันนาต่อไปนี้

เย มคฺคํ ปฏิลภิสฺสหนฺติ เต (44, 50, 64).....หน้า 681)

จกฺขายตณฺ्हํ น ปริชานนฺติ โน จ โสตายตณฺ्हํ น ปริชานิสฺสหนฺติ,
 อรหา เย จ ปุณฺณชฺชา มคฺคํ น ปฏิลภิสฺสหนฺติ เต
 จกฺขายตณฺณจ น ปริชานนฺติ โสตายตณฺณจ น ปริชานิสฺสหนฺติ.

ตอบ แปล บุคคลเหล่าใดจะได้มรรค บุคคลเหล่านั้น
 ไม่ใช่กำลังรู้รอบจักขายตนะ แต่จากรู้รอบโสตายตนะ,
 อรหัตตผลบุคคลก็ดี ปุณฺณเหล่าใดจะได้ไม่ได้มรรค ปุณฺณเหล่านั้นก็ดี
 ไม่ใช่กำลังรู้รอบจักขายตนะ และไม่ใช่จากรู้รอบโสตายตนะ.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ ภัพพปุณฺณ ๑ มรรคบุคคลเบื่องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื่องต่ำ ๓
 และ อรหัตตผลบุคคล ๑ อภัพพปุณฺณ ๑
 องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๗๒. จงวิสันนาเป็นภาษาไทยและแสดงองค์ธรรม ในปุจฉาต่อไปนี้

(ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (43, 52, 54).....หน้า 679)

ก. บุคคลใดไม่ใช่กำลังรู้รอบจักขายตนะ, บุคคลนั้นก็มิเคยรู้รอบโสตายตนะ ใช่ไหม ?

ข. บุคคลใดไม่ใช่กำลังรู้รอบจักขุธาตุ, บุคคลนั้นก็จักไม่รู้รอบโสตธาตุ ใช่ไหม ?

ตอบ ก. วิ.

อรหัตตผลบุคคล ไม่ใช่กำลังรู้รอบจักขายตนะ แต่เคยรู้รอบโสตายตนะ
 ยกเว้นอรหัตตมรรคบุคคล และอรหัตตผลบุคคลเสียแล้ว
 บุคคลที่เหลือนอกนั้น ไม่ใช่กำลังรู้รอบจักขายตนะ และไม่เคยรู้รอบโสตายตนะ

ในอนุ.ป. อ.สัน. ได้แก่ อรหัตตผลบุคคล ๑

และ ภัพพปุณฺณ ๑ อภัพพปุณฺณ ๑ มรรคบุคคลเบื่องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื่องต่ำ ๓
 อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

(ข) วิ. บุคคลเหล่าใดจะได้มรรค บุคคลเหล่านั้น

ไม่ใช่กำลังรู้รอบจักขุธาตุ แต่จากรู้รอบโสตธาตุ,
 อรหัตตผลบุคคลก็ดี ปุณฺณเหล่าใดจะได้ไม่ได้มรรค ปุณฺณเหล่านั้นก็ดี
 ไม่ใช่กำลังรู้รอบจักขุธาตุ และไม่ใช่จากรู้รอบโสตธาตุ.

ในอนุ.ป. อ.สัน. ได้แก่ ภัพพปุณฺณ ๑ มรรคบุคคลเบื่องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื่องต่ำ ๓

และ อรหัตตผลบุคคล ๑ อภัพพปุณฺณ ๑
 อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๗๓. จงแปลพจนานุกรม และวิธาน เป็นภาษาบาลี-ไทย พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรมในพจนานุกรมต่อไปนี้ ?
โย วา ปน ชิวหายตน์ น ปริหานิสฺสติ, โส โสตายตน์ น ปริหานาตีติ ? (63).....หน้า 681)

ตอบ หรือว่า บุคคลใดไม่ใช่จกักรูปชิวหายตนะ, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่กำลังรูปโสตายตนะ ใช่ไหม ?

วิ. อคฺคมคฺคสมฺมุติ ชิวหายตน์ น ปริหานิสฺสติ โน จ โสตายตน์ น ปริหานาตีติ,
อรหา เย จ ปุณฺณชานา มคฺคํ น ปฏิลภิสฺสนฺติ เต
ชิวหายตนญจ น ปริหานิสฺสนฺติ โสตายตนญจ น ปริหานนฺติ
อรหัตตมรรคบุคคล ไม่ใช่จกักรูปชิวหายตนะ แต่กำลังรูปโสตายตนะ,
อรหัตตผลบุคคลก็ดี ปุณฺณเหล่าใดจะไม่ได้มรรค ปุณฺณเหล่านั้นก็ดี
ไม่ใช่จกักรูปชิวหายตนะ และไม่ใช่กำลังรูปโสตายตนะ.

ในปฏิ.ป. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

อรหัตตมรรคบุคคล ๑ และ อรหัตตผลบุคคล ๑ อภัพพปุณฺณ ๑
องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๗๔. จงวิธาน พร้อมคำแปล และแสดงองค์ธรรมในพจนานุกรมต่อไปนี้

ก. โย จกฺขายตน์ น ปริหานิตฺถ, โส โสตายตน์ น ปริหานิสฺสตีติ ?

ข. โย วา ปน โสตายตน์ น ปริหานิสฺสติ, โส จกฺขายตน์ น ปริหานิตฺถาตีติ ?

ตอบ ก. วิธาน เย มคฺคํ ปฏิลภิสฺสนฺติ เต (53, 58).....หน้า 682, 683)

จกฺขายตน์ น ปริหานิตฺถ โน จ โสตายตน์ น ปริหานิสฺสนฺติ,

อคฺคมคฺคสมฺมุติ เย จ ปุณฺณชานา มคฺคํ น ปฏิลภิสฺสนฺติ เต

จกฺขายตนญจ น ปริหานิตฺถ โสตายตนญจ น ปริหานิสฺสนฺติ.

แปล บุคคลเหล่าใด จะได้มรรค บุคคลเหล่านั้น

ไม่เคยรูปจกฺขายตนะ แต่จกักรูปโสตายตนะ,

อรหัตตมรรคบุคคลก็ดี ปุณฺณเหล่าใดจะไม่ได้มรรค ปุณฺณเหล่านั้นก็ดี

ไม่ใช่เคยรูปจกฺขายตนะ และไม่ใช่จกักรูปโสตายตนะ.

ในอนุ.ป. อ.สัน. ได้แก่ ภัพพปุณฺณ ๑ มรรคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓

และ อรหัตตมรรคบุคคล ๑ อภัพพปุณฺณ ๑

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

ข. วิธาน อรหา โสตายตน์ น ปริหานิสฺสติ โน จ จกฺขายตน์ น ปริหานิตฺถ,

อคฺคมคฺคสมฺมุติ เย จ ปุณฺณชานา มคฺคํ น ปฏิลภิสฺสนฺติ เต

โสตายตนญจ น ปริหานิสฺสนฺติ จกฺขายตนญจ น ปริหานิตฺถ.

แปล อรหัตตผลบุคคล ไม่ใช่จกักรูปโสตายตนะ แต่เคยรูปจกฺขายตนะ,

อรหัตตมรรคบุคคลก็ดี ปุณฺณเหล่าใดจะไม่ได้มรรค ปุณฺณเหล่านั้นก็ดี

ไม่ใช่จกักรูปโสตายตนะ และไม่ใช่เคยรูปจกฺขายตนะ.

ในปฎิ.ปุ. อ.สัน. ได้แก่ อรหัตตผลบุคคล ๑ และอรหัตตมรรคบุคคล ๑ อภัพพปุณฺณ ๑
อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น.

๗๕. จงวิสังขนาพร้อมทั้งแปล และแสดงองค์ธรรม ในข้อปุจฉาที่ว่า
โย วา ปน โสตายตนํ ปริขานิสฺสตี, โส จกฺขายตนํ ปริขานาตีตี ?
(ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (44).....หน้า 680)

ตอบ วิสังขนา โน ไม่ใช่.

ในปฎิ.ปุ. อ.สัน. ได้แก่ ภัพพปุณฺณ ๑ มรรคบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓
อ.สัง. ไม่มี

๗๖. จงวิสังขนา แปล และแสดงองค์ธรรม (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (50, 64)
โย จกฺขายตนํ ปริขานิตฺถ, โส โสตายตนํ ปริขานิสฺสตีตี ? (.....หน้า 682)

ตอบ วิสังขนา โน ไม่ใช่.

ในอนุ.ปุ. อ.สัน. ได้แก่ อรหัตตผลบุคคล ๑
อ.สัง. ไม่มี

๗๗. จงวิสังขนาเป็นภาษาไทย และแสดงองค์ธรรมในปุจฉาภาษาไทยดังต่อไปนี้
(ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (43)
บุคคลใดไม่เคยรู้รอบฆาณธาตุ, บุคคลนั้นก็จักไม่รู้รอบชีวหาธาตุ ไซ้ไหม ?

ตอบ วิ. บุคคลเหล่าใดจะได้มรรค บุคคลเหล่านั้น
ไม่เคยรู้รอบฆาณธาตุ แต่จักรู้รอบชีวหาธาตุ,
อรหัตตมรรคบุคคลก็ดี ปุณฺณเหล่าใดจะไม่ได้มรรค ปุณฺณเหล่านั้นก็ดี
ไม่ใช่เคยรู้รอบฆาณธาตุ และไม่ใช่จักรู้รอบชีวหาธาตุ.

ในอนุ.ปุ. อ.สัน. ได้แก่ ภัพพปุณฺณ ๑ มรรคบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓
และ อรหัตตมรรคบุคคล ๑ อภัพพปุณฺณ ๑
อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

เอกสารชุดนี้จัดทำขึ้น
โดยใช้ชื่อว่า

“รุ่นพี่แบ่งปัน เติมฝันรุ่นน้อง ”
ปีที่ ๙

ขออนุโมทนา ขอบคุณ ขอบใจ ทุกๆ ท่าน
ที่เอื้อเฟื้อข้อมูล เอกสารต่างๆ
พร้อมทั้งคำแนะนำอันเป็นประโยชน์ในการจัดทำ
ขอให้ทุกๆ ท่าน จงประสบแต่ความสุข ความเจริญ
ในชีวิต หน้าที่ การงาน
และจงเป็นผู้มีส่วนแห่งธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
โดยทั่วถึงกัน เทอญ

ปัญหา - เฉลย

ข้อสอบ - ข้อเขียน

ชั้น มหาอำภิศรรมิกะโท

เล่ม ๒

เก็บทุกรายละเอียด ที่จำเป็น
เก็บทุกประเด็น ที่สำคัญ
เก็บไว้ทุกความต้องการ เพื่อคนพิเศษเช่นคุณ

เหมาะสำหรับนักศึกษาพระอภิธรรม
ชั้น มหาอภิธรรมิกะโท

ใช้เป็นคู่มือประกอบการเรียน
ทบทวนเรื่องที่เรียนแล้ว
เตรียมตัวสอบ

พิมพ์ครั้งที่ ๑ / ๒๕๖๔	จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด
พิมพ์ครั้งที่ ๒ / ๒๕๖๕	จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด
พิมพ์ครั้งที่ ๓ / ๒๕๖๖	จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด
พิมพ์ครั้งที่ ๔ / ๒๕๖๗	จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด

รวบรวมโดย

พระมหาพิชิต รตินฺธโร ป.ธ. ๙ / ๒๕๕๖
อภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๙ / ๒๕๖๕

องค์ธรรมของปณัตติวาระ แห่งสัจจยมก

ทุกขั อ.ร. ได้แก่

กายิกทุกขั

คือ เวทนาเจตสิก ที่ในทุกข์สหคตกายวิญญานจิต ๑

เจตสิกทุกขั

คือ เวทนาเจตสิก ที่ในโทสมูลจิต ๒

สมุทโย อ.ร. ได้แก่

กิเลส ๙

สมุทัยสามัญ คือ.....

(เว้นโลภะ)

อกุศล ๑๒

จิตตูปบาท ที่เกิดพร้อมด้วยกิเลส ๙

โลกียกุศล ๑๗

จิตตูปบาท ที่เป็นอารมณ์ของอกุศลจิตตูปบาท

และ สมุทยสัจจะ

คือ ตัณหา

นิโรธ อ.ร. ได้แก่

นิโรธสามัญ มี.....

ตังคานิโรธ

คือ ความไม่มีภาวะแห่งกิเลส ที่ได้ถูกประหารด้วยกามกุศล,

วิกขัมภานนิโรธ

คือ ความไม่มีภาวะแห่งนิวรณ์ ที่ได้ถูกประหารด้วยมหัคคตกุศล,

สมุจเจทนนิโรธ

คือ ความไม่มีภาวะแห่งกิเลส ที่ได้ถูกประหารด้วยมรรค,

ปฏิบัติสัทธินิโรธ

คือ ความไม่มีภาวะแห่งกิเลส ที่ได้ถูกประหารด้วยผล,

ขณะนิโรธ

คือ ภาวักขณะของจิต เจตสิก

และ นิโรธสัจจะ

คือ นิพพาน

มคโค อ.ร. ได้แก่

มรรคสามัญ คือ.....

ปัญจจกิมรรค

ที่ในมหาวิบาก มหาภิริยา และมหัคคตจิต

อัฐจกิมรรค

ที่ในมหากุศล และผลจิต

มีจนามรรค

ทั้ง ๔ มีมีจนาทฎฐิมรรค เป็นต้น

ชังขมรรค

คือ ทางแก้

สกขมรรค

คือ ทางเกี่ยวน เป็นต้น

และ มรรคสัจจะ

คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ที่ในมรรคจิต ๔

ทุกขสัจจํ อ.ร. โลภียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๑ อินทริยพัทธรูป ๒๘ (เว้นโลภะ กับทุกขัทั้ง ๒)

และ กายิกทุกขั เจตสิกทุกขั

สมุทยสัจจํ

อ.ร.

สมุทยสัจจะ คือ ตัณหา

นิโรธสัจจํ

อ.ร.

นิโรธสัจจะ คือ นิพพาน

มคคสัจจํ

อ.ร.

มรรคสัจจะ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ที่ในมรรคจิต ๔

สจจา

อ.ร.

สัจจะทั้ง ๔

น ทุภขี (ปทโสธน)

โลเกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๑ อินทริยพัทธรูป ๒๘ (เว้นโลภะ กับทุภขีทั้ง ๒)

และ สัจจะทั้ง ๓ สัจจวิมุตติ คือ มรรคจิตตูปบาท ๒๙ ผลจิตตูปบาท ๓๗

อุตฺตชลาป ๒ ที่เป็นอนินทริยพัทธรูป บัญญัติ (เว้นทุภขีทั้ง ๒ กับทุภขสัจจะ)

น ทุภขี (สุทธ)

สัจจะทั้ง ๔ (เว้นทุภขีทั้ง ๒)

และ สัจจวิมุตติ อุตฺตชลาป ๒ ที่เป็นอนินทริยพัทธรูป บัญญัติ

(ปท)

น สมุทโย	}	สัจจะทั้ง ๓ สัจจวิมุตติ อุตฺ.๒ ที่เป็น.....บัญญัติ	}	(เว้นสมุทโยสามัญ กับสมุทโยสัจจะ)
น นิโรธ				(เว้นนิโรธสามัญ กับนิโรธสัจจะ)
น มคฺโค				(เว้นมรรคสามัญ กับมรรคสัจจะ)

(สุทธ)

น สมุทโย	}	สัจจะทั้ง ๓	{	(เว้นสมุทโยสามัญ กับสมุทโยสัจจะ)	}	และสัจจวิมุตติ อุตฺ.๒ ที่.....บัญญัติ
น นิโรธ				(เว้นนิโรธสามัญ กับนิโรธสัจจะ)		
น มคฺโค				(เว้นมรรคสามัญ กับมรรคสัจจะ)		

น ทุภขสจฺจ	สัจจะทั้ง ๓ สัจจวิมุตติ อุตฺ.๒ ที่เป็น.....บัญญัติ	(เว้นทุภขีทั้ง ๒ กับทุภขสัจจะ)		
น สมุทยสจฺจ	สมุทโยสามัญ	{	(เว้นสมุทโยสามัญ กับสมุทโยสัจจะ)	
น นิโรธสจฺจ	นิโรธสามัญ			(เว้นนิโรธสามัญ กับนิโรธสัจจะ)
น มคฺคสจฺจ	มรรคสามัญ			
น สจฺจา	สัจจวิมุตติ อุตฺตชลาป ๒ ที่เป็นอนินทริยพัทธรูป บัญญัติ			

หมายเหตุ

อินทริยพัทธรูป คือ รูปที่เกิดอยู่กับสิ่งที่มีชีวิต

ที่จัดเป็นทุภขสัจจะได้ เพราะเกิดจากกรรมและกิเลส

อนินทริยพัทธรูป คือ รูปที่ไม่ได้เกิดจากกรรมและกิเลส แต่เกิดจากอุตฺ จัดเป็นสัจจวิมุตติ

ข้อ ๑ ปณณัตติวาระ

๑. จงแปลปุจฉา และวิสัชนาเป็นภาษาบาลี - ไทย พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม

ในปุจฉาต่อไปนี้ มคโค, มคฺคสจฺจนฺติ ? (47, 48, 63).....หน้า 3)

ตอบ ธรรมที่ชื่อว่ามรรค ชื่อว่ามรรคัสจะ ไช้ไหม ?

วิ. มคฺคสจฺจํ จเปตฺวา อวเสโส มคโค น มคฺคสจฺจํ,
มคฺคสจฺจํ มคโค เจว มคฺคสจฺจญฺจ.

แปล ยกเว้นมรรคัสจะเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่ามรรค แต่ไม่ชื่อว่ามรรคัสจะ (หรืออีกนัยหนึ่ง) ยกเว้นมรรคัสจะเสียแล้ว มรรคที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อมรรคัสจะ, มรรคัสจะ ชื่อว่ามรรคก็ใช่ ชื่อว่ามรรคัสจะก็ใช่.

ในอนุ.ป. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ มรรคสามัญญ คือ

ปัญจจกิมรรค ที่ในมหาวิปาก มหาภิรียา และมหัคคตจิต

อัฐจจกิมรรค ที่ในมหากุศล และผลจิต

มิจจามรรคทั้ง ๔ มีมิจจาทิฏฐิมรรค เป็นต้น

ชังคมรรค คือ ทางเท้า

สกุฏมรรค คือ ทางเกวียน เป็นต้น

และ มรรคัสจะ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ที่ในมรรคจิต ๔

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ มรรคัสจะ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ที่ในมรรคจิต ๔ เท่านั้น

๒. จงวิสัชนา แปล และแสดงองค์ธรรม ในปณณัตติวาระ โดยยกทุกขสัจจยมกะขึ้นแสดง

ในบทบาลีดังต่อไปนี้ ทุกฺขํ, ทุกฺขสจฺจนฺติ ? (44).....หน้า 1)

ตอบ วิสัชนา อามนฺตา ไช้.

อ.สัน. และ อ.สัง. ได้แก่

กายิกทุกฺขํ คือ เวทนาเจตสิก ที่ในทุกขสหคตกายวิญญานจิต ๑

เจตสิกทุกฺขํ คือ เวทนาเจตสิก ที่ในโทสมูลจิต ๒

๓. จงแสดงวิสัยทัศน์ พร้อมทั้งคำแปลและองค์ธรรม ในข้อปุจฉาต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

ก. สมุทโย, สมุทยสัจจนฺติ ? ข. น นิโรธสัจ, น นิโรธติ ?

ตอบ ก. วิ. (43, 49, 52, 58, 59, 60, 61, 62, 64).....หน้า 2, 5)

สมุทยสัจ จเปตฺวา อวเสโส สมุทโย น สมุทยสัจ,

สมุทยสัจ สมุทโย เจว สมุทยสัจจณฺจ.

แปล ยกเว้นสมุทยสัจจะเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าสมุทัย แต่ไม่ชื่อว่าสมุทยสัจจะ, สมุทยสัจจะ ชื่อว่าสมุทัยก็ใช่ ชื่อว่าสมุทยสัจจะก็ใช่.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ สมุทัยสามัญ คือ

กิเลส ๙ (เว้นโลภะ)

อกุศล ๑๒ จิตตูปบาท ที่เกิดพร้อมด้วยกิเลส ๙

โลกียกุศล ๑๗ จิตตูปบาท ที่เป็นอารมณ์ของอกุศลจิตตูปบาท

และ สมุทยสัจจะ คือตัณหา

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ สมุทยสัจจะ คือตัณหา เท่านั้น

(ข) วิ. นิโรธสัจ จเปตฺวา อวเสโส นิโรโธ น นิโรธสัจ นิโรโธ,

นิโรธณฺจ นิโรธสัจจณฺจ จเปตฺวา อวเสโส น เจว นิโรโธ น จ นิโรธสัจ.

แปล ยกเว้นนิโรธสัจจะเสียแล้ว นิโรธที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อนิโรธสัจจะ แต่ชื่อนิโรธ ยกเว้นนิโรธและนิโรธสัจจะเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อนิโรธ และไม่ชื่อนิโรธสัจจะ.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ นิโรธสามัญ มี.....

ตทังคนิโรธ คือ ความไม่มีภาวะแห่งกิเลส ที่ได้ถูกประหารด้วยกามกุศล,

วิกขัมภนนิโรธ คือ ความไม่มีภาวะแห่งนิวรณ์ ที่ได้ถูกประหารด้วยมหัคคตกุศล,

สมุจเฉทนิโรธ คือ ความไม่มีภาวะแห่งกิเลส ที่ได้ถูกประหารด้วยมรรค,

ปฏิบัติสัทธินิโรธ คือ ความไม่มีภาวะแห่งกิเลส ที่ได้ถูกประหารด้วยผล,

ขณะนิโรธ คือ ภัคักขณะของจิต เจตสิก

และ สัจจะทั้ง ๓ สัจจวิมุติ อุตฺตขกาลป ๒ ที่เป็นอนินทริยพัทฺฐรูป ปัญญูติ

(เว้นนิโรธสามัญ กับนิโรธสัจจะ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๔. จงแสดงวิสัยทัศน์ พร้อมทั้งคำแปลและองค์ธรรม ในข้อปุจฉาต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)
 ก. นิโรธ, นิโรธสัจจนฺติ? ข. น มคฺโค, น มคฺคสัจจนฺติ? (43, 48).....หน้า 2, 6)

ตอบ ก. วิสัยทัศน์

นิโรธสัจ จเปตฺวา อวเสโส นิโรธ น นิโรธสัจ,
 นิโรธสัจ นิโรธ เจว นิโรธสัจจนฺจ.

แปล ยกเว้นนิโรธสัจจะเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อนิโรธ แต่ไม่ชื่อนิโรธสัจจะ
 (หรืออีกนัยหนึ่ง) ยกเว้นนิโรธสัจจะเสียแล้ว นิโรธที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อนิโรธสัจจะ.
 นิโรธสัจจะ ชื่อนิโรธก็ใช่ ชื่อนิโรธสัจจะก็ใช่.

ในอน.ป. อ.สัน. ได้แก่ นิโรธสามัญ มี

ตทังคนิโรธ	คือ	ความไม่มีภาวะแห่งกิเลส	ที่ได้ถูกประหารด้วยกามกุศล,
วิกขัมภนนิโรธ	คือ	ความไม่มีภาวะแห่งนิวรณ์	ที่ได้ถูกประหารด้วยมหัคคตกุศล,
สมุจเฉทนิโรธ	คือ	ความไม่มีภาวะแห่งกิเลส	ที่ได้ถูกประหารด้วยมรรค,
ปฏิบัติสัทธินิโรธ	คือ	ความไม่มีภาวะแห่งกิเลส	ที่ได้ถูกประหารด้วยผล,
ขณะนิโรธ	คือ	ภังคักขณะของจิต เจตสิก	

และ นิโรธสัจจะ คือ นิพพาน

อ.สัง. ได้แก่ นิโรธสัจจะ คือ นิพพาน เท่านั้น

(ข) วิสัยทัศน์ อามนฺตา ไซ.

ในอน.ป. อ.สัน. และ อ.สัง. ได้แก่

สัจจะทั้ง ๓ สัจจวิมุติ อุตฺตชกลาป ๒ ที่เป็นอนินทริยพัทธรูป บัญญัติ
 (เว้นมรรคสามัญ กับมรรคสัจจะ)

๕. จงแสดงวิสัยทัศน์ พร้อมทั้งคำแปลและองค์ธรรม ในข้อปุจฉาดังต่อไปนี้

น ทุภขั, น ทุภขสัจจนฺติ ? (44, 46, 47, 57, 61, 64).....หน้า 4)

ตอบ วิ. กายิกั ทุภขั เจตสิกั ทุภขั จเปตฺวา อวเสสั ทุภขสัจจํ น ทุภขั ทุภขสัจจํ,
 ทุภขญจ ทุภขสัจจญจ จเปตฺวา อวเสสั น เจว ทุภขั น จ ทุภขสัจจํ.

แปล ยกเว้นกายิกทุภขั เจตสิกทุภขัเสียแล้ว

ทุภขสัจจะที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าทุภขั แต่ชื่อว่าทุภขสัจจะ,

ยกเว้นทุภขัและทุภขสัจจะเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าทุภขั และไม่ชื่อว่าทุภขสัจจะ.

ในอนุ.ป. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๑ อินทริยพัทธรูป ๒๘ (เว้นโลภะ กับทุภขัทั้ง ๒)

และ สัจจะทั้ง ๓ สัจจวิมุตติ คือ มรรคจิตตูปบาท ๒๙ ผลจิตตูปบาท ๓๗

อตุขกาลาป ๒ ที่เป็นอนินทริยพัทธรูป บัญญัติ (เว้นทุภขัทั้ง ๒ กับทุภขสัจจะ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่

สัจจะทั้ง ๓ สัจจวิมุตติ คือ มรรคจิตตูปบาท ๒๙ ผลจิตตูปบาท ๓๗

อตุขกาลาป ๒ ที่เป็นอนินทริยพัทธรูป บัญญัติ (เว้นทุภขัทั้ง ๒ กับทุภขสัจจะ) เท่านั้น

(ปี 44) องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๖. จงวิสัยทัศน์ พร้อมคำแปลแสดงองค์ธรรม ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส ในยมกะดังต่อไปนี้

น สมุทโย, น สมุทยสัจจนฺติ ? (46).....หน้า 4)

ตอบ วิสัยทัศน์ อามนฺตา ใช้.

อนุโลมปุจฉา องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และองค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่

สัจจะทั้ง ๓ สัจจวิมุตติ คือ มรรคจิตตูปบาท ๒๙ ผลจิตตูปบาท ๓๗

อตุขกาลาป ๒ ที่เป็นอนินทริยพัทธรูป บัญญัติ (เว้นสมุทัยสามัญ กับสมุทยสัจจะ)

๗. จงวิสัยทัศน์ พร้อมทั้งคำแปลและองค์ธรรม ในปุจฉาดังต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

น นิโรโธ, น นิโรธสัจจนฺติ ? (45, 51, 55, 56).....หน้า 5)

ตอบ วิสัยทัศน์ อามนฺตา ใช้.

ในอนุ.ป. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และองค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่

สัจจะทั้ง ๓ สัจจวิมุตติ อตุขกาลาป ๒ ที่เป็นอนินทริยพัทธรูป บัญญัติ

(เว้นนิโรธสามัญ กับนิโรธสัจจะ)

๘. จงวิชันหา พร้อมทั้งแปลแสดงองค์ธรรม ในข้อปัญหาดังต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)
น มคฺคสจฺจํ, น มคฺโคติ ? (50, 51, 53, 54, 55, 56).....หน้า 6)

ตอบ วิชันหา

มคฺคสจฺจํ จเปตฺวา อวเสโส มคฺโค น มคฺคสจฺจํ มคฺโค,
มคฺคญจ มคฺคสจฺจญจ จเปตฺวา อวเสโส น เจว มคฺโค น จ มคฺคสจฺจํ.

แปล ยกเว้นมรรคัสจจะเสียแล้ว มรรคที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ามรรคัสจจะ แต่ชื่อว่ามรรค,
ยกเว้นมรรคและมรรคัสจจะเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ามรรค และไม่ชื่อว่ามรรคัสจจะ.

ในปฏิ.ป. อ.สัน. ได้แก่ มรรคสามัญญ

และ สัจจะทั้ง ๓ สัจจวิมุติ อุตฺตชกลาป ๒ ที่เป็นอนินทริยพัทฺฐรูป บัญญัติ
(เว้นมรรคสามัญญ กับมรรคัสจจะ)

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๙. จงแสดงทุกขสัจจมูละ สมุทฺยสัจจมูลี ทั้งบาลีและคำแปล (ไม่ต้องแสดงองค์ธรรม)
ในปทโสธรมมูลจกกวาระ อนุโลม แห่งปณณตติวาระ ? (48).....หน้า 7)

ตอบ อนุ.ป. ทุกข์, ทุกฺขสจฺจนฺติ ?

ธรรมที่ชื่อว่าทุกข์, ชื่อว่าทุกฺขสจฺจะ ไช้ไหม ?

วิ. อามนฺตา ไช้.

ปฏิ.ป. สจฺจา, สมุทฺยสจฺจนฺติ ?

ธรรมที่ชื่อว่าสัจจะ, ชื่อว่าสมุทฺยสจฺจะ ไช้ไหม ?

วิ. สมุทฺยสจฺจํ สจฺจญฺเจว สมุทฺยสจฺจญฺจ, อวเสสา สจฺจา น สมุทฺยสจฺจํ.

สมุทฺยสจฺจะ ชื่อว่าสจฺจะก็ใช่ ชื่อว่าสมุทฺยสจฺจะก็ใช่,

สจฺจะที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสมุทฺยสจฺจะ (หรืออีกนัยหนึ่ง)

ธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าสจฺจะ แต่ไม่ชื่อว่าสมุทฺยสจฺจะ.

ข้อ ๒

กาล ๑ ปัจจุบันนวาระ (ติ)

๑๐. จงวิสังหา แปล พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม ในข้อปุจฉาต่อไปนี้ (.....หน้า 26)

ยสฺส ทุกฺขสจฺจํ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส สมุทฺยสจฺจํ อุปฺปชฺชติติ ? (43, 56, 59, 61, 62)

ตอบ วิสังหา

สพฺเพสํ อุปฺปชฺชนฺตานํ ปวตฺเต ตณฺหาวิปฺยตฺตจิตฺตสฺส อุปฺปาทกฺขณฺเต เตสํ

ทุกฺขสจฺจํ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ สมุทฺยสจฺจํ อุปฺปชฺชติ,

ตณฺหา อุปฺปาทกฺขณฺเต เตสํ ทุกฺขสจฺจณฺจ อุปฺปชฺชติ สมุทฺยสจฺจณฺจ อุปฺปชฺชติ.

เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมด กำลังเกิดก็ดี

ในอุปฺปาทกฺขณฺแห่งจิตที่ปราศจากตัณหา ในปวัตติกาล ของบุคคลเหล่านั้นก็ดี

ทุกฺขสจฺจจะกำลังเกิด แต่สมุทฺยสจฺจจะไม่ไ้กำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,

ในอุปฺปาทกฺขณฺแห่งตัณหา ของบุคคลเหล่านั้น ทุกฺขสจฺจจะไ้กำลังเกิด สมุทฺยสจฺจจะไ้กำลังเกิด.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ป.๔ ผลเสกข.๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น

แห่งปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓, ๗, ๔ ชีวิตนวกกฺลาปที่เกิดขึ้นในขณะแรก

ป.๔ อริยบุคคล ๘ ที่เป็นไปในปวัตติกาลในปัจจุโวการภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อม

ด้วยการเกิดขึ้นแห่งตัณหาวิปฺยตฺตจิต ๗๗ เจตสิก ๔๙ จิตตชรูป (เวณโลติกะ ๓)

ติ.๑ ผล.๔ ที่เป็นไปในปวัตติกาลในจุตฺโวการภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น

แห่งโมหมูลจิต ๒ มโนทวาราวชชนจิต ๑ มหากุศลจิต ๘ มหาภิรียาจิต ๘ อรูปาวจรจิต ๑๒

เจตสิก ๓๘ (เวณวิรตี อัปปมัญญา)

และ ป.๔ ผลเสกข.๓ ที่เป็นไปในปวัตติกาลในปัจจุโวการภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อม

ด้วยการเกิดขึ้นแห่งโลภมูลจิต ๘ เจตสิก ๒๒ จิตตชรูป

ติ.๑ ผลเสกข.๓ ที่เป็นไปในปวัตติกาลในจุตฺโวการภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อม

ด้วยการเกิดขึ้นแห่งโลภมูลจิต ๘ เจตสิก ๒๒

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

11. จงวิเคราะห้เป็นภาษาไทย และแสดงองค์ธรรมในปจฺจาดังต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนก)
ทุกขสัจจะกำลังเกิดแก่บุคคลใด, สมุทยสัจจะกำลังเกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ? (48)

๑๑. จงวิเคราะห้เฉพาะภาษาไทย และแสดงองค์ธรรมในปจฺจาดังต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)
ยสฺส ทุกขสจฺจํ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส สมุทยสจฺจํ อุปฺปชฺชติติ ? (52, 54).....หน้า 26)

ตอบ เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมด กำลังเกิดก็ดี
ในอุปฺปาตักขณะแห่งจิตที่ปราศจากตัณหา ในปวัตติกาล ของบุคคลเหล่านั้นก็ดี
ทุกขสัจจะกำลังเกิด แต่สมุทยสัจจะไม่ใช่กำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,
ในอุปฺปาตักขณะแห่งตัณหา ของบุคคลเหล่านั้น ทุกขสัจจะกำลังเกิด สมุทยสัจจะกำลังเกิด.

ในอนุ.ป. อ.สัน. ได้แก่

ป.๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ คือ ในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น
แห่งปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓, ๗, ๔ ชีวิตนวกกฺลาปที่เกิดขึ้นครั้งแรก
ป.๔ อริยบุคคล ๘ ที่เป็นไปในปวัตติกาลในปัจจุโวการภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อม
ด้วยการเกิดขึ้นแห่งตัณหาวิปยุตตจิต ๗๗ เจตสิก ๔๙ จิตตชรูป (เวณโลติกะ ๓)
ติ.๑ ผลบุคคล ๔ ที่เป็นไปในปวัตติกาลในจุตฺโวการภูมิ คือ ในขณะที่ถึงพร้อม
ด้วยการเกิดขึ้นแห่งโมหมูลจิต ๒ มโนทวารารวชนจิต ๑ มหากุศลจิต ๘ มหาภิรยาจิต ๘
อรุปาวจรจิต ๑๒ เจตสิก ๓๘ (เวณวิรติ อัมปมัญญา)

และ ป.๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นไปในปวัตติกาลในปัจจุโวการภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อม
ด้วยการเกิดขึ้นแห่งโลภมูลจิต ๘ เจตสิก ๒๒ จิตตชรูป
ติ.๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นไปในปวัตติกาลในจุตฺโวการภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อม
ด้วยการเกิดขึ้นแห่งโลภมูลจิต ๘ เจตสิก ๒๒

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๑๒. จงวิเคราะห้ พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม ในข้อปจฺจาดังต่อไปนี้ (43)
ยสฺส ทุกขสจฺจํ อนุปฺปชฺชติ, ตสฺส สมุทยสจฺจํ อนุปฺปชฺชติติ ? (.....หน้า 32)

ตอบ วิเคราะห้ อามนฺตา ใช้.

อ.สัน. และ อ.สัง. ได้แก่

ป.๔ ผล.๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการดับ
แห่งจุตฺติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกฺลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

ป.๔ อริยบุคคล ๘ ที่เป็นไปในปวัตติกาล คือ ในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการดับ
แห่งจิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ (เวณจุตฺติจิต)

มรรคบุคคลเบื่องบน ๓ ผลบุคคล ๔ ที่เป็นไปในปวัตติกาล ในอรุปภูมิ
คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งมรรคจิตเบื่องบน ๓ ผลจิต ๔ เจตสิก ๓๖

13. จงวิชันนา แปล และแสดงองค์ธรรม ในทุกขสัจจมูละ มัคคสัจจมูลียมกะ
ปัจจุปปันนวาระ อนุโลมณัย ปุคคลวาระ ของอุปาทวาระ เฉพาะอนุโลมปุจจา
(44, 46, 49, 50, 51, 55, 57, 60, 64).....หน้า 27)

๑๓. จงวิชันนา แปล และแสดงองค์ธรรม ในปุจฉาตั้งต่อไปนี้? (.....หน้า 27)

ยสฺส ทุกฺขสจฺจํ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส มคฺคสจฺจํ อุปฺปชฺชติติ? (43, 47, 58, 63)

ตอบ วิชันนา

สพฺเพสํ อุปฺปชฺชนฺตานํ ปวตฺเต มคฺควิปฺปยุตฺตจิตฺตสฺส อุปฺปาทกฺขณ เตสํ

ทุกฺขสจฺจํ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ มคฺคสจฺจํ อุปฺปชฺชติ,

ปญฺจวอกาเร มคฺคสฺส อุปฺปาทกฺขณ เตสํ

ทุกฺขสจฺจญฺจ อุปฺปชฺชติ มคฺคสจฺจญฺจ อุปฺปชฺชติ.

เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมด กำลังเกิดก็ดี

ในอุปาทกขณะแห่งจิตที่ปราศจากองค์มรรค ในอดีตกาล ของบุคคลเหล่านั้นก็ดี

ทุกขสัจจะกำลังเกิด แต่มรรคสัจจะไม่ใช่กำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,

ในอุปาทกขณะแห่งมรรคจิต ในปัจจุโวการภูมิ ของบุคคลเหล่านั้น

ทุกขสัจจะก็กำลังเกิด มรรคสัจจะก็กำลังเกิด.

ในอนุ.ป. อ.สัน. ได้แก่

ป.๔ ผลเสกข. ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น

แห่งปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓, ๗, ๔ ชีวิตนวกฺกฺลาปที่เกิดขึ้นในขณะแรก

ป.๔ ผล.๔ ที่เป็นไปในอดีตกาลในปัจจุโวการภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น

แห่งมรรควิปฺปยุตฺตจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ จิตตชรูป (เว้นอรูปรวิปากจิต ๔)

ติ.๑ ผล.๔ ที่เป็นไปในอดีตกาลในปัจจุโวการภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น

แห่งโลภมูลจิต ๘ โมหมูลจิต ๒ มโนทวาราวชชนจิต ๑ มหากุศลจิต ๘ มหาภิรียาจิต ๘

อรูปราวจรจิต ๑๒ เจตสิก ๔๓ (เว้นวิรตี ๓ อัมปมัญญา ๒)

และ มรรคบุคคล ๔ ที่ในปัจจุโวการภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น

แห่งมรรคจิต ๔ เจตสิก ๓๖ จิตตชรูป

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๑๔. จงวิชันนา แปล แสดงองค์ธรรม ในทุกขสัจจมูละ มัคคสัจจมูลียมกะ (.....หน้า 137)
 แห่งปัจจุปปันนวาระ อหุโลม ปุคคลวาระ ของนิโรธวาระ (เฉพาะอหุโลมปุจจา) (45)

ตอบ วิชันนา

สพฺเพสํ จวนฺตานิ ปวตฺเต มคฺควิปฺปยุตฺตจิตฺตสฺส ภงฺกขณฺเต เตสํ
 ทุกฺขสจฺจํ นิรุชฺฌติ โน จ เตสํ มคฺคสจฺจํ นิรุชฺฌติ,
 ปญฺจโวกาเร มคฺคสฺส ภงฺกขณฺเต เตสํ ทุกฺขสจฺจญฺจ นิรุชฺฌติ มคฺคสจฺจญฺจ นิรุชฺฌติ.

แปล เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมด กำลังตายก็ดี
 ในภังคักขณะแห่งจิตที่ปราศจากองค์มรรค ในปวัตติกาล ของบุคคลเหล่านั้นก็ดี
 ทุกขสัจจะกำลังดับ แต่มรรคสัจจะไม่ใช่กำลังดับ แก่บุคคลเหล่านั้น,
 ในภังคักขณะแห่งมรรคจิต ในปัญจโวการภูมิ
 ทุกขสัจจะก็กำลังดับ มรรคสัจจะก็กำลังดับ แก่บุคคลเหล่านั้น.

ในอน.ป. อ.สัน. ได้แก่

ป.๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการดับ
 แห่งจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย
 ป.๔ ผลบุคคล ๔ ที่เป็นไปในปวัตติกาลในปัญจโวการภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการดับ
 แห่งมรรควิปฺปยุตฺตจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ จิตตชรูป
 ต.๑ ผลบุคคล ๔ ที่เป็นไปในปวัตติกาลในจตุโวการภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการดับ
 แห่งโลภมูลจิต ๘ โมหมูลจิต ๒ มโนทวาราวชชนจิต ๑ มหากุศลจิต ๘ มหาภิรียาจิต ๘
 อรูปาวจรจิต ๑๒ เจตสิก ๔๓

และ มรรคบุคคล ๔ ที่ในปัญจโวการภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการดับ
 แห่งมรรคจิต ๔ เจตสิก ๓๖ จิตตชรูป

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๑๕. จงวิชันนา แปล แสดงองค์ธรรม ในข้อปุจฉาดังต่อไปนี้ (.....หน้า 243)

ยสฺส วา ปน มคฺคสจฺจํ นิรุชฺฌติ, ตสฺส ทุกฺขสจฺจํ อฺปฺปชฺชติตี ? (45)

ตอบ วิชันนา โน ไม่ใช่.

ในปฎิ.ป. อ.สัน. ได้แก่

มรรคบุคคล ๔ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการดับ แห่งมรรคจิต ๔ เจตสิก ๓๖

อ.สัง. ไม่มี

(ข้อ 16 ปุคคละ, ข้อ 17 ปุคคโลกาส)

๑๖. จงวิสันนา แปล แสดงองค์ธรรม ในปุจฉาดังต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

ยสฺส ทุกฺขสจฺจํ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส สมุทฺยสจฺจํ นิรุชฺฌตีติ ? (52).....หน้า 242)

ตอบ วิสันนา โน ไม่ใช่.

ในอนุโลมปุจฉา องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้นแห่งปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓, ๗, ๔ ชีวิตนวกกฺลาปที่เกิดขึ้นครั้งแรก
 ปุถุชน ๔ อริยบุคคล ๘ ที่เป็นไปในปวัตติกาลในปัจจุวัฏการภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้นแห่งจิต ๘๕ เจตสิก ๕๒ จิตตชรูป (เวณธูปวิปากจิต ๔)
 ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลบุคคล ๔ ที่เป็นไปในปวัตติกาลในจุตวัฏการภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้นแห่งโลกมูลจิต ๘ โมหมูลจิต ๒ มโนทวาราวชชนจิต ๑ มหากุศลจิต ๘ มหากิริยาจิต ๘ อรูปาวจรจิต ๑๒ เจตสิก ๔๓ (เวณวิรตี ๓ อัปมัณฺญา ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

๑๗. จงปุจฉาวิสันนา พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม ในทุกขสัจจมูละ สมุทฺยสัจจมูลียมกะ

แห่งปัจจุปปันนวาระ อนุโลมปุจฉา ปุคคโลกาสวาระ ของอุปาทานิโรธวาระ

เฉพาะอนุโลมปุจฉา และบอกด้วยว่าเป็นปัญหา และวิสันนาอะไร (44).....หน้า 248, 242)

ตอบ อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ ทุกฺขสจฺจํ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สมุทฺยสจฺจํ นิรุชฺฌตีติ ?

ทุกขสัจจะ กำลังเกิดแก่บุคคลใด ในภูมิใด,

สมุทฺยสัจจะ ก็กำลังดับแก่บุคคลนั้น ในภูมินั้น ใช่ไหม ?

วิสันนา โน ไม่ใช่.

ในอนุโลมปุจฉา องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ปุ.๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้นแห่งปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓, ๗, ๔ ชีวิตนวกกฺลาปที่เกิดขึ้นครั้งแรกกับ ๓๑ ภูมิ

ปุ.๔ อริยบุคคล ๘ ที่เป็นไปในปวัตติกาลในปัจจุวัฏการภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้นแห่งจิต ๘๕ เจตสิก ๕๒ จิตตชรูป (เวณธูปวิปากจิต ๔)

กับ ปัจจุวัฏการภูมิ ๒๖

ติ.๑ ผล.๔ ที่เป็นไปในปวัตติกาลในจุตวัฏการภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้นแห่งโลกมูลจิต ๘ โมหมูลจิต ๒ มโนทวาราวชชนจิต ๑ มหากุศลจิต ๘ มหากิริยาจิต ๘ อรูปาวจรจิต ๑๒ เจตสิก ๔๓ (เวณวิรตี และอัปมัณฺญา) กับจุตวัฏการภูมิ ๔

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ปัญหา เป็นโมฆปัญหา และวิสันนา เป็นปฏิเสธวิสันนา

๑๘. จงปูจณา วิสัชนา พร้อมคำแปลและแสดงองค์ธรรม ในยมกะดังต่อไปนี้
 ในอนุโลมปูจณา ของปวัตติวาระ อุปปาทนิโรธวาระ ปัจจุปปันนวาระ ปัจจนิก
 บุคคลวาระ ทุกขสังขมูละ มรรคสังขมูลียมกะ (46, 53, 55).....หน้า 245)

ตอบ อนุ.ป. ยสฺส ทุกฺขสจฺจํ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส มคฺคสจฺจํ น นිරุชฺชติ ?
 ทุกฺขสจฺจจะมิใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, มรรคสจฺจจะมิใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

วิสัชนา มคฺคสฺส ภงฺกขฺยเณ เตสํ

ทุกฺขสจฺจํ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ มคฺคสจฺจํ น นිරุชฺชติ,
 สพฺเพสํ จวนฺตานิ ปวตฺเต มคฺควิปฺยตฺตจิตฺตสฺส ภงฺกขฺยเณ

อรุเป มคฺคสฺส จ ผลสฺส จ อุปฺปาทกฺขเณ เตสํ

ทุกฺขสจฺจจฺญจ นุปฺปชฺชติ มคฺคสจฺจจฺญจ น นिरุชฺชติ.

ในภังคักขณะแห่งมรรคจิต บุคคลเหล่านั้น

ทุกฺขสจฺจจะมิใช่กำลังเกิด แต่มรรคสจฺจจะกำลังดับ แก่บุคคลเหล่านั้น,

เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมด กำลังตายก็ดี

ในภังคักขณะแห่งมรรควิปฺยตฺตจิตฺตในปวัตติกาล ของบุคคลเหล่านั้นก็ดี

ในอุปฺปาทักขณะแห่งมรรคจิต ผลจิต ในอรุปฺภุมิ บุคคลเหล่านั้นก็ดี

ทุกฺขสจฺจจะมิใช่กำลังเกิด มรรคสจฺจจะมิใช่กำลังดับ.

ในอนุ.ป. อ.สัณ. ได้แก่

มรรคบุคคล ๔ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการดับ แห่งมรรคจิต ๔ เจตสิก ๓๖

และ ปุ.๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการดับ

แห่งจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

ปุ.๔ ผลบุคคล ๔ ที่เป็นไปในปวัตติกาล ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการดับ แห่งมรรควิปฺยตฺตจิต ๘๕ เจตสิก ๕๒

มรรคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคล ๔ ที่ในอรุปฺภุมิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น

แห่งมรรคจิตเบื้องต้น ๓ ผลจิต ๔ เจตสิก ๓๖

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

ข้อ ๓

กาล ๒ อตีตวาระ (ตถ)

๑๙. จงวิชันนา แปล แสดงองค์ธรรม ในคำปจฉาต่อไปนี้ (43, 62)

ยสฺส สมุทฺยสจฺจํ อุปฺปชฺชิตถ, ตสฺส มคฺคสจฺจํ อุปฺปชฺชิตถาติ ? (.....หน้า 40)

ตอบ วิชันนา

อนภิสเมตาวีนํ เตสํ สมุทฺยสจฺจํ อุปฺปชฺชิตถ โน จ เตสํ มคฺคสจฺจํ อุปฺปชฺชิตถ,
อภิสเมตาวีนํ เตสํ สมุทฺยสจฺจญฺจ อุปฺปชฺชิตถ มคฺคสจฺจญฺจ อุปฺปชฺชิตถ.

แปล เมื่อบุคคลเหล่านั้น ยังไม่เข้าถึงความเป็นผู้เคยรู้ริยสัจ ๔ มานั้น
สมุทฺยสจฺจจะเคยเกิด แต่มรรคสจฺจจะไม่เคยเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,
เมื่อบุคคลเหล่านั้น เข้าถึงความเป็นผู้เคยรู้ริยสัจ ๔ มาแล้ว
สมุทฺยสจฺจจะก็เคยเกิด มคฺคสจฺจจะก็เคยเกิด.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ป.๔ โสตาปัตติมรรคบุคคล ๑ ซึ่งยังไม่เข้าถึงความเป็นผู้เคยรู้ริยสัจ ๔

นับตั้งแต่เวียนว่ายตายเกิดเป็นต้นมา ที่หาเบื้องต้นมิได้ จนถึงโสตาปัตติมรรคจิตเกิด

และ มรรคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคล ๔ ซึ่งเข้าถึงความเป็นผู้เคยรู้ริยสัจ ๔ มาแล้ว

นับตั้งแต่โสตาปัตติผลจิตเป็นต้นมา จนถึงปัจฉิมจิต คือปรินิพพาน

(โสตาปัตติมรรคานันตรผลจิต)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๒๐. จงวิชันหาพร้อมคำแปล แสดงองค์ธรรมในข้อปุจฉาภาษาไทย ดังต่อไปนี้
(ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (47).....หน้า 144)

ทุกขสัจจะเคยดับแก่บุคคลใด, มรรคสัจจะก็เคยดับแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

ตอบ วิ. อนภิสเมตาวีรํ เตสํ ทุกขสจฺจํ นิรุชฺฌิตถ โน จ เตสํ มคฺคสจฺจํ นิรุชฺฌิตถ,
อภิสเมตาวีรํ เตสํ ทุกขสจฺจณฺจ นิรุชฺฌิตถ มคฺคสจฺจณฺจ นิรุชฺฌิตถ.

แปล เมื่อบุคคลเหล่านั้น ยังไม่เข้าถึงความเป็นผู้เคยรู้ริยสัจ ๔ มานั้น

ทุกขสัจจะเคยดับ แต่มรรคสัจจะไม่เคยดับ แก่บุคคลเหล่านั้น,

เมื่อบุคคลเหล่านั้น เข้าถึงความเป็นผู้เคยรู้ริยสัจ ๔ มาแล้ว

ทุกขสัจจะก็เคยดับ มรรคสัจจะก็เคยดับ.

อ.สัน. ได้แก่

ปุ.๔ โสตาปัตติมรรคบุคคล ๑ ซึ่งยังไม่เข้าถึงความเป็นผู้เคยรู้ริยสัจ ๔

นับตั้งแต่เวียนว่ายตายเกิดเป็นต้นมา ที่หาเบื้องต้นมิได้ จนถึงโสตาปัตติมรรคจิตเกิด

และ มรรคบุคคลเบื้องบน ๓ ผลบุคคล ๔ ซึ่งเข้าถึงความเป็นผู้เคยรู้ริยสัจ ๔ มาแล้ว

นับตั้งแต่โสตาปัตติผลจิตเป็นต้น จนถึงปัจฉิมจิต คือปรินิพพาน

(โสตาปัตติมรรคานันตรผลจิต)

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

21. (ก) จงวิชันนา ทุกขสัจจมูละ มรรคสัจจมูลียมกะ แห่งอดีตวาระ อนุโลม ปุคคลวาระ ของอุปปาตนิโรธวาระ เป็นภาษาบาลีและภาษาไทย พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม ?
(เฉพาะอนุโลมปุจฉา) (51, 55, 52, 64).....หน้า 248)

๒๑. จงวิชันนา แปล แสดงองค์ธรรม ในคำปุจฉาดังต่อไปนี้ ? (59).....หน้า 248, 257)

ก. ยสฺส ทุกฺขสจฺจํ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส มคฺคสจฺจํ นีรुชฺฌิตฺถาติ ?

ข. ยสฺส ยตฺถ สมุทฺยสจฺจํ นฺอุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ มคฺคสจฺจํ น นีรुชฺฌิตฺถาติ ?

ตอบ ก. วิชันนา

อนภิสเมตาวีนํ เตสํ ทุกฺขสจฺจํ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ มคฺคสจฺจํ นีรุชฺฌิตฺถ,

อภิสเมตาวีนํ เตสํ ทุกฺขสจฺจญฺจ อุปฺปชฺชิตฺถ มคฺคสจฺจญฺจ นีรุชฺฌิตฺถ.

แปล เมื่อบุคคลเหล่านั้น ยังไม่เข้าถึงความเป็นผู้เคยรู้ร้อยยี่สิบ ๔ มานั้น

ทุกขสัจจะเคยเกิด แต่มรรคสัจจะไม่เคยดับ แก่บุคคลเหล่านั้น,

เมื่อบุคคลเหล่านั้น เข้าถึงความเป็นผู้เคยรู้ร้อยยี่สิบ ๔ มาแล้ว

ทุกขสัจจะก็เคยเกิด มรรคสัจจะก็เคยดับ.

ในอนุ.ป. อ.สัน. ได้แก่

ปุ.๔ โสตาปัตติมรรคบุคคล ๑ ซึ่งยังไม่เข้าถึงความเป็นผู้เคยรู้ร้อยยี่สิบ ๔ มานั้น

นับตั้งแต่เวียนว่ายตายเกิดเป็นต้นมา ที่หาเบื้องต้นมิได้ จนถึงโสตาปัตติมรรคจิตเกิด

และ มรรคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคล ๔ ซึ่งเข้าถึงความเป็นผู้เคยรู้ร้อยยี่สิบ ๔ มาแล้ว

นับตั้งแต่โสตาปัตติผลจิตเป็นต้น จนถึงปัจฉิมจิต คือปรินิพพาน

(โสตาปัตติมรรคานันตรผลจิต)

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

(ข) วิชันนา อามนฺตา ไซ.

ในอนุ.ป. อ.สัน. และ อ.สัง. ได้แก่

อนาคามีผลบุคคล ๑ ที่ในสุทธาวาสภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น

แห่งขณะทั้ง ๓ ของมุขยหุติยจิต คือปฐมภวังค์

และ ตังสทิสหุติยจิต ๑๘ ดวง ได้แก่ ปฏิสนธิจิต ๑ ภวังคจิต ๑๕ มโนทวารวชชนจิต ๑

ภวนิกันติกโลภขวนะดวงที่ ๑ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

สุ.๑ ซึ่งเกิดอยู่ในอสังขยสัตตภูมิ กับอสังขยสัตตภูมิ ๑

22. จงปูจณา - วิสัชนา พร้อมคำแปล และแสดงองค์ธรรมในอนุโลมปูจณา ของอุปาทวาระ
อดีตวาระ อนุโลม ปุคคโลกาสวาระ ทุกขสังจมูละ สมุทยสังจมูลียมกะ (47).....หน้า 41)

22. จงวิสัชนาพร้อมคำแปล และแสดงองค์ธรรมในข้อปูจณาว่า (56).....หน้า 41)
ทุกขสังจจะเคยเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, สมุทยสังจจะก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้น ใช่ไหม ?

๒๒. จงวิสัชนา แปล และแสดงองค์ธรรม ในข้อปูจณาดังต่อไปนี้ (43, 53, 58, 60, 61)
ยสฺส ยตถ ทุกขสจฺจํ อุปฺปชฺชิตถ, ตสฺส ตตถ สมุทยสจฺจํ อุปฺปชฺชิตถาติ ? (.....หน้า 41)

ตอบ วิสัชนา

สุทฺธาวาสานํ ทฺติเย จิตฺเต วตฺตมาเน อสณฺณสตฺตานํ เตสํ ตตถ

ทุกขสจฺจํ อุปฺปชฺชิตถ โน จ เตสํ ตตถ สมุทยสจฺจํ อุปฺปชฺชิตถ,

อิตเรสํ จตฺตวาทานํ ปญฺจวาทานํ เตสํ ตตถ

ทุกขสจฺจญจ อุปฺปชฺชิตถ สมุทยสจฺจญจ อุปฺปชฺชิตถ.

แปล เมื่อทุดิยจิต คือปฐมภวังค์ เกิดขึ้นแก่บุคคลที่เกิดอยู่ในสุทฺธาวาสภุมิก็ดี

บุคคลที่เกิดอยู่ในอัสสณฺณสตฺตภุมิเหล่านั้นก็ดี ในภุมินั้น

ทุกขสังจจะเคยเกิด แต่สมุทยสังจจะไม่เคยเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น ในภุมินั้น,

เมื่อบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในจตฺตวาทภุมิ ปญฺจวาทภุมิ

ที่นอกจากบุคคล ที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้นแห่งทุดิยจิตในสุทฺธาวาสภุมิ ในภุมินั้น

ทุกขสังจจะก็เคยเกิด สมุทยสังจจะก็เคยเกิด.

ในอนุ.ป. อ.สัน. ได้แก้

อนาคามีผลบุคคล ๑ ที่ในสุทฺธาวาสภุมิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้นแห่งขณะทั้ง ๓

ของจิต ๑๘ ดวง คือ ปฐมภวังค์อันเป็นมุขยทุดิยจิต และภวังคจิต ๑๕ ดวง

มโนทวาราวชชนจิต ๑ ภวนิกันติกโลกขวณะดวงที่ ๑ อันเป็นตังสทิสทุดิยจิต

กับสุทฺธาวาสภุมิ ๕

สุ.๑ ซึ่งเกิดอยู่ในอัสสณฺณสตฺตภุมิ กับอัสสณฺณสตฺตภุมิ ๑

และ ปุ.๔ อริยบุคคล ๘ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้นแห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต ๘๙

เจตสิก ๕๒ นับตั้งแต่ภวนิกันติกโลกขวณะดวงที่ ๒ จนถึงจตฺติจิตในสุทฺธาวาสภุมิ

และนับตั้งแต่ปฏิสนธิจิตเป็นต้น จนถึงจตฺติจิตในจตฺตวาทภุมิ ปญฺจวาทภุมิ ที่เหลือ

กับจตฺตวาทภุมิ ๔ ปญฺจวาทภุมิ ๒๖

อ.สัง. ได้แก้ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๒๓. จงแสดงปูจนาและวิสัชนา พร้อมทั้งคำแปลและองค์ธรรม

ในทุกขสัจจะมูละ สมุทยสัจจะมูลียมกะ นิโรธวาระ อตีตวาระ อนุโลม

ปุคคโลกาสวาระ เฉพาะอนุโลมปูจนา ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส (45).....หน้า 145)

ตอบ อนุ.ป. ยสฺส ยตถ ทุกฺขสจฺจํ นิรุชฺฌิตถ, ตสฺส ตตถ สมุทยสจฺจํ นิรุชฺฌิตถาติ ?

แปล ทุกขสัจจะเคยดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, สมุทยสัจจะก็เคยดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้น ใช่ไหม ?

วิ. สุทฺธาวาसानํ ทุตฺติเย จิตฺเต วตฺตมาเน อสณฺณสตฺตานํ เตสํ ตตถ

ทุกฺขสจฺจํ นิรุชฺฌิตถ โน จ เตสํ ตตถ สมุทยสจฺจํ นิรุชฺฌิตถ,

อิตรเสํ จตุโวการานํ ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตถ

ทุกฺขสจฺจณฺจ นิรุชฺฌิตถ สมุทยสจฺจณฺจ นิรุชฺฌิตถ.

แปล เมื่อทุตติยจิต คือปฐมภวังค์ เกิดขึ้นแก่บุคคลที่เกิดอยู่ในสุทธาวาสภุมิก็ดี

บุคคลที่เกิดอยู่ในอัสัณฺณสตตภุมิเหล่านั้นก็ดี ในภุมินั้น

ทุกขสัจจะเคยดับ แต่สมุทยสัจจะจะไม่เคยดับ แก่บุคคลเหล่านั้น ในภุมินั้น

เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในจตุโวการภุมิ ปญฺจโวการภุมิ

ที่นอกจากบุคคล ที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้นแห่งทุตติยจิตในสุทธาวาสภุมิ ในภุมินั้น

ทุกขสัจจะก็เคยดับ สมุทยสัจจะก็เคยดับ.

ในอนุ.ป. อ.สัณ. ได้แก่

อนาคามีผลบุคคล ๑ ที่ในสุทธาวาสภุมิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น

แห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต ๑๘ ดวง คือ ปฐมภวังค์อันเป็นมุขยทุตติยจิต และภวังคจิต ๑๕ ดวง

มโนทวาราวชชนจิต ๑ ภาวนิกันติกโลภขวณะดวงที่ ๑ อันเป็นตังสทิสทุตติยจิต

กับสุทธาวาสภุมิ ๕

สุ.๑ ซึ่งเกิดอยู่ในอัสัณฺณสตตภุมิ กับอัสัณฺณสตตภุมิ ๑

และ ปุ.๔ อริยบุคคล ๘ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้นแห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต ๘๘

เจตสิก ๕๒ นับตั้งแต่ภาวนิกันติกโลภขวณะดวงที่ ๒ จนถึงจุตติจิตในสุทธาวาสภุมิ

และนับตั้งแต่ปฏิสนธิจิตเป็นต้น จนถึงจุตติจิตในจตุโวการภุมิ ปญฺจโวการภุมิ ที่เหลือ

กับจตุโวการภุมิ ๔ ปญฺจโวการภุมิ ๒๖

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๒๔. จงวิเสชา แปล แสดงองค์ธรรม ในคำปจฉาต่อไปนี้ (48, 57).....หน้า 249)

ยสฺส ยตถ ทุกขสจฺจํ อุปปชฺชิตถ, ตสฺส ตตถ สมุทฺยสจฺจํ นิรุชฺฌิตถาติ ?

ตอบ วิเสชา

สุทฺธาวาसानํ ทฺวติเย จิตฺเต วตฺตมาเน อสณฺณสตฺตานํ เตสํ ตตถ

ทุกฺขสจฺจํ อุปปชฺชิตถ โน จ เตสํ ตตถ สมุทฺยสจฺจํ นิรุชฺฌิตถ,

อิตเรสํ จตุโวการานํ ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตถ

ทุกฺขสจฺจญฺจ อุปปชฺชิตถ สมุทฺยสจฺจญฺจ นิรุชฺฌิตถ.

แปล เมื่อทฺวติยจิต คือปฐมภวังค์ เกิดขึ้นแก่บุคคลที่เกิดอยู่ในสุทฺธาวาสภุมมิกิ

บุคคลที่เกิดอยู่ในอสณฺณสัตตภุมมิกิเหล่านั้นก็ดี ในภุมมิกิ

ทุกขสจจะเคยเกิด แต่สมุทฺยสจจะไม่เคยดับ แก่บุคคลเหล่านั้น ในภุมมิกิ,

เมื่อบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในจตุโวการภุมมิกิ ปญฺจโวการภุมมิกิ

ที่นอกจากบุคคลที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งทฺวติยจิตในสุทฺธาวาสภุมมิกิ ในภุมมิกิ

ทุกขสจจะก็เคยเกิด สมุทฺยสจจะก็เคยดับ.

ในอนุ.ป. อ.สัน. ได้แก้

อนาคามีผลบุคคล ๑ ที่ในสุทฺธาวาสภุมมิกิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น

แห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต ๑๘ ดวง คือ ปฐมภวังค์อันเป็นมุขยทฺวติยจิต และภวังคจิต ๑๕ ดวง

มโนทวารวชฺชนจิต ๑ ภวนิกันติกโลภขวณะดวงที่ ๑ อันเป็นตังสทิสทฺวติยจิต

กับสุทฺธาวาสภุมมิกิ ๕

สุ.๑ ซึ่งเกิดอยู่ในอสณฺณสัตตภุมมิกิ กับอสณฺณสัตตภุมมิกิ ๑

และ ปุ.๔ อริยบุคคล ๘ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้นแห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต ๘๘

เจตสิก ๕๒ นับตั้งแต่ภวนิกันติกโลภขวณะดวงที่ ๒ จนถึงจตุตฺทจิตในสุทฺธาวาสภุมมิกิ

และนับตั้งแต่ปฏิสนธิจิตเป็นต้น จนถึงจตุตฺทจิตในจตุโวการภุมมิกิ ปญฺจโวการภุมมิกิ ที่เหลือ

กับจตุโวการภุมมิกิ ๔ ปญฺจโวการภุมมิกิ ๒๖

อ.สัง. ได้แก้ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๒๕. จงแสดงปูจมาและวิสัชนา เป็นภาษาบาลี - ภาษาไทย พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม
ในสมุทยสังจุมลละ มรรคสังจุมลียมกะ แห่งอดิตวาระ ปัจจนิก ปุคคโลกาสวาระ
ของอุปปาทวาระ เฉพาะอนุโลมปูจมา? (49, 54).....หน้า 49)

ตอบ อนุ.ป. ยสฺส ยตถ สมุทยสจฺจํ นุปฺปชฺชิตถ, ตตฺส ตตถ มคฺคสจฺจํ นุปฺปชฺชิตถาติ ?

แปล สมุทยสัจจะ ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด ในภุมิใด,
มรรคสัจจะ ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้น ในภุมินั้น ใช่ไหม ?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ในอนุ.ป. อ.สัน. และ อ.สัง. ได้แก่

อนาคามีผลบุคคล ๑ ที่ในสุททาวาสภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น
แห่งขณะทั้ง ๓ ของมุขยหุติยจิต คือปฐมภวังค์
และ ตังสทิสหุติยจิต ๑๘ ดวง ได้แก่ ปฏิสนธิจิต ๑ ภวังคจิต ๑๕ มโนทวาราวชชนจิต ๑
ภวนิกันติกโลภขนะดวงที่ ๑ กับสุททาวาสภูมิ ๕
สุ.๑ ซึ่งเกิดอยู่ในอสังญูสัตตภูมิ กับอสังญูสัตตภูมิ ๑

๒๖. ในสมุทยสังจุมลละ มัคคสังจุมลียมกะ แห่งอดิตวาระ ปัจจนิก ปุคคโลกาสวาระ
ของอุปปาทวาระ เฉพาะอนุโลมปูจมา ท่านจะวิสัชนาเป็นบาลีและไทย
พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรมว่าอย่างไร ? (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (44, 50).....หน้า 49)

ตอบ มีวิสัชนาเป็นบาลีและไทย ดังนี้

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ในอนุ.ป. อ.สัน. และ อ.สัง. ได้แก่

อนาคามีผลบุคคล ๑ ที่ในสุททาวาสภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น
แห่งขณะทั้ง ๓ ของมุขยหุติยจิต คือปฐมภวังค์
และ ตังสทิสหุติยจิต ๑๘ ดวง ได้แก่ ปฏิสนธิจิต ๑ ภวังคจิต ๑๕ มโนทวาราวชชนจิต ๑
ภวนิกันติกโลภขนะดวงที่ ๑ กับสุททาวาสภูมิ ๕
สุ.๑ ซึ่งเกิดอยู่ในอสังญูสัตตภูมิ กับอสังญูสัตตภูมิ ๑

๒๗. จงวิเคราะห์เป็นภาษาบาลี พร้อมทั้งองค์ธรรม ในปัญหาดังต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

ก. ยสฺส วา ปน มคฺคสจฺจํ น นิริขณฺณิยํ, ตสฺส ทฺวขสจฺจํ นุปฺปชฺชิตฺวาติ ?

ข. ยสฺส ทฺวขสจฺจํ นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส สมุทฺทสจฺจํ น นิริขณฺณิสฺสตีติ ?

ตอบ ก. วิ. อุปฺปชฺชิตฺถ เอยฺยเกติ. (50).....หน้า 254, 265)

ในปฎิ.ปุ. อ.สัน. ได้แก่

ปุ.๔ โสตาปัตติมรรคบุคคล ๑ ซึ่งยังไม่เข้าถึงความเป็นผู้เคยรู้ปริยสัจ ๔ มานั้น
นับตั้งแต่เวียนว่ายตายเกิดเป็นต้นมา ที่หาเบื้องต้นมิได้ จนถึงโสตาปัตติมรรคจิตเกิด
อ.สัง. ไม่มี

ข. วิ. อามนฺตา ไซ.

ในอนุ.ปุ. อ.สัน. และ อ.สัง. ได้แก่

อรหัตตผลบุคคล ๑ คือ ในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓
ของติเหตุกัจจัตติ ๑๓ เจตสิก ๓๕

ข้อ ๔

กาล ๓ อนาคตวาระ (สุสตี)

๒๘. จงวิเคราะห์เป็นภาษาบาลี-ไทย พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม ในปุจฉาต่อไปนี้? (63)

ยสฺส วา ปน สมุทฺยสจฺจํ อปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ทฺวขสจฺจํ อปฺปชฺชิสฺสตีตี? (.....หน้า 51-53)

ตอบ วิ. อามนฺตา ไซ.

ในปฏิ.ปุ. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และสังสยบท ได้แก่

ผู้ที่จะได้มรรคทั้ง ๔ ตามลำดับ โดยไม่มีตัณหาขึ้นในระหว่างนั้น ได้แก่ ภัทพปุณฺชน ๔

คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต

นับตั้งแต่เวียนวายุตายเกิดเป็นต้นมา ที่หาเบื้องต้นมิได้

จนถึงโลกขวณะดวงที่ ๖ ที่เกิดก่อนขวณะดวงที่ ๗ อันเป็นตัณหาที่เกิดขึ้นครั้งสุดท้าย

ถ้ามีตัณหาขึ้น หลังจากสำเร็จเป็นโสดาบันแล้ว ก็ได้แก่

ภัทพปุณฺชน ๔ โสดาปัตติมรรคบุคคล ๑ โสดาปัตติผลบุคคล ๑

ถ้ามีตัณหาขึ้น หลังจากสำเร็จเป็นสกทาคามีแล้ว ก็ได้แก่

ภัทพปุณฺชน ๔ มรรคบุคคลเบื้องต้น ๒ ผลบุคคลเบื้องต้น ๒

ถ้ามีตัณหาขึ้น หลังจากสำเร็จเป็นอนาคามีแล้ว ก็ได้แก่

ภัทพปุณฺชน ๔ มรรคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓

คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้นแห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต

นับตั้งแต่เวียนวายุตายเกิดเป็นต้นมา ที่หาเบื้องต้นมิได้

จนถึงโลกขวณะดวงที่ ๖ ที่เกิดก่อนขวณะดวงที่ ๗ อันเป็นตัณหาที่เกิดขึ้นครั้งสุดท้าย

อภัทพปุณฺชน ๔ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต

นับตั้งแต่เวียนวายุตายเกิดเป็นต้นมา จนหาที่สุดมิได้

29. จงแสดงทุกขสัจจมูละ มรรคสัจจมูลียมกะ แห่งอนาคตวาระ อนุโลม ปุคคลวาระ
อุปาทวาระ โดยให้วิเคราะห์ แปล และแสดงองค์ธรรม? (เฉพาะอนุโลมปุจฉา)
(45, 61).....หน้า 54)

29. จงแสดงทุกขสัจจมูละ มรรคสัจจมูลียมกะ แห่งอนาคตวาระ อนุโลม ปุคคลวาระ
อุปาทวาระ โดยให้วิเคราะห์เป็นบาลี (ไม่ต้องแปล) และแสดงองค์ธรรม
(เฉพาะอนุโลมปุจฉา) (50, 54, 57).....หน้า 54)

๒๙. จงแสดงปฏิจาและวิสัชนา ในทุกขสัจจมูละ มรรคสัจจมูลียมกะ แห่งอนาคตวาระ
 อนุโลม ปุคคลวาระ อุปปาตวาระ พร้อมคำแปลและองค์ธรรม มาดู ?
 (เฉพาะอนุโลมปฏิจา ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (44, 60, 64).....หน้า 54)

ตอบ อนุ.ป. ยสฺส ทุกฺขสจฺจํ อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส มคฺคสจฺจํ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ ?
 ทุกขสัจจะจักเกิดแก่บุคคลใด, มรรคสัจจะก็จักเกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

วิ. อคฺคมคฺคสมํคฺคีนํ อรหฺนฺตานํ

เย จ ปุฏฺฐชฺชนา มคฺคํ น ปฏฺฐิลกิสฺสนฺติ เตสํ

ทุกฺขสจฺจํ อุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ มคฺคสจฺจํ อุปฺปชฺชิสฺสตี,

ยสฺส จิตฺตสฺส อนนฺตฺรา อคฺคมคฺคํ ปฏฺฐิลกิสฺสนฺติ

เย จญฺเญ มคฺคํ ปฏฺฐิลกิสฺสนฺติ เตสํ

ทุกฺขสจฺจญฺจ อุปฺปชฺชิสฺสตี มคฺคสจฺจญฺจ อุปฺปชฺชิสฺสตี.

แปล บุคคลที่ถึงพร้อมด้วยอหัตตมรรคเหล่านั้นก็ดี พระอรหันต์ทั้งหลายก็ดี

ปุฏฺฐชนเหล่าใดจะไม่ได้มรรค ปุฏฺฐชนเหล่านั้นก็ดี

ทุกขสัจจะจักเกิด แต่มรรคสัจจะจักไม่เกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,

บุคคลเหล่าใดจะได้อหัตตมรรคในลำดับแห่งโวกาน บุคคลที่ถึงพร้อมด้วยโวกานเหล่านั้นก็ดี

บุคคลเหล่าใดจะได้มรรค ที่นอกจากโวกานสมังคือนาคามี บุคคลเหล่านั้นก็ดี

ทุกขสัจจะก็จักเกิด มรรคสัจจะก็จักเกิด.

ในอนุ.ป. อ.สัน. ได้แก่

อหัตตมรรคบุคคล ๑ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓

ของอหัตตมรรคจิต ๑ เจตสิก ๓๖

อหัตตผลบุคคล ๑ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต

นับตั้งแต่อหัตตผลจิต ในอหัตตมรรควิธีเป็นต้น จนถึงจิตที่เกิดก่อนปรินิพพานจิต

(ปัจฉิมอนันตรจิต)

อภัพพปุฏฺฐชน ๔ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต

นับตั้งแต่เวียนวายุตายเกิดเป็นต้นมา จนหาที่สุดมิได้

และ อนาคามีผลบุคคล ๑ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓

ของโวกานที่ในอหัตตมรรควิธี

ภัพพปุฏฺฐชน ๔ มรรคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓

คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้นแห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต

นับตั้งแต่เวียนวายุตายเกิดเป็นต้นมา ที่หาเบื้องต้นมิได้ จนถึงอนุโลมในอหัตตมรรควิธี

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๓๐. จงแสดงองค์ธรรม ของคำวิสัยนาภาษาไทย ดังต่อไปนี้ (43, 55).....หน้า 54)

- ก. บุคคลที่ถึงพร้อมด้วยอหัตตมรรคเหล่านั้น กิตี พระอรหันต์ทั้งหลาย กิตี
 ปุณฺชนเหล่าใดจะไม่ได้มรรค ปุณฺชนเหล่านั้นกิตี
 ทุกขสัจจะจักเกิด แต่มรรคสัจจะจักไม่เกิด แก่บุคคลเหล่านั้น
- ข. บุคคลเหล่าใดจะได้อรหัตตมรรคในลำดับแห่งโวทาน บุคคลที่ถึงพร้อมด้วยโวทานเหล่านั้นกิตี
 บุคคลเหล่าใดจะได้มรรค ที่นอกจากโวทานสมังคือนาคามี บุคคลเหล่านั้นกิตี
 ทุกขสัจจะจักเกิด มัคคสัจจะจักเกิด (43, 55)

ตอบ ก. อ.ธ. ได้แก่

อหัตตมรรคบุคคล ๑ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓

ของอหัตตมรรคจิต ๑ เจตสิก ๓๖

อหัตตผลบุคคล ๑ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต

นับตั้งแต่อหัตตผลจิตในอหัตตมรรควิธีเป็นต้น จนถึงจิตที่เกิดก่อนปรินิพพานจิต

อภัพพปุณฺชน ๔ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต

นับตั้งแต่เวียนวายุตายเกิดเป็นต้นมา จนหาที่สุดมิได้

ข. อ.ธ. ได้แก่

อนาคามีผลบุคคล ๑ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓

ของโวทานที่อยู่ในอหัตตมรรควิธี

ภัพพปุณฺชน ๔ มรรคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓

คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้นแห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต

นับตั้งแต่เวียนวายุตายเกิดเป็นต้นมา ที่หาเบื้องต้นมิได้ จนถึงอนุโลมในอหัตตมรรควิธี

๓๑. จงวิสัยนา (ไม่ต้องแปล) และแสดงองค์ธรรม ในข้อปัญหาดังต่อไปนี้ (62)

ยสฺส วา ปน มคฺคสจฺจํ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส สมุทฺยสจฺจํ นุปฺปชฺชิสฺสติติ ? (.....หน้า 67)

ตอบ วิสัยนา เย ปุณฺชนนา มคฺคํ น ปฏฺฐิสฺสหนฺติ เตสํ

มคฺคสจฺจํ นุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสํ สมุทฺยสจฺจํ นุปฺปชฺชิสฺสติ,

อคฺคมคฺคสมุคฺคิโน อรหฺนฺตานํ เตสํ มคฺคสจฺจญฺจ นุปฺปชฺชิสฺสติ สมุทฺยสจฺจญฺจ นุปฺปชฺชิสฺสติ.

ในปฎิ.ป. อ.สัน. ได้แก่

อภัพพปุณฺชน ๔ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต

นับตั้งแต่เวียนวายุตายเกิดเป็นต้นมา จนหาที่สุดมิได้

และ อหัตตมรรคบุคคล ๑ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓

ของอหัตตมรรคจิต ๑ เจตสิก ๓๖

อหัตตผลบุคคล ๑ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต

นับตั้งแต่อหัตตผลจิต ในอหัตตมรรควิธีเป็นต้น จนถึงปรินิพพานจิต

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๓๒. จงแสดงเป็นภาษาบาลีและองค์ธรรมในวิสัยหาที่เป็นภาษาไทย ดังต่อไปนี้

ก. เมื่อหุติยจิต คือปฐมภวังค์ เกิดขึ้นแก่บุคคลที่เกิดอยู่ในสุทธาวาสภูมิ ในภพนั้น
(เฉพาะทุกขสังขมูละ มัคคสังขมูลี) ? (43).....หน้า 42)

ข. บุคคลเหล่าใดจะได้อรหัตตมรรคในลำดับแห่งโวทาน บุคคลที่ถึงพร้อมด้วยโวทานเหล่านั้นก็ดี
บุคคลเหล่าใดจะได้มรรค ที่นอกจากโวทานสมังคือนาคามี บุคคลเหล่านั้นก็ดี
ทุกขสังขจะกัจักดับ มัคคสังขจะกัจักดับ ? (43).....หน้า 152)

ตอบ

ก. สุทธาวาสานํ หุติเย จิตฺเต วุตฺตมาเน เตสํ ตตฺถ.

องค์ธรรมได้แก่ อนาคามีผลบุคคล ๑ อรหัตตมรรคบุคคล ๑ ที่ในสุทธาวาสภูมิ

คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓ ของมุขยหุติยจิต คือปฐมภวังค์
และตังสทิสหุติยจิต

ถ้าจะไม่ได้อรหัตตมรรคในภพนี้ ก็นับตั้งแต่หุติยภวังค์เป็นต้น จนถึงจุติจิต

ถ้าจะได้อรหัตตมรรคในภพนี้ ก็นับตั้งแต่หุติยภวังค์เป็นต้น จนถึงอรหัตตมรรคจิต
กับสุทธาวาสภูมิ ๕

ข. ยสฺส จิตฺตสฺส อนนฺตรรา อคฺคมคฺคํ ปฏฺฐิภิสฺสนฺติ

เย จญฺเญ มคฺคํ ปฏฺฐิภิสฺสนฺติ เตสํ

ทุกฺขสจฺจญฺจ นฺริชฺฌนิสฺสตี มคฺคสจฺจญฺจ นฺริชฺฌนิสฺสตี.

องค์ธรรมได้แก่ อนาคามีผลบุคคล ๑ คือ ในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓
ของโวทานที่ในอรหัตตมรรควิถี

ภัพพปฏฺชน ๔ มรรคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓

คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้นแห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต

นับตั้งแต่เวียนว้ายตายเกิดเป็นต้นมา ที่หาเบื้องต้นมิได้ จนถึงอนุโลมที่ในอรหัตตมรรควิถี

๓๓. องค์ธรรมของบาลีที่ว่า ยสฺส จิตฺตสฺส อนนฺตฺรา อคฺคมคฺคํ ปฏฺฐิภิสฺสหนฺติ เตสํ (โดยมุขยนัย) นั้นทราบแล้ว แต่อยากทราบว่า ยสฺส จิตฺตสฺส อนนฺตฺรา อคฺคมคฺคํ ปฏฺฐิภิสฺสหนฺติ เตสํ (โดยสทิสฺฐาจารย์) นั้น ได้แก่บุคคลใดบ้าง จงแสดงมาให้ถูกต้อง (45).....หน้า 150, 259)

ตอบ บาลีที่ว่า ยสฺส จิตฺตสฺส อนนฺตฺรา อคฺคมคฺคํ ปฏฺฐิภิสฺสหนฺติ เตสํ โดยสทิสฺฐาจารย์นั้น ได้แก่บุคคลต่อไปนี้

ผู้ที่จะได้มรรคทั้ง ๔ ตามลำดับ โดยไม่มีตัณหากันในระหว่างนั้น ได้แก่

ดิ.๑ มรรคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓

คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต

นับตั้งแต่ภังคิกขณะของตัณหา ที่เกิดขึ้นครั้งสุดท้ายเป็นต้น จนถึงอนุโลมในอรหัตตมรรควิถิ

ถ้ามีตัณหากัน หลังจากสำเร็จเป็นโสดาบันแล้ว ก็ได้แก่

โสดาปัตติผลบุคคล ๑ มรรคบุคคลเบื้องกลาง ๒ ผลบุคคลเบื้องกลาง ๒

ถ้ามีตัณหากัน หลังจากสำเร็จเป็นสกทาคามีแล้ว ก็ได้แก่

สกทาคามีผลบุคคล ๑ อนาคามีมรรคบุคคล ๑ อนาคามีผลบุคคล ๑

ถ้ามีตัณหากัน หลังจากสำเร็จเป็นอนาคามีแล้ว ก็ได้แก่ อนาคามีผลบุคคล ๑

คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต

นับตั้งแต่ภังคิกขณะของตัณหา ที่เกิดขึ้นครั้งสุดท้ายเป็นต้น จนถึงอนุโลมในอรหัตตมรรควิถิ

หมายเหตุ ภังคิกขณะแห่งตัณหา
 ภังคิกขณะของตัณหา

๓๔. ยสฺส จิตฺตสฺส อนนฺตรา อคฺคมคํ ปฏฺลิภิสฺสนฺติ อสฺมณฺสฺตฺตานํ เตสํ ตตฺถ
 ทฺวขสจฺจํ นฺริชฺฌิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ สมฺมทฺยสจฺจํ นฺริชฺฌิสฺสตี.

จงแปลและแสดงองค์ธรรมของโกฏฐาสพระบาลีที่ยกมานี้ ให้ถูกต้องตามสภาวะ ?

ตอบ โกฏฐาสพระบาลีนี้แปลว่า

(46).....หน้า 155)

บุคคลเหล่าใดจะได้อรหัตตมรรคในลำดับแห่งโฆทาน บุคคลที่ถึงพร้อมด้วยโฆทานเหล่านั้นก็ดี
 บุคคลที่เกิดอยู่ในอสังกตตณฺณิเหล่านั้นก็ดี ในภุมินั้น
 ทุกขสัจจะจักดับ แต่สมุทฺยสัจจะจักไม่ดับ แก่บุคคลเหล่านั้น ในภุมินั้น.

องค์ธรรมได้แก่ อนาคามีผลบุคคล ๑

คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓ ของโฆทานที่ในอรหัตตมรรควิธี

กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) (มุขยนัย นัยโดยตรง)

ผู้ที่จะได้มรรคทั้ง ๔ ตามลำดับ โดยไม่มีตัณหาคั่นในระหว่างนั้น ได้แก่

ติ.๑ มรรคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓

คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้นแห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต

นับตั้งแต่ภังคิกขณะของตัณหา ที่เกิดขึ้นครั้งสุดท้ายเป็นต้น จนถึงอนุโลมในอรหัตตมคฺควิธี

ถ้ามีตัณหาคั่น หลังจากสำเร็จเป็นโสดาบันแล้ว ก็ได้แก่

โสดาปัตติผลบุคคล ๑ มรรคบุคคลเบื้องกลาง ๒ ผลบุคคลเบื้องกลาง ๒

ถ้ามีตัณหาคั่น หลังจากสำเร็จเป็นสกทาคามีแล้ว ก็ได้แก่

สกทาคามีผลบุคคล ๑ อนาคามีมรรคบุคคล ๑ อนาคามีผลบุคคล ๑

ถ้ามีตัณหาคั่น หลังจากสำเร็จเป็นอนาคามีแล้ว ก็ได้แก่ อนาคามีผลบุคคล ๑

คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต

นับตั้งแต่ภังคิกขณะของตัณหา ที่เกิดขึ้นครั้งสุดท้ายเป็นต้น จนถึงอนุโลมในอรหัตตมคฺควิธี

กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) (อุปจารนัย นัยโดยอ้อม)

ภัพพปุณฺชน ๔ อภัพพปุณฺชน ๔ มรรคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓

ที่จะไม่เกิดในภุมินิที่ตนเกิดอยู่อีก คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต

ถ้ามรณาสันนชวณะของบุคคลเหล่านี้ เป็นโลกาชวณะ

ก็นับตั้งแต่ภังคิกขณะของชวณะดวงที่ ๕ เป็นต้น จนถึงอุปาทกขณะของจตุตฺติจิต

ถ้าเป็นโทสะ โมหะ มหากุศลชวณะ ก็นับตั้งแต่ภังคิกขณะของตัณหา ที่เกิดขึ้นครั้งสุดท้ายเป็นต้น

จนถึงอุปาทกขณะของจตุตฺติจิต กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

(อุปจารนัย นัยโดยอ้อม ชนิดสทิสฺสปจารนัย)

สุดคือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งเกิดอยู่ในอสังกตตณฺณิ และจะเกิดในอสังกตตณฺณิอีก

กับอสังกตตณฺณิ ๑

๓๕. จงวิเคราะหภาษาบาลี (ไม่ต้องแปล) และแสดงองคกรรมในปจณาดังนี้ ?

ยสฺส สมุทยสจฺจํ น นิรุชฺฌิสฺสตี, ตสฺส มคฺคสจฺจํ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ ? (52, 58, 59)

ตอบ วิชานาเป็นภาษาบาลี และแสดงองคกรรม ในปจณาดังนี้ (.....หน้า 166, 154)

วิชานา อคฺคมคฺคสฺส อุปฺปาทกฺขณ

ยสฺส จิตฺตสฺส อนนฺตรา อคฺคมคฺคํ ปฏิภินฺนํ เตสํ

สมุทยสจฺจํ น นิรุชฺฌิสฺสตี โน จ เตสํ มคฺคสจฺจํ น นิรุชฺฌิสฺสตี,

อคฺคมคฺคสฺส ภวฺกฺขณ อรหฺนฺตานํ เตสํ

สมุทยสจฺจญฺจ น นิรุชฺฌิสฺสตี มคฺคสจฺจญฺจ น นิรุชฺฌิสฺสตี.

ในอนุ.ป. อ.สัน. ได้แก่

อรหัตตมรรคบุคคล ๑ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งอุปาทกขณะ

ของอรหัตตมรรคจิต ๑ เจตสิก ๓๖

อนาคามีผลบุคคล ๑ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓

ของโวกาน ในอรหัตตมรรควิธี

ผู้ที่จะได้มรรคทั้ง ๔ ตามลำดับ โดยไม่มีตัณหากันในระหว่างนั้น ได้แก่

ติ.๑ มรรคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓

คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้นแห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต

นับตั้งแต่ภังคักขณะของตัณหา ที่เกิดขึ้นครั้งสุดท้ายเป็นต้น จนถึงอนุโลมในอรหัตตมรรควิธี

ถ้ามีตัณหากัน หลังจากสำเร็จเป็นโสดาบันแล้ว ก็ได้แก่

โสดาปัตติผลบุคคล ๑ มรรคบุคคลเบื้องกลาง ๒ ผลบุคคลเบื้องกลาง ๒

ถ้ามีตัณหากัน หลังจากสำเร็จเป็นสกทาคามีแล้ว ก็ได้แก่

สกทาคามีผลบุคคล ๑ อนาคามีมรรคบุคคล ๑ อนาคามีผลบุคคล ๑

ถ้ามีตัณหากัน หลังจากสำเร็จเป็นอนาคามีแล้ว ก็ได้แก่ อนาคามีผลบุคคล ๑

คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต

นับตั้งแต่ภังคักขณะของตัณหา ที่เกิดขึ้นครั้งสุดท้ายเป็นต้น จนถึงอนุโลมในอรหัตตมรรควิธี

และ อรหัตตมรรคบุคคล ๑ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการดับ แห่งอรหัตตมรรคจิต ๑ เจตสิก ๓๖

อรหัตตผลบุคคล ๑ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต

นับตั้งแต่อรหัตตผลจิต ในอรหัตตมรรควิธีเป็นต้น จนถึงปรินิพพานจิต

อ.สัง. ได้แก่ องคกรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๓๖. จงวิชันนาเป็นภาษาไทย และแสดงองค์ธรรม ในปจฺจาดังต่อไปนี้ (48, 56)
 ยสฺส สมุทฺยสจฺจํ น นีรุณฺณิสฺสตี, ตสฺส มคฺคสจฺจํ น นีรุณฺณิสฺสตีติ ? (.....หน้า 166)

ตอบ แปล ในอุปปาทักขณะแห่งอรหัตตมรรคจิต บุคคลเหล่านั้นก็ดี
 บุคคลเหล่าใดจะได้อรหัตตมรรคในลำดับแห่งโฆทาน บุคคลที่ถึงพร้อมด้วยโฆทานเหล่านั้นก็ดี
 สมุทฺยสจฺจจะจกัไม่ดับ แต่มรรคสจฺจจะจกัดับ แก่บุคคลเหล่านั้น,
 ในภังคักขณะแห่งอรหัตตมรรคจิต บุคคลเหล่านั้นก็ดี พระอรหันต์ทั้งหลายก็ดี
 สมุทฺยสจฺจจะจกัไม่ดับ มรรคสจฺจจะจกัไม่ดับ.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ (อ.ธ. เหมือนกับข้อ ๓๕)

ข้อ ๕

กาล ๔ ปัจจุปปันนาตีตวาระ (ติ + ตถ)

๓๗. จงวิชันนาและแปล พร้อมแสดงองค์ธรรมในทุกขสัจจมูละ สมุทฺยสจฺจมูลียมกะ
 แห่งปัจจุปปันนาตีตวาระ อนฺโหลม ปุคฺคลวาระ ของอุปาทวาระ อนฺโหลมปจฺจา
 (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (52, 61).....หน้า 72)

ตอบ วิชันนา อามนฺตา ไซ.

ในอนฺ.ป. อ.สัน. และอ.สัง. ได้แก่

ป.๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ คือ ในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น
 แห่งปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓, ๗, ๔ ชีวิตนวกกฺลาปที่เกิดในขณะแรก
 ป.๔ อริยบุคคล ๘ ที่เป็นไปในอดีตกาลในจุตฺวาการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ
 คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้นแห่งจิต นับตั้งแต่ปฐมภวํค์เป็นต้น จนถึงจุตฺติจิต
 (เว้นขณะที่เกิดขึ้นแห่งมรรคจิต ผลจิต ในอรุณภูมิ)

๓๘. จงแปลและแสดงองค์ธรรม ในปุจฉาที่มีคำวิสัยฯ ดังต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาสน)
 สุทฺธาวาสาณํ อุปฺปตฺติจิตฺตสฺส อุปฺปาทกฺขณํ อสฺมฺยสฺส ตฺตํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ
 กุขสจฺจํ อุปฺปชฺชติ โห จ เตสํ ตตฺถ สมฺมยสจฺจํ อุปฺปชฺชติ,
 อิตฺเรสํ จตฺตวาทํ ปญฺจวาทํ อุปฺปชฺชนฺตานํ ปวตฺเต จิตฺตสฺส อุปฺปาทกฺขณํ เตสํ ตตฺถ
 กุขสจฺจญฺจ อุปฺปชฺชติ สมฺมยสจฺจญฺจ อุปฺปชฺชติ. (59).....หน้า 75)

ตอบ แปล มีคำวิสัยฯ ดังนี้

แปล ในอุปฺปาทกฺขณํแห่งปฏิสันธิจิต ของสุทฺธาวาสพรหมเหล่านั้นก็ดี
 บุคคลที่กำลังเกิดในอสังฺกตจิตฺตปฏิสนธิเหล่านั้นก็ดี ในภุมินั้น
 ทุกขสจฺจจะกำลังเกิด แต่สมฺมยสจฺจจะไม่เคยเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น ในภุมินั้น,
 บุคคลที่กำลังเกิดในจตฺตวาทกฺกมฺม ปญฺจวาทกฺกมฺม ที่นอกจากสุทฺธาวาสกฺกมฺมเหล่านั้นก็ดี
 ในอุปฺปาทกฺขณํแห่งจิตในปวัตติกาล ของบุคคลเหล่านั้นก็ดี ในภุมินั้น
 ทุกขสจฺจจะกำลังเกิด สมฺมยสจฺจจะก็เคยเกิด.

องค์ธรรมในวิสัยฯ นี้ ได้แก่

อนาคามีผลบุคคล ๑ ที่ในสุทฺธาวาสกฺกมฺม คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น

แห่งจิต ๑๙ ดวงคือ ปฏิสันธิจิต ๑ ภวังคจิต ๑๖ มโนทวาราวชชนจิต ๑

ภวนิกันติกโลภขณะดวงที่ ๑ กับสุทฺธาวาสกฺกมฺม ๕

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังฺกตจิตฺตปฏิสนธิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น

แห่งชีวิตนวกလာปที่เกิดในขณะแรก กับอสังฺกตจิตฺตปฏิสนธิ ๑

และ ปุ.๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตฺตวาทกฺกมฺม ปญฺจวาทกฺกมฺม

คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งปฏิสันธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓, ๗, ๔

กับจตฺตวาทกฺกมฺม ๔ ปญฺจวาทกฺกมฺม ๒๑ (เว้นสุทฺธาวาสกฺกมฺม ๕)

ปุ.๔ อริยบุคคล ๘ ที่เป็นไปในปวัตติกาล คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้นแห่งจิต

ถ้าในสุทฺธาวาสกฺกมฺม ก็นับตั้งแต่ภวนิกันติกโลภขณะดวงที่ ๒ เป็นต้น จนถึงจตฺติจิต

ถ้าในจตฺตวาทกฺกมฺม ปญฺจวาทกฺกมฺมที่เหลือ ก็นับตั้งแต่ปฐมภวังค์ เป็นต้น จนถึงจตฺติจิต

(เว้นมรรคจิต ผลจิต ในอรุณกฺกมฺม) กับจตฺตวาทกฺกมฺม ๔ ปญฺจวาทกฺกมฺม ๒๖

๓๙. จงแปลและแสดงองค์ธรรม ในปริมโกฏฐาสและปัจฉิมโกฏฐาส ในคำวิธานที่ว่าดังต่อไปนี้
 สุทธาวาสานํ อุปตติจิตตสฺส อุปาทกฺขณํ อสณฺณสตฺถํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ
 ทุกฺขสจฺจํ อุปปชฺชติ โห จ เตสํ ตตฺถ สมุทฺยสจฺจํ อุปปชฺชติ,
 อิตเรสํ จตฺตวาทํ ปญฺจวาทํ อุปปชฺชนฺตานํ ปวตฺเต จิตฺตสฺส อุปาทกฺขณํ เตสํ ตตฺถ
 ทุกฺขสจฺจญฺจ อุปปชฺชติ สมุทฺยสจฺจญฺจ อุปปชฺชติ. (54).....หน้า 75)

ตอบ ในอุปาทกขณะแห่งปฏิสนธิจิต ของสุทธาวาสพรหมเหล่านั้นก็ดี
 บุคคลที่กำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิเหล่านั้นก็ดี ในภูมินั้น
 ทุกขสังขจะกำลังเกิด แต่สมุทยสังขจะไม่เคยเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น ในภูมินั้น,
 บุคคลที่กำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่นอกจากสุทธาวาสภูมิเหล่านั้นก็ดี
 ในอุปาทกขณะแห่งจิตในปวัตติกาล ของบุคคลเหล่านั้นก็ดี ในภูมินั้น
 ทุกขสังขจะกำลังเกิด สมุทยสังขจะก็เคยเกิด.

ในอนุ.ป. อ.สัง. ได้แก่

อนาคามีผลบุคคล ๑ ที่ในสุทธาวาสภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น
 แห่งจิต ๑๙ ดวงคือ ปฏิสนธิจิต ๑ ภวังคจิต ๑๖ มโนทวารวชิชนจิต ๑
 ภวนิกันติกโลภขณะดวงที่ ๑ กับสุทธาวาสภูมิ ๕
 สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น
 แห่งชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสังขยัตตภูมิ ๑

และ ปุ.๔ ผลเสกข.๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ
 คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓, ๗, ๔
 กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)
 ปุ.๔ อริยบุคคล ๘ ที่เป็นไปในปวัตติกาล คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้นแห่งจิต
 ถ้าในสุทธาวาสภูมิ ก็นับตั้งแต่ภวนิกันติกโลภขณะดวงที่ ๒ เป็นต้น จนถึงจุติจิต
 ถ้าในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เหลือ ก็นับตั้งแต่ปฐมภวังค์เป็นต้น จนถึงจุติจิต
 (เว้นมรรคจิต ผลจิตในอรุณภูมิ) กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๔๐. จงวิเสชา (ไม่ต้องแปล) และแสดงองค์ธรรมในข้อปุจฉา ดังต่อไปนี้ ? (63)

ยสฺส วา ปน มคฺคสจฺจํ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ทฺวักขสจฺจํ นุปฺปชฺชตีติ ? (.....หน้า 83)

ตอบ วิ. อนภิสเมตาวีนํ อุปฺปชฺชนฺตานํ ปวตฺเต จิตฺตสฺส อุปฺปาทกฺขณํ เตสํ
มคฺคสจฺจํ นุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ทฺวักขสจฺจํ นุปฺปชฺชติ,
อนภิสเมตาวีนํ จวนฺตานํ ปวตฺเต จิตฺตสฺส ภงฺกกฺขณํ เตสํ
มคฺคสจฺจจฺญจ นุปฺปชฺชิตฺถ ทฺวักขสจฺจจฺญจ นุปฺปชฺชติ.

ในปฎิ.ปุ. อ.สัง. ได้แก่

ปุ.๔ ซึ่งกำลังเกิดใน ๒๖ ภูมิ (วันสุทธาวาสภูมิ ๕) คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น
แห่งปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓, ๗, ๔ ชีวิตนวกฺลาปที่เกิดขึ้นครั้งแรก
ปุ.๔ โสตาปัตติมรรคบุคคล ๑ ที่เป็นไปในปวัตติกาล คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น
แห่งจิต

ถ้าจะไม่ได้มรรคในภพนี้ ก็นับตั้งแต่ปฐมภวังก์เป็นต้น จนถึงจุติจิต

ถ้าจะได้มรรคในภพนี้ ก็นับตั้งแต่ปฐมภวังก์เป็นต้น จนถึงโสตาปัตติมรรคจิต

และ ปุ.๔ ซึ่งกำลังตายใน ๒๖ ภูมิ (วันสุทธาวาสภูมิ ๕) คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการดับ
แห่งจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกฺลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

ปุ.๔ โสตาปัตติมรรคบุคคล ๑ ที่เป็นไปในปวัตติกาล คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการดับ
แห่งจิต

ถ้าจะไม่ได้มรรค ก็นับตั้งแต่ปฏิสนธิจิตเป็นต้น จนถึงจิตที่เกิดก่อนจุติจิต (จุติอนันตรจิต)

ถ้าจะได้มรรค ก็นับตั้งแต่ปฏิสนธิจิตเป็นต้น จนถึงโสตาปัตติมรรคจิต

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๔๑. จงแสดงปูจจาและวิสัชนา ทั้งบาลีและไทย พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาสา) ในปวัตติวาระ นิโรธวาระ ปัจจุบันันหาตีตวาระ อนุโลมหัย ปุคคโลกาสวาระ เฉพาะอนุ.ป. ของสมุททยสังจมูละ มรรคสังจมูลียมกะ มาดู? (53, 55, 64).....หน้า 181)

ตอบ อนุ.ป.

ยสฺส ยตถ สมุททยสจฺจํ นิรุชฺฌติ, ตสฺส ตตถ มคฺคสจฺจํ นิรุชฺฌิตฺตาติ ?

สมุททยสัจจะกำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, มรรคสัจจะก็เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้น ใช่ไหม ?

วิ. อนภิสเมตาวีณํ ตณฺหา ย ภงคกฺขณ เตสํ ตตถ

สมุททยสจฺจํ นิรุชฺฌติ โน จ เตสํ ตตถ มคฺคสจฺจํ นิรุชฺฌิตฺถ,

อภิสเมตาวีณํ ตณฺหา ย ภงคกฺขณ เตสํ ตตถ

สมุททยสจฺจญจ นิรุชฺฌติ มคฺคสจฺจญจ นิรุชฺฌิตฺถ.

ในภังคักขณะแห่งตณหา ของผู้ที่ยังไม่เข้าถึงความเป็นผู้เคยรู้ริยสัจ ๔ มานั้นเหล่านั้น

ในภูมินั้น สมุททยสัจจะกำลังดับ แต่มรรคสัจจะไม่เคยดับ แก่บุคคลเหล่านั้น ในภูมินั้น,

ในภังคักขณะแห่งตณหา ของผู้ที่เข้าถึงความเป็นผู้เคยรู้ริยสัจ ๔ มาแล้วเหล่านั้น

ในภูมินั้น สมุททยสัจจะก็กำลังดับ มรรคสัจจะก็เคยดับ.

ในอนุ.ป. อ.สัน. ได้แก่

ป.๔ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการดับแห่งตณหา คือ โลกมูลจิตตูปบาท

กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เวณิสฺสททาวาสภูมิ ๕) (มุขยนัย)

ผลเสกข.๓ ที่เคยได้มรรคเบื้องต่ำในภูมิอื่นๆ มาแล้ว แต่ไม่เคยได้มรรคในภูมิที่ตนเกิดอยู่

คือ ในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการดับ แห่งทิวฐิตตวิปปยุตตจิต ๔

กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เวณอบายภูมิ ๔) (สทิสฺสปจารนัย)

และ ผลเสกข.๓ ที่เคยได้มรรคในภูมิที่ตนเกิดอยู่

คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการดับแห่งตณหา คือ ทิวฐิตตวิปปยุตตจิต ๔

กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๑๗ (เวณิสฺสททาวาสภูมิ ๕ อบายภูมิ ๔)

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

ข้อ ๖

กาล ๕ ปัจจุบันปันนาหาคตวาระ (ติ + สุตติ)

กาล ๖ อดีตานาคตวาระ (ตุณ + สุตติ)

๔๒. จงวิเสชา และแปลในปัญจาดังต่อไปนี้ ? (47, 58).....หน้า 92)

ยสฺส ทฺภุขสจฺจํ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส สมุทฺยสจฺจํ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ ?

ตอบ วิ. อคฺคมคฺคสฺส อุปฺปาทกฺขณฺเ อรหฺนฺตานํ จิตฺตสฺส อุปฺปาทกฺขณฺเ

ยสฺส จิตฺตสฺส อนนฺตรา อคฺคมคฺคํ ปฏฺฐิสฺสนฺติ

ตสฺส จิตฺตสฺส อุปฺปาทกฺขณฺเ เตสํ

ทฺภุขสจฺจํ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ สมุทฺยสจฺจํ อุปฺปชฺชิสฺสตี,

อิตเรสํ อุปฺปชฺชนฺตานํ ปวตฺเต จิตฺตสฺส อุปฺปาทกฺขณฺเ เตสํ

ทฺภุขสจฺจณฺจ อุปฺปชฺชติ สมุทฺยสจฺจณฺจ อุปฺปชฺชิสฺสตี.

แปล ในอุปาทักขณะแห่งอรหัตตมรรคจิต บุคคลเหล่านั้นก็ดี

ในอุปาทักขณะแห่งจิตของพระอรหันต์ทั้งหลายก็ดี

บุคคลเหล่าใด จะได้อรหัตตมรรคในลำดับแห่งโงทาน

ในอุปาทักขณะแห่งโงทานของบุคคลเหล่านั้นก็ดี

ทุกขสัจจะกำลังเกิด แต่สมุทสัจจะจักไม่เกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,

บุคคลที่นอกจากบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดก็ดี ในอุปาทักขณะแห่งจิตในปวัตติกาล

ของบุคคลเหล่านั้นก็ดี ทุกขสัจจะก็กำลังเกิด สมุทสัจจะก็จักเกิด.

๔๓. จงวิชันนา (ไม่ต้องแปล) และแสดงองค์ธรรม ในข้อปัญหาดังต่อไปนี้ ?

ยสฺส ทุกฺขสจฺจํ อุปฺปชฺชิตฺถํ, ตสฺส มคฺคสจฺจํ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ ? (63).....หน้า 125, 54)

ตอบ วิ. อคฺคมคฺคสมํคิณํ อรหฺนฺตานํ

เย จ ปุณฺณชฺชนา มคฺคํ น ปฏฺฐิภิสฺสนฺติ เตสํ

ทุกฺขสจฺจํ อุปฺปชฺชิตฺถํ โน จ เตสํ มคฺคสจฺจํ อุปฺปชฺชิสฺสตี,

ยสฺส จิตฺตสฺส อนนฺตรรา อคฺคมคฺคํ ปฏฺฐิภิสฺสนฺติ

เย จญฺเฒ มคฺคํ ปฏฺฐิภิสฺสนฺติ เตสํ

ทุกฺขสจฺจญฺจ อุปฺปชฺชิตฺถ มคฺคสจฺจญฺจ อุปฺปชฺชิสฺสตี.

ในอน.ป. อ.ส.น. ได้แก่

อรหัตตมรรคบุคคล ๑ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓

ของอรหัตตมรรคจิต ๑ เจตสิก ๓๖

อรหัตตผลบุคคล ๑ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต

นับตั้งแต่อรหัตตผลจิต ในอรหัตตมรรควิถิเป็นต้น จนถึงปรินิพพานจิต

อภัพพปฏิชน ๔ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต

นับตั้งแต่เวียนวายตายเกิดเป็นต้นมา จนหาที่สุดมิได้

และ อนาคามีผลบุคคล ๑ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓

ของโวกานทีในอรหัตตมรรควิถิ

ภัพพปฏิชน ๔ มรรคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓ คือในขณะที่ถึงพร้อม

ด้วยการเกิดขึ้นแห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต นับตั้งแต่เวียนวายตายเกิดเป็นต้นมา

ที่หาเบื้องต้นมิได้ จนถึงอนุโลมในอรหัตตมรรควิถิ

อ.ส.ง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

.....(หมายเหตุหน้า 125)

หมายเหตุ การแสดงในบุคคลวาระ แห่งอดีตานาคตวาระ (กาล ๖) อนุโลม ทั้งหมดนี้

เหมือนกันกับ “บุคคลวาระ อนุโลม แห่งอนาคตวาระ (กาล ๓)” ทุกประการ

ต่างกันก็แต่เพียงการกำหนดวิถิจิตของอรหัตตผลบุคคล (อรหฺนฺตานํ เตสํ)

คือ ตอนใดที่ในอนาคตวาระ (กาล ๓) แสดงว่า นับตั้งแต่อรหัตตผลจิตในอรหัตตมรรควิถิเป็นต้น จนถึงจิตที่เกิดก่อนปรินิพพานจิต (ปัจฉิมอนันตรจิต) นั้น

ใน อดีตานาคตวาระ (กาล ๖) นี้ มีการกำหนดวิถิจิตว่า “จนถึงปรินิพพานจิต”

๔๔. จงแสดงปูจมาและวิสัยหา พร้อมคำแปลและแสดงองค์ธรรม

ในทุกขสัจจมูละ มรรคสัจจมูลียมกะ แห่งอดีตานาคตวาระ ปัจจนิก ปุคคลวาระ
ของอุปาทวาระ ปฏิโลมปูจมา (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (57, 61).....หน้า 133)

ตอบ ปฏิ.ป. ยสส วา ปน มคฺคสจฺจํ นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ทฺวขสจฺจํ นุปฺปชฺชิตฺถาตี ?
แปล หรือว่า มรรคสัจจะจักไม่เกิดแก่บุคคลใด, ทวขสัจจะก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?
วิสัยหา อุปฺปชฺชิตฺถ เคยเกิด.

ในปฏิ.ป. อ.สัน. ได้แก่

อรหัตตมรรคบุคคล ๑ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓

ของอรหัตตมรรคจิต ๑ เจตสิก ๓๖

อรหัตตผลบุคคล ๑ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต

นับตั้งแต่อรหัตตผลจิต ในอรหัตตมรรควิธีเป็นต้น จนถึงปรินิพพานจิต

ปุถุชน ๔ ที่จะไม่ได้มรรค คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต

นับตั้งแต่เวียนว่ายตายเกิดเป็นต้นมา จนหาที่สุดมิได้

อ.สัง. ไม่มี

๔๕. จงแสดงปูจมาและวิสัยหา แปลและแสดงองค์ธรรม ในทุกขสัจจมูละ มรรคสัจจมูลียมกะ
แห่งอดีตานาคตวาระ ปัจจนิก ปุคคลวาระ ของอุปาทวาระ ทั้งอนุโลมและปฏิโลมปูจมา
(ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (46, 49, 59, 60).....หน้า 133)

ตอบ อนุ.ป. ยสส ทฺวขสจฺจํ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส มคฺคสจฺจํ นุปฺปชฺชิสฺสตีตี ?
ทวขสัจจะไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, มรรคสัจจะก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

วิ. นตฺถิ ไม่มี.

ในอนุ.ป. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ไม่มี

เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว องค์ธรรมของสังสยบท ก็ไม่มีเหมือนกัน

ปฏิ.ป. ยสส วา ปน มคฺคสจฺจํ นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ทฺวขสจฺจํ นุปฺปชฺชิตฺถาตี ?
หรือว่า มรรคสัจจะจักไม่เกิดแก่บุคคลใด, ทวขสัจจะก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

วิ. อุปฺปชฺชิตฺถ เคยเกิด.

ในปฏิ.ป. อ.สัน. ได้แก่

อรหัตตมรรคบุคคล ๑ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓

ของอรหัตตมรรคจิต ๑ เจตสิก ๓๖

อรหัตตผลบุคคล ๑ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต

นับตั้งแต่อรหัตตผลจิต ในอรหัตตมรรควิธีเป็นต้น จนถึงปรินิพพานจิต

ปุถุชน ๔ ที่จะไม่ได้มรรค คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งขณะทั้ง ๓ ของจิต

นับตั้งแต่เวียนว่ายตายเกิดเป็นต้นมา จนหาที่สุดมิได้

อ.สัง. ไม่มี

๔๖. จงวิเคราะหพร้อมทั้งแปล และแสดงองคัรธรรม ในข้อปจฉาตั้งตอไปนี้ (ไม่ต้องจําแนกโกฏฐาส)

ก. ยสฺส ทฺภขสจฺจํ ญฺปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส มคฺคสจฺจํ ญฺปฺปชฺชิสฺสตีติ ?

ข. ยสฺส วา ปน มคฺคสจฺจํ ญฺปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ทฺภขสจฺจํ ญฺปฺปชฺชิตฺถาติ ?

ตอบ ก. วิ. นตฺถิ ไม่มี. (43, 48, 51, 53, 54, 56, 62, 64).....หน้า 133)

ในอนฺ.ป. อยคัรธรรมของสันนิฏฐานบท ไม่มี

เมื่ออยคัรธรรมของสันนิฏฐานบท ไม่มีแล้ว

อยคัรธรรมของสังสยบท ก็ไม่มีเหมือนกัน

ข. วิ. อุปฺปชฺชิตฺถ เคยเกิด.

ในปฏฺ.ป. อยคัรธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

อรหัตตมรรคบุคคล ๑ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห้งขณะทั้ง ๓

ของอรหัตตมรรคจิต ๑ เจตสิก ๓๖

อรหัตตผลบุคคล ๑ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห้งขณะทั้ง ๓ ของจิต

นับตั้งแต่อรหัตตผลจิต ในอรหัตตมรรควิธีเป็นต้น จนถึงปรินิพพานจิต

ป.๔ ที่จะไม่ไ้ดมรรค คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห้งขณะทั้ง ๓ ของจิต

นับตั้งแต่วิเยนวายุตายเกิดเป็นต้นมา จนหาที่สุดมิไ้

อยคัรธรรมของสังสยบท ไม่มี

โอกาสวาระ

๔๗. จงแสดงวิสัยทัศน์ แพล และแสดงองค์ธรรม ในข้อต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกกฎหมาย)

ก. ยตถ ทุกขสจจํ อุปปชชติ, ตตถ สมุทยสจจํ อุปปชชิสสตีติ ?

ข. ยตถ วา ปน มคฺคสจจํ น นีรุชฺฌิสสตี, ตตถ สมุทยสจจํ น นีรุชฺฌิตถาติ ?

ตอบ ก. วิสัยทัศน์

(53, 56).....หน้า 99, 239 ?)

อสณฺณสตฺเต ตตถ ทุกขสจจํ อุปปชชติ โน จ ตตถ สมุทยสจจํ อุปปชชิสสตี,
จตุโวการเ ปณฺจโวการเ ตตถ ทุกขสจจณฺจ อุปปชชติ สมุทยสจจณฺจ อุปปชชิสสตี.

แปล ในอสังขยัตตภูมินั้น ทุกขสัจจะกำลังเกิด แต่สมุทยสัจจะจักไม่เกิด ในภูมินั้น,

ในจตุโวการภูมि ปัญจโวการภูมินั้น ทุกขสัจจะกำลังเกิด สมุทยสัจจะจักเกิด.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อสังขยัตตภูมि ๑ และจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

ข. วิสัยทัศน์

อปาเย ตตถ มคฺคสจจํ น นีรุชฺฌิสสตี โน จ ตตถ สมุทยสจจํ น นีรุชฺฌิตถ,

อสณฺณสตฺเต ตตถ มคฺคสจจณฺจ น นีรุชฺฌิสสตี สมุทยสจจณฺจ น นีรุชฺฌิตถ.

แปล ในอบายภูมินั้น มรรคสัจจะจักไม่ดับ แต่สมุทยสัจจะเคยดับ ในภูมินั้น,

ในอสังขยัตตภูมินั้น มรรคสัจจะจักไม่ดับ สมุทยสัจจะจักไม่เคยดับ.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อบายภูมิ ๔ และอสังขยัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๔๘. จงแสดงวิสัยทัศน์ไม่ต้องแปล และแสดงองค์ธรรมในข้อต่อไปนี้ ไม่ต้องจำแนกกฎหมาย

ก. ยตถ วา ปน มคฺคสจจํ นีรุชฺฌิสสตี, ตตถ สมุทยสจจํ อุปปชชตีติ ? (51, 63)

ข. ยตถ สมุทยสจจํ นีรุชฺฌิตถ, ตตถ มคฺคสจจํ นีรุชฺฌิสสตีติ ?

ตอบ ก. วิสัยทัศน์ อามนฺตา.

อ.สัน. ได้แก่ จตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔)

อ.สัง. เหมือนกัน

(ข) วิสัยทัศน์ อปาเย ตตถ สมุทยสจจํ นีรุชฺฌิตถ โน จ ตตถ มคฺคสจจํ นีรุชฺฌิสสตี,

อวเสเส จตุโวการเ ปณฺจโวการเ ตตถ สมุทยสจจณฺจ นีรุชฺฌิตถ มคฺคสจจณฺจ นีรุชฺฌิสสตี.

อ.สัน. ได้แก่ อบายภูมิ ๔ และจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔)

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๔๙. จงแสดงวิชันนาพร้อมทั้งคำแปล และองค์ธรรมในข้อปจฉาต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

ก. ยตถ ทุกขสจฺจํ อุปฺปชฺชติ, ตตฺถ สมุทฺยสจฺจํ นีรุชฺฌตีติ ? (46)

ข. ยตถ วา ปน มคฺคสจฺจํ นีรุชฺฌิสฺสตี, ตตฺถ สมุทฺยสจฺจํ อุปฺปชฺชตีติ ? (46, 50)

ค. ยตถ สมุทฺยสจฺจํ นีรุชฺฌิตถ, ตตฺถ มคฺคสจฺจํ นีรุชฺฌิสฺสตีติ ? (47, 49, 57, 61)

ตอบ ก. วิชันนา

อสณฺณสตฺเต ตตฺถ ทุกขสจฺจํ อุปฺปชฺชติ โน จ ตตฺถ สมุทฺยสจฺจํ นีรุชฺฌติ,

จตุโวการเ ปณฺจโวการเ ตตฺถ ทุกขสจฺจณฺจ อุปฺปชฺชติ สมุทฺยสจฺจณฺจ นีรุชฺฌติ.

แปล ในอสังฺกตตณฺมินี้น ทุกขสจฺจจะกำลังเกิด แต่สมุทฺยสจฺจจะไม่ไ้กำลังดับ ในณฺมินี้น,

ในจตุโวการณฺมินี้น ปณฺจโวการณฺมินี้น ทุกขสจฺจจะไ้กำลังเกิด สมุทฺยสจฺจจะไ้กำลังดับ.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ไ้แก่ อสังฺกตตณฺมินี้น ๑ และจตุโวการณฺมินี้น ๔ ปณฺจโวการณฺมินี้น ๒๖
องค์ธรรมของสังฺกตตณฺมินี้น ไ้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

(ข) วิชันนา อามนฺตา ไ้.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ไ้แก่ จตุโวการณฺมินี้น ๔ ปณฺจโวการณฺมินี้น ๒๒ (เว้นอบายณฺมินี้น ๔)

องค์ธรรมของสังฺกตตณฺมินี้น เหมือนกัน

(ค) วิชันนา อปาเย ตตฺถ สมุทฺยสจฺจํ นีรุชฺฌิตถ โน จ ตตฺถ มคฺคสจฺจํ นีรุชฺฌิสฺสตี,

อวเสเส จตุโวการเ ปณฺจโวการเ ตตฺถ สมุทฺยสจฺจณฺจ นีรุชฺฌิตถ มคฺคสจฺจณฺจ นีรุชฺฌิสฺสตี.

แปล ในอบายณฺมินี้น สมุทฺยสจฺจจะเคยดับ แต่มรรคสจฺจจะจกไม่ดับ ในณฺมินี้น,

ในจตุโวการณฺมินี้น ปณฺจโวการณฺมินี้น ที่นอกจากนั้น สมุทฺยสจฺจจะไ้เคยดับ มรรคสจฺจจะไ้จกดับ.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ไ้แก่ อบายณฺมินี้น ๔

และ จตุโวการณฺมินี้น ๔ ปณฺจโวการณฺมินี้น ๒๒ (เว้นอบายณฺมินี้น ๔)

องค์ธรรมของสังฺกตตณฺมินี้น ไ้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๕๐. จงแสดงวิชันนา แปล และแสดงองค์ธรรม ในข้อปจฉาต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

ก. ยตถ ทุกขสจฺจํ อุปฺปชฺชติ, ตตฺถ สมุทฺยสจฺจํ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ ? (62)

ข. ยตถ วา ปน มคฺคสจฺจํ น นีรุชฺฌิสฺสตี, ตตฺถ สมุทฺยสจฺจํ น นีรุชฺฌิตถาติ ?

ตอบ ก. วิชันนา

อสณฺณสตฺเต ตตฺถ ทุกขสจฺจํ อุปฺปชฺชติ โน จ ตตฺถ สมุทฺยสจฺจํ อุปฺปชฺชิสฺสตี,

จตุโวการเ ปณฺจโวการเ ตตฺถ ทุกขสจฺจณฺจ อุปฺปชฺชติ สมุทฺยสจฺจณฺจ อุปฺปชฺชิสฺสตี.

แปล ในอสังฺกตตณฺมินี้น ทุกขสจฺจจะกำลังเกิด แต่สมุทฺยสจฺจจะจกไม่เกิด ในณฺมินี้น,

ในจตุโวการณฺมินี้น ปณฺจโวการณฺมินี้น ทุกขสจฺจจะไ้กำลังเกิด สมุทฺยสจฺจจะไ้จกเกิด.

อ.สัน. ไ้แก่ อสังฺกตตณฺมินี้น ๑ และจตุโวการณฺมินี้น ๔ ปณฺจโวการณฺมินี้น ๒๖

อ.สัง. ไ้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

ข. วิชันนา

อปาเย ตตถ มคฺคสจฺจํ น นีรุชฺฌิสฺสตี โน จ ตตถ สมุทฺยสจฺจํ น นีรุชฺฌิตถ,
อสนฺณสฺส เต ตตถ มคฺคสจฺจญฺจ น นีรุชฺฌิสฺสตี สมุทฺยสจฺจญฺจ น นีรุชฺฌิตถ.

แปล ในอบายภูมินั้น มรรคัสจะจักไม่ดับ แต่สมุทยัสจะเคยดับ ในภูมินั้น,
ในอัสัญญัสตตภูมินั้น มรรคัสจะจักไม่ดับ สมุทยัสจะจักไม่เคยดับ.

อ.สัน. ได้แก่ อบายภูมิจ ๔ และอัสัญญัสตตภูมิจ ๑

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๕๑. จงแปลและแสดงองค์ธรรม ในวิภังค์บาลีดังต่อไปนี้ (45)

ก. สุทฺธาวาสาณํ อุปฺปตฺติจิตฺตสฺส ภงฺคกฺขณ เตสํ ตตถ ? (หน้า 176)

ข. ปวตฺเต ตณฺหาวิปฺยตฺติจิตฺตสฺส อุปฺปาทกฺขณ เตสํ ? (หน้า 26)

ตอบ แปลและแสดงองค์ธรรม ในวิภังค์บาลีดังนี้

ก. ในภังค์กขณะแห่งปฏิสนธิจิต ของสุทฺธาวาสพรหมเหล่านั้น ในภูมินั้น
องค์ธรรมได้แก่ อนาคามีผลบุคคล ๑ ที่ในสุทฺธาวาสภูมิจ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการดับ
แห่งจิต ๑๙ ดวงคือ รูปาวจรปัญจมณานปฏิสนธิจิต ๑ ภวังคจิต ๑๖ มโนทวาราวชชนจิต ๑
ภวนิกันติกโลภขวนะดวงที่ ๑ กับสุทฺธาวาสภูมิจ ๕

ข. ในอุปฺปาทกขณะแห่งจิตที่ปราศจากตัณหา ในปวัตติกาล ของบุคคลเหล่านั้น
องค์ธรรมได้แก่ ปุณฺชน ๔ อริยบุคคล ๘ ที่เป็นไปในปวัตติกาลในปัญจโวการภูมิจ
คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งตัณหาวิปฺยตฺติจิต ๗๗ เจตสิก ๔๙ จิตตชรูป
(เวไนโลติกะ ๓)

ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลบุคคล ๔ ที่เป็นไปในปวัตติกาลในจตุโวการภูมิจ คือในขณะที่ถึงพร้อม
ด้วยการเกิดขึ้นแห่งโมหมูลจิต ๒ มโนทวาราวชชนจิต ๑ มหากุศลจิต ๘ มหากริยาจิต ๘
อรูปาวจรจิต ๑๒ เจตสิก ๓๘ (เวไนวิริตี อัมปมัญญา)

๕๒. จงแปลและแสดงองค์ธรรม ในวิภังคบาลีดังต่อไปนี้ (45, 49)
- ก. จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ ? (หน้า 101)
- ข. ปวตฺเต มคฺควิปฺยตฺตจิตฺตสฺส อุปฺปาทกฺขณ เตสํ ? (หน้า 28)
- ค. อรูปเ มคฺคสฺส จ ผลสฺส จ ภงฺคกฺขณ เตสํ ตตฺถ ? (หน้า 140)

ตอบ

- ก. แปล เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น
องค์ธรรมได้แก่ ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ
คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้นแห่งปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕
กัมมชกฺลาป ๓, ๗, ๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖
- ข. แปล ในอุปาทกฺขณะแห่งจิตที่ปราศจากองค์มรรค ในปวัตติกกาล ของบุคคลเหล่านั้น
องค์ธรรมได้แก่ ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ที่เป็นไปในปวัตติกกาล ในปัญจโวการภูมิ
คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งมรรควิปฺยตฺตจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ จิตตชรูป
(เวณฺณรูปปริปากจิต ๔)
ดิเหตุกฺปุถุชน ๑ ผลบุคคล ๔ ที่เป็นไปในปวัตติกกาลในจตุโวการภูมิ
คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้นแห่งโลภมูลจิต ๘ โมหมูลจิต ๒ มโนทวาราวชชนจิต ๑
มหากุศลจิต ๘ มหาภิรียาจิต ๘ อรูปาวจรจิต ๑๒ เจตสิก ๔๓ (เวณฺณวิริตี อัมปมัญญา)
- ค. แปล ในภังคกฺขณะแห่งมรรคจิต ผลจิต ในอรูปภูมิ บุคคลเหล่านั้น ในภูมินั้น
องค์ธรรมได้แก่ มรรคบุคคลเบื่องบน ๓ ผลบุคคล ๔ ที่เป็นไปในปวัตติกกาลในอรูปภูมิ
คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการดับ แห่งมรรคจิตเบื่องบน ๓ ผลจิต ๔ เจตสิก ๓๖
กับอรูปภูมิ ๔

ข้อ ๗ ปริณญาวาระ

๕๓. ในปริณญาวาระนี้ พระพุทธรองค์ทรงแสดงแต่ทุกขสัจจมูละ สมุทยสัจจมูลี เท่านั้น
นิโรธสัจจะและมรรคสัจจะ พระองค์ไม่ทรงแสดงเป็นเพราะเหตุใด จงอธิบาย

ตอบ ในปริณญาวาระนี้ พระพุทธรองค์ทรงแสดงแต่ทุกขสัจจมูละ สมุทยสัจจมูลีเท่านั้น
นิโรธสัจจะและมรรคสัจจะ พระองค์ไม่ทรงแสดง เพราะสัจจะทั้ง ๒ นี้ เป็นโลกุตตรธรรม
ธรรมที่จะเป็นปริณญากิจได้นั้น จะต้องเป็นโลกียธรรมเท่านั้น (49).....หน้า 323)

๕๔. จงแปลและวิชันนา พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม ในข้อปัญหาดังต่อไปนี้

ก. โย ทุกฺขสจฺจํ ปริชาณิสฺสตี, โส สมุทยสจฺจํ ปชฺหิสฺสตีติ ?

ข. โย วา ปน สมุทยสจฺจํ นปฺปชฺหิสฺสตี, โส ทุกฺขสจฺจํ น ปริชาณิสฺสตีติ ?

ตอบ ก. แปล (50, 53, 54, 57, 59, 61, 62, 64).....หน้า 325, 326)

บุคคลใดจักรู้รอบทุกขสัจจะ, บุคคลนั้นจักละสมุทยสัจจะ ใช่ไหม ?

วิชันนา อามนฺตา ใช่.

ในอนุโลมปุจฉา องค์ธรรมของสัน. และสัง. ได้แก่

ภัพพปฏฺฐาน ๑ มรรคบุคคลเปื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเปื้องต่ำ ๓

ข. แปล หรือว่า บุคคลใดจักไม่ละสมุทยสัจจะ, บุคคลนั้นก็จักไม่รู้รอบทุกขสัจจะ ใช่ไหม ?

วิชันนา อามนฺตา ใช่.

ในปฏิโลมปุจฉา องค์ธรรมของสัน. และสัง. ได้แก่

อภัพพปฏฺฐาน ๑ อรหัตตมรรคบุคคล ๑ อรหัตตผลบุคคล ๑

๕๕. จงวิชันนาเป็นบาลี แปล และแสดงองค์ธรรม ในปจจาดังต่อไปนี้

ก. โย ทุกขสจฺจํ ปริขานาติ, โส สมุทยสจฺจํ ปชหิตฺถาติ ?

ข. โย ทุกขสจฺจํ น ปริขานาติ, โส สมุทยสจฺจํ นปฺปชหิตฺถาติ ?

ตอบ

(46, 49, 60, 63).....หน้า 326)

(ก) วิชันนา โน ไม่ใช่.

ในอนุโลมปจจา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อรหัตตมรรคบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

(ข) วิชันนา

อรหา ทุกขสจฺจํ น ปริขานาติ โน จ สมุทยสจฺจํ นปฺปชหิตฺถ,

อคฺคฺคสมฺภวํ อรหตฺตมจ จเปตฺวา

อวเสสา ปุคฺคฺลา ทุกขสจฺจญฺจ น ปริขานนฺติ สมุทยสจฺจญฺจ นปฺปชหิตฺถ.

แปล พระอรหันต์ ไม่ใช่กำลังรู้รอบทุกขสัจจะ แต่เคยละสมุทยสัจจะ,

ยกเว้นอรหัตตมรรคบุคคล และพระอรหันต์เสียแล้ว

บุคคลที่เหลือนอกนั้น ไม่ใช่กำลังรู้รอบทุกขสัจจะ และไม่เคยละสมุทยสัจจะ.

ในอนุโลมปจจา องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อรหัตตผลบุคคล ๑

และ ภัพฺพปฏฺชน ๑ อภิปฺพปฏฺชน ๑ มรรคบุคคลเบื่องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื่องต่ำ ๓

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๕๖. จงแปลวิชันนาต่อไปนี้เป็นภาษาไทย และแสดงองค์ธรรม (48, 52, 58).....หน้า 326)

อรหา ทุกขสจฺจํ น ปริขานาติ โน จ สมุทยสจฺจํ นปฺปชหิตฺถ,

อคฺคฺคสมฺภวํ อรหตฺตมจ จเปตฺวา

อวเสสา ปุคฺคฺลา ทุกขสจฺจญฺจ น ปริขานนฺติ สมุทยสจฺจญฺจ นปฺปชหิตฺถ.

ตอบ แปล

พระอรหันต์ ไม่ใช่กำลังรู้รอบทุกขสัจจะ แต่เคยละสมุทยสัจจะ,

ยกเว้นอรหัตตมรรคบุคคล และพระอรหันต์เสียแล้ว

บุคคลที่เหลือนอกนั้น ไม่ใช่กำลังรู้รอบทุกขสัจจะ และไม่เคยละสมุทยสัจจะ.

ในอนุ.ป. อ.สัน. ได้แก่ อรหัตตผลบุคคล ๑

และ ภัพฺพปฏฺชน ๑ อภิปฺพปฏฺชน ๑ มรรคบุคคลเบื่องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื่องต่ำ ๓

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๕๗. จงแสดงวิสัยทัศน์ พร้อมทั้งคำแปล และแสดงองค์ธรรมในปุจฉาต่อไปนี้ ?
โย ทุภษสจฺจํ น ปริชานิตฺถ, โส สมุทฺยสจฺจํ นปฺปชหิสฺสตีติ ?

ตอบ วิสัยทัศน์ (46, 63).....หน้า 328)

เย มคฺคํ ปฏฺลิภิสฺสนฺติ เต

ทุภษสจฺจํ น ปริชานิตฺถ โน จ สมุทฺยสจฺจํ นปฺปชหิสฺสนฺติ,

อคฺคฺมคฺคสมฺมุติํ เย จ ปุณฺณชฺชา มคฺคํ น ปฏฺลิภิสฺสนฺติ เต

ทุภษสจฺจญฺจ น ปริชานิตฺถ สมุทฺยสจฺจญฺจ นปฺปชหิสฺสนฺติ.

บุคคลเหล่าใดจะได้มรรค บุคคลเหล่านั้น

ไม่เคยรู้รอบทุกข์สัจจะ แต่จักละสมุทัยสัจจะ,

อรหัตตมรรคบุคคลก็ดี ปุณฺณเหล่าใดจะได้มรรค ปุณฺณเหล่านั้นก็ดี

ไม่เคยรู้รอบทุกข์สัจจะ และจักไม่ละสมุทัยสัจจะ.

อ.สัน. ได้แก่ ภัพฺพปุณฺณ ๑ มรรคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓

และ อรหัตตมรรคบุคคล ๑ อภิปฺพปุณฺณ ๑

อ.สัง. ได้แก่ อรหัตตมรรคบุคคล ๑ อภิปฺพปุณฺณ ๑ เท่านั้น

๕๘. จงแปลและแสดงองค์ธรรม ในบาลีวิสัยทัศน์ต่อไปนี้ (51).....หน้า 327, 328)

ก. อคฺคฺมคฺคสมฺมุติํ สมุทฺยสจฺจํ นปฺปชหิสฺสตีติ โน จ ทุภษสจฺจํ น ปริชานิตฺถ ?

ข. อคฺคฺมคฺคสมฺมุติํ เย จ ปุณฺณชฺชา มคฺคํ น ปฏฺลิภิสฺสนฺติ

เต ทุภษสจฺจญฺจ น ปริชานิตฺถ สมุทฺยสจฺจญฺจ นปฺปชหิสฺสนฺติ ?

ตอบ

ก. แปล อรหัตตมรรคบุคคลจักไม่ละสมุทัยสัจจะ แต่กำลังรู้รอบทุกข์สัจจะ

องค์ธรรมได้แก่ อรหัตตมรรคบุคคล ๑

ข. แปล อรหัตตมรรคบุคคลก็ดี ปุณฺณเหล่าใดจะได้มรรค ปุณฺณเหล่านั้นก็ดี

ไม่เคยรู้รอบทุกข์สัจจะ และจักไม่ละสมุทัยสัจจะ

องค์ธรรมได้แก่ อรหัตตมรรคบุคคล ๑ อภิปฺพปุณฺณ ๑

๕๙. จงแปลวิสัยทัศน์ ต่อไปนี้ให้เป็นภาษาบาลี และแสดงองค์ธรรม

พระอรหันต์ จักไม่ละสมุทัยสัจจะ แต่เคยรู้รอบทุกข์สัจจะ,

อรหัตตมรรคบุคคลก็ดี ปุณฺณเหล่าใดจะได้มรรค ปุณฺณเหล่านั้นก็ดี

จักไม่ละสมุทัยสัจจะ และไม่เคยรู้รอบทุกข์สัจจะ (48, 52, 58).....หน้า 328)

ตอบ อรหา สมุทฺยสจฺจํ นปฺปชหิสฺสตีติ โน จ ทุภษสจฺจํ น ปริชานิตฺถ,

อคฺคฺมคฺคสมฺมุติํ เย จ ปุณฺณชฺชา มคฺคํ น ปฏฺลิภิสฺสนฺติ เต

สมุทฺยสจฺจญฺจ นปฺปชหิสฺสนฺติ ทุภษสจฺจญฺจ น ปริชานิตฺถ.

ในปฎิ.ปุ. อ.สัน. ได้แก่ อรหัตตผลบุคคล ๑ และ อรหัตตมรรคบุคคล ๑ อภิปฺพปุณฺณ ๑

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๖๐. จงแสดงปูจณาและวิสัชนา แปล พร้อมทั้งองค์ธรรมในปริญญาวาระ ปัจจนิก
อติตนาถาคตวาระ สัจจยมกะ (45).....หน้า 328)

ตอบ อนุ.ป. โย ทุกฺขสจฺจํ น ปริชานิตฺถ, โส สมุทยสจฺจํ นปฺปชหิสฺสตีติ ?

แปล บุคคลใดไม่เคยรู้รอบทุกข์สัจจะ, บุคคลนั้นจักไม่ละสมุทยสัจจะ ใช่ไหม ?

วิ. เย มคฺคํ ปฏฺฐิลภิสฺสฺสนฺติ เต

ทุกฺขสจฺจํ น ปริชานิตฺถ โน จ สมุทยสจฺจํ นปฺปชหิสฺสฺสนฺติ,

อคฺคมคฺคสมํกฺคี เย จ ปุ่ถุชฺชนา มคฺคํ น ปฏฺฐิลภิสฺสฺสนฺติ เต

ทุกฺขสจฺจญฺจ น ปริชานิตฺถ สมุทยสจฺจญฺจ นปฺปชหิสฺสฺสนฺติ.

แปล บุคคลเหล่าใดจะได้มรรค บุคคลเหล่านั้น

ไม่เคยรู้รอบทุกข์สัจจะ แต่จักละสมุทยสัจจะ,

อหัตตมรรคบุคคลก็ดี ปุ่ถุชนเหล่าใดจะไม่ได้มรรค ปุ่ถุชนเหล่านั้นก็ดี

ไม่เคยรู้รอบทุกข์สัจจะ และจักไม่ละสมุทยสัจจะ

ในอนุ.ป. อ.สัณ. ได้แก่ ภัพฺพปุ่ถุชน ๑ มรรคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓

และ อหัตตมรรคบุคคล ๑ อภัพฺพปุ่ถุชน ๑

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

ปฏฺฐิ.ป. โย วา ปน สมุทยสจฺจํ นปฺปชหิสฺสตีติ, โส ทุกฺขสจฺจํ น ปริชานิตฺถาติ ?

แปล หรือว่า บุคคลใดจักไม่ละสมุทยสัจจะ, บุคคลนั้นก็ไม่เคยรู้รอบทุกข์สัจจะ ใช่ไหม ?

วิ. อรหา สมุทยสจฺจํ นปฺปชหิสฺสตีติ โน จ ทุกฺขสจฺจํ น ปริชานิตฺถ,

อคฺคมคฺคสมํกฺคี เย จ ปุ่ถุชฺชนา มคฺคํ น ปฏฺฐิลภิสฺสฺสนฺติ เต

สมุทยสจฺจญฺจ นปฺปชหิสฺสฺสนฺติ ทุกฺขสจฺจญฺจ น ปริชานิตฺถ.

แปล พระอรหันต์ จักไม่ละสมุทยสัจจะ แต่เคยรู้รอบทุกข์สัจจะ,

อหัตตมรรคบุคคลก็ดี ปุ่ถุชนเหล่าใดจะไม่ได้มรรค ปุ่ถุชนเหล่านั้นก็ดี

จักไม่ละสมุทยสัจจะ และไม่เคยรู้รอบทุกข์สัจจะ.

ในปฏฺฐิ.ป.อ.สัณ. ได้แก่ อหัตตผลบุคคล ๑ และ อหัตตมรรคบุคคล ๑ อภัพฺพปุ่ถุชน ๑

อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๖๑. จงแสดงวิสัยทัศน์เป็นภาษาไทย และแสดงองค์ธรรม ในข้อปจฉาดังต่อไปนี้
(ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (47).....หน้า 324, 327)

ก. โย ทุกขสัจจ์ ปริชานาติ, โส สมุทยสัจจ์ ปชหัตติ ?

ข. โย วา ปน สมุทยสัจจ์ ปชหิสฺสติ, โส ทุกขสัจจ์ ปริชานาตติ ?

ตอบ

ก. วิสัยทัศน์ ใช้.

อ.สัน. และ อ.สัง. ได้แก่ อรหัตตมรรคบุคคล ๑

ข. วิสัยทัศน์ ไม่ใช่.

อ.สัน. ได้แก่ ภัพพปุณฺณ ๑ มรรคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓

อ.สัง. ไม่มี

๖๒. จงวิสัยทัศน์เป็นภาษาไทย และแสดงองค์ธรรมในข้อปจฉาดังต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

ก. โย ทุกขสัจจ์ น ปริชานาติ, โส สมุทยสัจจ์ นปฺปชหัตติ ?

ข. โย วา ปน สมุทยสัจจ์ ปชหิสฺสติ, โส ทุกขสัจจ์ ปริชานิตฺถาติ ?

ตอบ

(46).....หน้า 324, 328)

ก. วิสัยทัศน์ ใช้.

ในอน.ป. อ.สัน. และ อ.สัง. ได้แก่

ภัพพปุณฺณ ๑ อภัพพปุณฺณ ๑ อริยบุคคล ๗ (เว้นอรหัตตมรรคบุคคล)

ข. วิสัยทัศน์ ไม่ใช่.

ในปฏ.ป. อ.สัน. ได้แก่ ภัพพปุณฺณ ๑ มรรคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓

อ.สัง. ไม่มี

๖๓. จงวิเคราะหเป็นภาษาไทย และแสดงองคัรรมในคำปจฉาดังต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)
- ก. โย ทุกขสจจํ ปริชาชาติ, โส สมุทยสจจํ ปชิตถาติ ?
- ข. โย วา ปน สมุทยสจจํ นปฺปชหิสฺสติ, โส ทุกขสจจํ น ปริชาชาติติ ?
- ค. โย วา ปน สมุทยสจจํ นปฺปชหิสฺสติ, โส ทุกขสจจํ น ปริชาตถาติ ?

ตอบ

(43, 55, 56).....หน้า 326, 327, 328)

ก. วิ. ไม่ใช่.

องคัรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อรหัตตมรรคบุคคล ๑

องคัรรมของสังสยบท ไม่มี

ข. วิ. อรหัตตมรรคบุคคล จักไม่ละสมุทยสัจจะ แต่กำลังรู้รอบทุกขสัจจะ, พระอรหันต์ทั้งหลายก็ดี ปุถุชนเหล่าใดจะไม่ได้มรรค ปุถุชนเหล่านั้นก็ดี จักไม่ละสมุทยสัจจะ และไม่ใช่กำลังรู้รอบทุกขสัจจะ.

ในปฏิ.ป. องคัรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

อรหัตตมรรคบุคคล ๑ และ อรหัตตผลบุคคล ๑ อภัพพปุถุชน ๑

องคัรรมของสังสยบท ได้แก่ องคัรรมหมวดหลัง เท่านั้น

ค. วิ. พระอรหันต์ จักไม่ละสมุทยสัจจะ แต่เคยรู้รอบทุกขสัจจะ, อรหัตตมรรคบุคคลก็ดี ปุถุชนเหล่าใดจะไม่ได้มรรค ปุถุชนเหล่านั้นก็ดี จักไม่ละสมุทยสัจจะ และไม่เคยรู้รอบทุกขสัจจะ

ในปฏิ.ป. องคัรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

อรหัตตผลบุคคล ๑ และ อรหัตตมรรคบุคคล ๑ อภัพพปุถุชน ๑

องคัรรมของสังสยบท ได้แก่ องคัรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๖๔. เมื่อท่านเรียนวิชาสัจจยมกะในชั้นนี้แล้ว ท่านคิดว่าจะนำหลักของวิชานี้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ ในการดำเนินชีวิตของท่าน ให้มีความสุขในอนาคตได้อย่างไร อธิบายให้พอเป็นสังเขป ? (ตอบอย่างน้อย ๕ บรรทัดขึ้นไป) (44)

ตอบ

ตอบตามความคิดเห็นของนักศึกษา ไม่น้อยกว่า ๕ บรรทัดขึ้นไป

เอกสารชุดนี้จัดทำขึ้น
โดยใช้ชื่อว่า

“รุ่นพี่แบ่งปัน เติมฝันรุ่นน้อง ”
ปีที่ ๙

ขออนุโมทนา ขอบคุณ ขอบใจ ทุกๆ ท่าน
ที่เอื้อเฟื้อข้อมูล เอกสารต่างๆ
พร้อมทั้งคำแนะนำอันเป็นประโยชน์ในการจัดทำ
ขอให้ทุกๆ ท่าน จงประสบแต่ความสุข ความเจริญ
ในชีวิต หน้าที่ การงาน
และจงเป็นผู้มีส่วนแห่งธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
โดยทั่วถึงกัน เทอญ.

ปัญหา - เฉลย

ข้อสอบสัมภาษณ์

ชั้น มหาอาชีวกรรมิกะโท

เล่ม ๓

ปรับปรุง

2566

พิมพ์ครั้งที่ 4

01 - 01 - 2567

เก็บทุกรายละเอียด ที่จำเป็น
เก็บทุกประเด็น ที่สำคัญ
เก็บไว้ทุกความต้องการ เพื่อคนพิเศษเช่นคุณ

เหมาะสำหรับนักศึกษาพระอภิธรรม
ชั้น มหาอภิธรรมิกะโท

ใช้เป็นคู่มือประกอบการเรียน
ทบทวนเรื่องที่เรียนแล้ว
เตรียมตัวสอบ

พิมพ์ครั้งที่ ๑ / ๒๕๖๔	จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด
พิมพ์ครั้งที่ ๒ / ๒๕๖๕	จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด
พิมพ์ครั้งที่ ๓ / ๒๕๖๖	จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด
พิมพ์ครั้งที่ ๔ / ๒๕๖๗	จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด

รวบรวมโดย

พระมหาพิชิต รตินฺธโร ป.ธ. ๙ / ๒๕๕๖
อภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๙ / ๒๕๖๕

ข้อ ๑

๑. ก. กาย มีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง จงบอกมาพร้อมด้วยองค์ธรรม ?
 ข. คันระ มีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง จงบอกมาพร้อมด้วยองค์ธรรม ?
 ค. รสะ มีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง จงบอกมาพร้อมด้วยองค์ธรรม ?

ตอบ (50, 51, 53, 57, 58, 61, 63).....หน้า 5, 7, 8)

ก. กาย มี ๔ อย่าง คือ

๑. นามกาย ได้แก่ จิต ๘๘ เจตสิก ๕๒ นิพพาน
๒. รูปกาย ได้แก่ รูป ๒๘
๓. บัญญัติกาย ได้แก่ สมุหบัญญัติ เช่น กองช้าง กองม้า กองทัพ เป็นต้น
๔. กายปสาท ได้แก่ กายายตนะ

ข. คันระ มี ๔ อย่าง คือ

๑. สीलันระ คือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ
๒. สมาริคันระ คือ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ
๓. ปัญญาขันระ คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ
๔. คันธารมณ

ค. รสะ มี ๔ อย่าง คือ

๑. อรรถรสะ คือ ผลจิตตูปบาท ๔
๒. ธรรมรสะ คือ มรรคจิตตูปบาท ๔
๓. วิมุตติรสะ คือ พระนิพพาน
๔. รสารมณ

๒. ก. คันระ มีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง จงบอกมาพร้อมความหมาย ? (43)

ข. รสะ มีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง จงบอกมาพร้อมความหมาย ? (.....หน้า 7, 8)

ตอบ ก. คันระ มี ๔ อย่างคือ สीलันระ สมาริคันระ ปัญญาขันระ อายตนขันระ
 ใน ๔ อย่างนี้ เว้นอายตนขันระเสียแล้ว คันระทั้ง ๓ นั้นมิใช่เป็นตัว “กลืน”
 แต่ที่เรียกว่ากลืนนั้น เพราะหอมฟุ้งจรทั่วไป ทั้งตามลมและทวนลม
 ส่วน อายตนขันระ นั้น เป็นตัวกลืน

ข. รสะ มี ๔ อย่างคือ อรรถรสะ ธรรมรสะ วิมุตติรสะ อายตนรสะ
 ใน ๔ อย่างนี้ อรรถรสะ ธรรมรสะ วิมุตติรสะ ที่เรียกว่า รสะ นั้น
 เพราะพระอริยเจ้าทั้งหลาย มีความยินดีพอใจในธรรมเหล่านี้

๓. จงแสดงองค์ธรรม ของคำดังต่อไปนี้ ? (.....หน้า 3, 5, 7)
 ปฐมวิชาญาณ ทุตติยวิชาญาณ ตติยวิชาญาณ รูปกาย นามกาย (55, 56, 64)
 ปัญญาคันธะ อรรถรส ธรรมรส วิมุตติรส (46, 49, 54, 59, 60, 62)

ตอบ ปฐมวิชาญาณ ได้แก่ ปุพเพนิวาสญาณ
 ทุตติยวิชาญาณ ได้แก่ ทิพพจักขุญาณ
 ตติยวิชาญาณ ได้แก่ อาสวักขยญาณ
 รูปกาย ได้แก่ รูป ๒๘
 นามกาย ได้แก่ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ นิพพาน
 ปัญญาคันธะ ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ
 อรรถรส ได้แก่ ผลจิตตูปบาท ๔
 ธรรมรส ได้แก่ มรรคจิตตูปบาท ๔
 วิมุตติรส ได้แก่ นิพพาน

๔. จงบอกองค์ธรรมของคำถามดังต่อไปนี้
 อรรถรส ธรรมรส วิมุตติรส ชื่อวารส แต่ไม่ชื่อวารสายตนะ,
 รสายตนะ ชื่อวารสก็ใช่ ชื่อวารสายตนะก็ใช่ (52).....หน้า 7)

ตอบ องค์ธรรมได้แก่
 อรรถรส คือ ผลจิตตูปบาท ๔
 ธรรมรส คือ มรรคจิตตูปบาท ๔
 วิมุตติรส คือ พระนิพพาน

หรืออีกนัยหนึ่ง.....

อรรถรส คือ ปรมัตถธรรม มีกุศลธรรม อกุศลธรรมเป็นต้น (เว้นรสารมณ)
 ธรรมรส คือ วิถีเกณฑะ มีกุศล ฐมา อกุศล ฐมา เป็นต้น
 วิมุตติรส คือ พระนิพพาน
 และ รสารมณ

๕. คำว่า “รูป” องค์ธรรมได้แก่อะไร?
 แตกต่างจากองค์ธรรมของรูปายตนะ ที่ตรงไหน ? (45)

ตอบ รูป องค์ธรรมได้แก่ ปิยรูปสาตรูป คือ โลเกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘
 ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหาได้
 แตกต่างจากองค์ธรรมของรูปายตนะ ที่โลเกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๗ (เว้นรูปารมณ)

๖. จงวิสังขนาเป็นภาษาไทย และบอกองค์ธรรมในคำปจจานี้

คนุโธ, คนุายตนหนติ ? (45).....หน้า 6)

ตอบ วิสังขนา สีสันณะ สมานันณะ ปญญาณันณะ ชื่อว่าณันณะ แต่ไม่ชื่อว่าณายตนะ, ณายตนะ ชื่อว่าณันณะก็ใช่ ชื่อว่าณายตนะก็ใช่.

ในอน.ป. อ.สัน. ได้แก่

สีสันณะ คือ สัมมวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ

สมานันณะ คือ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ

ปญญาณันณะ คือ สัมมาทิฐฐิ สัมมาสังกัปปะ

และ ันธารมณ

อ.สัง. ได้แก่ ันธารมณ เท่านั้น

๗. จงวิสังขนา แปล และบอกองค์ธรรมในปจจาดังต่อไปนี้

น ธมโม, น ธมมายตนหนติ ? (43, 51).....หน้า 15)

ตอบ วิ. อามนุตา ไซ.

ในอน.ป. อ.สัน. และ อ.สัง. ได้แก่

เอกเทศบัญญัติ เช่น ปอน้ำ ถ้ำ ตา หู ต้นโพธิ์ ต้นไทร เป็นต้น

๘. จงบอกถึงผู้ที่มีอายตนะบกพร่องได้และไม่ได้ ดังต่อไปนี้ โดยบุคคลาธิฐานและธัมมาธิฐาน

ก. ผู้ที่มีจักขุ โสตะ ฆานะ ทั้ง ๓ บกพร่องได้ แต่อายตนะที่เหลือ ๘ บกพร่องไม่ได้ ?

ข. ผู้ที่มีอายตนะทั้ง ๕ คือ จักขุ โสตะ รูปะ มนะ ธัมมะ กำลังเกิด

อายตนะที่เหลือ ๖ ไม่ใช่กำลังเกิด ? (43, 44, 47, 48, 49, 55)

ตอบ

ก. โดยบุคคลาธิฐาน ได้แก่ ท.๑ ส.๑ ที่เป็นสังเสทชะ และคัพภเสยยกะ

อันจักขุ หรือโสตะ ฆานะ เกิดไม่ได้ ซึ่งกำลังเกิดในกามภุมิ

โดยธัมมาธิฐาน ได้แก่ ที่เรียกว่าอุปาทกขณสมังคี ของอเหตุกปฏิสนธิจิต ๒ เจตสิก ๑๐

กัมมชกลาป ๓, ๖

ข. โดยบุคคลาธิฐาน ได้แก่ ตเหตุกปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในรูปภุมิ

โดยธัมมาธิฐาน ได้แก่ ที่เรียกว่าอุปาทกขณสมังคี ของรูปาวจรปฏิสนธิจิต ๕ เจตสิก ๓๕

กัมมชกลาป ๔

9. จงแสดงบุคคล ที่อายตนะบกพร่องได้และไม่ได้ มาตามลำดับ ข้อ ๑ ถึงข้อ ๕ (52)
9. จงแสดงบุคคล ที่อายตนะบกพร่องได้และไม่ได้ มาตามลำดับ ข้อ ๑ ถึงข้อ ๖ (54)

๙. จงแสดงบุคคล ที่อายตนะบกพร่องได้และไม่ได้ มาตามลำดับ (46).....หน้า 44)

ตอบ ๑. บุคคลที่มีจักขุและโสตะบกพร่องได้ แต่อายตนะที่เหลือ ๙ บกพร่องไม่ได้ นั่น

ได้แก่ ทุกคติอเหตุกบุคคล ที่เป็นโอปปาติกะ จำพวกเดียวเท่านั้น

๒. บุคคลที่มีจักขุ โสตะ ฆานะทั้ง ๓ บกพร่องได้ แต่อายตนะที่เหลือ ๘ บกพร่องไม่ได้ นั่น
ได้แก่ ทุกคติอเหตุกบุคคล ๑ สุกตอเหตุกบุคคล ๑ ที่เป็นสังเสทชะและคัพภะเสยยกะ จำพวกเดียว
เท่านั้น

๓. ผู้จะตายในระหว่างอายตนะทั้ง ๔ คือ จักขุ โสตะ ฆานะ ชิวหา ยังเกิดไม่ครบนั้น
ได้แก่ ทุกคติอเหตุกบุคคล ๑ สุกตอเหตุกบุคคล ๑ ที่เป็นคัพภะเสยยกะ ซึ่งกำลังเกิดจำพวกเดียว
เท่านั้น

๔. รูปาวจรอุปปัชฌันตบุคคล (เว้นอสังญัตตพรหม) อายตนะทั้ง ๕ คือ จักขุ โสตะ
รูปะ มนะ ฐัมมะ กำลังเกิด อายตนะที่เหลือ ๖ ไม่ใช่กำลังเกิด

๕. อสังญัตตอุปปัชฌันตบุคคล รูปะ และฐัมมะ ทั้งสองกำลังเกิด
อายตนะที่เหลือ ๙ ไม่ใช่กำลังเกิด

๖. อรูปาวจรอุปปัชฌันตบุคคล มนะ และฐัมมะ ทั้งสองกำลังเกิด
อายตนะที่เหลือ ๙ ไม่ใช่กำลังเกิด

๗. กามาวจรอุปปัชฌันตบุคคล อายตนะทั้ง ๑๑ (เว้นสัททะ) กำลังเกิด

๘. จวันตบุคคลทั้งหมด อายตนะทั้ง ๑๑ (เว้นสัททะ) ไม่ใช่กำลังเกิด

๙. กามธาตุย์ ปณ อฆานโก โอปปาติกะ นตฺถิ.

ส่วนในกามภูมิ ผู้ที่ปฏิสนธิเป็นโอปปาติกะนั้น ฆานปสาทบกพร่อง ย่อมไม่มี.

ข้อ ๒

๑๐. บุคคลเช่นไร ในภุมิไหน ? (51, 56, 60, 62).....หน้า 132)

จักขายตนะก็ไม่ใช่กำลังเกิด กายายตนะก็ไม่ใช่กำลังเกิด ?

ตอบ ปุ.๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภุมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคี ของจุติจิต ๑๙
เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ ๓๑ ภุมิ
สุ.๑ ตี.๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภุมิ อรูปภุมิ
ที่เรียกว่าอุปาทักขณสมังคี ของอรุปาวจรปฏิสันธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐
ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสังขยัตตภุมิ ๑ อรูปภุมิ ๔

๑๑. บุคคลเช่นไร ในภุมิไหน ? (45, 59).....หน้า 136)

โสตายตนะก็ไม่ใช่กำลังเกิด กายายตนะก็ไม่ใช่กำลังเกิด ?

ตอบ ปุ.๔ ผล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภุมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคี ของจุติจิต ๑๙
เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ ๓๑ ภุมิ
สุ.๑ ตี.๑ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภุมิ อรูปภุมิ
ที่เรียกว่าอุปาทักขณสมังคี ของอรุปาวจรปฏิสันธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐
ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสังขยัตตภุมิ ๑ อรูปภุมิ ๔

๑๒. ก.	ภุมิที่รูปายตนะกำลังเกิด	แต่กายายตนะไม่เคยเกิด	มีที่ภุมิ คือภุมิใดบ้าง ? (50)
ข.	ภุมิที่มนายตนะกำลังดับ	ธัมมายตนะก็กำลังดับ	มีที่ภุมิ คือภุมิใดบ้าง ?
ค.	ภุมิที่ทุกขสัจจะจักเกิด	แต่สมุทยสัจจะจักไม่ดับ	มีที่ภุมิ คือภุมิใดบ้าง ?
ง.	ภุมิที่ทุกขสัจจะจักไม่เกิด	แต่สมุทยสัจจะจักเกิด	มีที่ภุมิ คือภุมิใดบ้าง ?

ตอบ ก. มี ๑๖ ภุมิ คือ รูปภุมิ ๑๖
ข. มี ๓๐ ภุมิ คือ จตุโวการภุมิ ๔ ปัญจโวการภุมิ ๒๖
ค. มี ๑ ภุมิ คือ อสังขยัตตภุมิ ๑
ง. ไม่มี

๑๓. จงบอกองค์ธรรมของคำถามต่อไปนี้ (48, 57, 59, 60, 61, 63)
- ก. ภูมิที่จักขายตนะกำลังเกิด แต่กายายตนะไม่เคยเกิด มีกี่ภูมิ ? คือภูมิอะไรบ้าง ?
- ข. ภูมิที่รูปธาตุเคยเกิด แต่รสธาตุจักไม่เกิด มีกี่ภูมิ ? คือภูมิอะไรบ้าง ?
- ค. ภูมิที่มีรูปายตนะเคยเกิด แต่กายายตนะจักไม่เกิด มีกี่ภูมิ ? คือภูมิอะไรบ้าง ?
- ง. ภูมิที่คันธายตนะก็จักเกิด รสายตนะก็จักเกิด มีกี่ภูมิ ? คือภูมิอะไรบ้าง ?

ตอบ

- ก. มี ๑๕ ภูมิ คือ รูปภูมิ ๑๕ (เว้นอสังขตภูมิ)
- ข. มี ๑๖ ภูมิ คือ รูปภูมิ ๑๖
- ค. มี ๑๖ ภูมิ คือ รูปภูมิ ๑๖
- ง. มี ๑๑ ภูมิ คือ กามภูมิ ๑๑

๑๔. จงวิเสชา พร้อมคำแปล แสดงองค์ธรรมไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส ในยมกะดังต่อไปนี้

- ก. ยตถ วา ปน ธมฺมายนํ อนุปฺปชฺชิสฺสตี, ตตถ มนายตํ อนุปฺปชฺชิตฺตาตี ?
- ข. ยตถ วา ปน รูปายตํ อนุปฺปชฺชิสฺสตี, ตตถ จกฺขายตํ อนุปฺปชฺชิสฺสตีตี ?

- ตอบ ก. วิเสชา นตฺถิ ไม่มี. (46).....หน้า 366, 204)

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ไม่มี.

เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว อ.ธ.สัง. ก็ไม่มีเหมือนกัน

- ข. วิเสชา อามนฺตา ไซ.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท อรูปภูมิ ๔

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

๑๕. จงตอบคำถามต่อไปนี้ (64)

- ก. ในรูปภูมิ มีอายตนะเกิดได้กี่อายตนะ คืออะไรบ้าง ?
- ข. ในอบายภูมิ มีสัจจะเกิดได้กี่สัจจะ คืออะไรบ้าง ?
- ค. สมุทยสัจจะ เกิดได้ในกี่ภูมิ คืออะไรบ้าง ?

- ตอบ ก. มีอายตนะเกิดได้ ๖ คือ จักขายตนะ โสตายตนะ รูปายตนะ สัททายตนะ
มนายตนะ รัสมายตนะ

- ข. มีสัจจะเกิดได้ ๒ สัจจะ คือ ทุกขสัจจะ สมุทยสัจจะ

- ค. เกิดได้ ใน ๓๐ ภูมิ เว้นอสังขตภูมิ

ข้อ ๓

๑๖. จงวิชันหาพร้อมคำแปล และแสดงองค์ธรรม ในปุจฉาต่อไปนี้ (47, 53, 58, 61)

ก. ยสฺส จกฺขายตณฺ्हํ อุปฺปชฺชิตถ, ตสฺส โสตายตณฺ्हํ อุปฺปชฺชิตถาติ ? (.....หน้า 141, 158)

ข. ยสฺส จกฺขายตณฺ्हํ นุปฺปชฺชิตถ, ตสฺส โสตายตณฺ्हํ นุปฺปชฺชิตถาติ ?

ตอบ ก. วิชันหา อามนฺตา ไซ้.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบท ได้แก่

ปุ.๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ

ข. วิชันหา นตฺถิ ไม่มี.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ไม่มี

เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว องค์ธรรมของสังสยบท ก็ไม่มีเหมือนกัน

๑๗. จงวิชันหาพร้อมคำแปล และแสดงองค์ธรรม ในปุจฉาต่อไปนี้

ก. จักขายตนะเคยเกิดในภูมิใด, โสตายตนะก็เคยเกิดในภูมินั้น ไซ้ไหม ?

ข. จักขายตนะไม่เคยเกิดในภูมิใด, โสตายตนะก็จักไม่เกิดในภูมินั้น ไซ้ไหม ?

ค. มหายตนะไม่ใช้กำลังเกิดแก่บุคคลใด, ธัมมายตนะก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้น ไซ้ไหม ?

ตอบ (43, 44, 45, 49, 52, 54, 57, 58, 62, 64).....หน้า 141, 159, 248)

ก. วิชันหา อามนฺตา ไซ้.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบท ได้แก่ ปัญจโวการภูมิ ๒๖

ข. วิชันหา อามนฺตา ไซ้.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบท ได้แก่ อสัณฺญสตัตตภูมิ ๑ อรูปภูมิ ๔

ค. วิชันหา อุปฺปชฺชิตถ เคยเกิด.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ ปุ.๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ

ที่เรียกว่ากัณฺฐกขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัณฺญสตัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาตักขณสมังคี

ของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

๑๘. จงวิชันหาพร้อมคำแปล แสดงองค์ธรรมไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส ในปัญหาดังต่อไปนี้ ?
- ก. ยตถ วา ปน ฆานายตน์ อุปฺปชฺชิตถ, ตตถ จกฺขายตน์ อุปฺปชฺชิตถาติ ?
- ข. ยตถ จกฺขายตน์ นุปฺปชฺชิตถ, ตตถ ธมฺมายตน์ นุปฺปชฺชิตถาติ ?
- ค. ยตถ มหายตน์ นุปฺปชฺชติ, ตตถ ธมฺมายตน์ นุปฺปชฺชตีติ ?

ตอบ

(46, 51, 55, 56, 63).....หน้า 142, 160, 125)

- ก. วิชันหา อามนฺตา ใช้.
ในปฏิโลมปุจฉา องค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบท ได้แก่ กามภุมิ ๑๑
- ข. วิชันหา อุปฺปชฺชิตถ เคยเกิด.
ในอนุโลมปุจฉา องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อสัณฺณสัตตภุมิ ๑ อรูปภุมิ ๔
องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี.
- ค. วิชันหา อุปฺปชฺชติ กำลังเกิด.
องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อสัณฺณสัตตภุมิ ๑
องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี.

๑๙. จงแสดงวิชันหา พร้อมทั้งคำแปลและองค์ธรรม ในข้อปัญจภาษาไทยดังต่อไปนี้
หรือว่า มหายตนะเคยเกิดแก่บุคคลใด ในภุมินใด,
ฆานายตนะก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้น ในภุมินั้น ใช่ไหม ? (50).....หน้า 153)

ตอบ แสดงวิชันหา พร้อมทั้งคำแปลและองค์ธรรมดังนี้

- วิ. รูปาวจรานํ อรูปาวจรานํ เตสํ ตตถ
มหายตน์ อุปฺปชฺชิตถ โน จ เตสํ ตตถ ฆานายตน์ อุปฺปชฺชิตถ,
กามาวจรานํ เตสํ ตตถ มหายตฺตณฺจ อุปฺปชฺชิตถ ฆานายตฺตณฺจ อุปฺปชฺชิตถ.
แปล เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในรูปภุมิ อรูปภุมิ ในภุมินั้น
มหายตนะเคยเกิด แต่ฆานายตนะไม่เคยเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น ในภุมินั้น,
เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในกามภุมิ ในภุมินั้น
มหายตนะก็เคยเกิด ฆานายตนะก็เคยเกิด.

ในปฏิ.ปุ. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ดิเหตฺตักฺขณ ๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในรูปภุมิ อรูปภุมิ
กับรูปภุมิ ๑๐ อรูปภุมิ ๔ (เวณฺสฺสทาวาสภุมิ ๕ อสัณฺณสัตตภุมิ ๑)

และ ปุทฺธชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามภุมิ กับกามภุมิ ๑๑
องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๒๐. จงแสดงวิสัยทัศน์ พร้อมทั้งคำแปลและองค์ธรรม ในข้อปุจฉาภาษาไทยดังต่อไปนี้
 ฆานายตนะ เคยเกิดแก่บุคคลใด ในภุมิใด, (44).....หน้า 154)
 ธัมมายตนะ ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้น ในภุมินั้น ใช่ไหม ?

หรือว่า ธัมมายตนะ เคยเกิดแก่บุคคลใด ในภุมิใด,
 ฆานายตนะ ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้น ในภุมินั้น ใช่ไหม ?

ตอบ แสดงวิสัยทัศน์ พร้อมทั้งคำแปลและองค์ธรรมดังนี้

วิ. อามนตา ใช่.

ในอนุ.ปุ. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามภุมิ กับกามภุมิ ๑๑
 องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

วิ. รูปาวจรานํ อรูปาวจรานํ เตสํ ตตฺถ

ธมฺมายตนํ อปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ ฆานายตนํ อปฺปชฺชิตฺถ,
 กามาวจรานํ เตสํ ตตฺถ ธมฺมายตนญฺจ อปฺปชฺชิตฺถ ฆานายตนญฺจ อปฺปชฺชิตฺถ.

แปล เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในรูปภุมิ อรูปภุมิ ในภุมินั้น

ธัมมายตนะเคยเกิด แต่ฆานายตนะไม่เคยเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น ในภุมินั้น,

เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในกามภุมิ ในภุมินั้น ธัมมายตนะก็เคยเกิด ฆานายตนะก็เคยเกิด.

ในปฏิ.ปุ. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในรูปภุมิ

อรูปภุมิ กับรูปภุมิ ๑๑ อรูปภุมิ ๔ (เว้นสุทธาวาสภุมิ ๕)

และ ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามภุมิ กับกามภุมิ ๑๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมของหมวดหลัง เท่านั้น

๒๑. จงวิชันหา และแสดงองค์ธรรมในปัญจาดังต่อไปนี้ (47).....หน้า 194)

ก. ยสฺส วา ปน ยตถ รมฺมายตํ อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตถ รูปายตํ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ ?

ข. ยสฺส ยตถ มนายตํ อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตถ รมฺมายตํ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ ?

ตอบ ก. วิ. อรูปานํ เตสํ ตตถ

รมฺมายตํ อุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ ตตถ รูปายตํ อุปฺปชฺชิสฺสตี,

ปญฺจวาทานํ อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตถ

รมฺมายตณฺจ อุปฺปชฺชิสฺสตี รูปายตณฺจ อุปฺปชฺชิสฺสตี.

ในปฏิโลมปัญจา อ.สัน. ได้แก่

ติ.๑ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ

และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔

และ ปุ.๔ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจวาทานภูมิ

และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจวาทานภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขญสัจตภูมิ และจะเกิดในอสังขญสัจตภูมิอีก

กับอสังขญสัจตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

(ข) วิ. อามนฺตา ไซ.

อ.สัน. และ อ.สัง. ได้แก่ ปุ.๔ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุวาทานภูมิ

ปัญจวาทานภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก

กับจตุวาทานภูมิ ๔ ปัญจวาทานภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

ข้อ ๔

๒๒. จงบอกองค์ธรรมของคำว่า ทุกข์, สมุทัย, นิโรธ, มคโค?

ตอบ (44, 45, 48, 50, 53, 55, 56, 58, 60, 61, 62, 64).....หน้า 2, 3)

ทุกข์ องค์ธรรมได้แก่

กายิกทุกข์ คือ เวทนาเจตสิก ที่ในทุกข์สหคตกายวิญญานจิต ๑

เจตสิกทุกข์ คือ เวทนาเจตสิก ที่ในโทสมูลจิต ๒

สมุทัย องค์ธรรมได้แก่ สมุทัยสามัญ คือ

กิเลส ๙ (เว้นโลภะ)

อกุศล ๑๒ จิตตูปบาท ที่เกิดพร้อมด้วยกิเลส ๙

โลกียกุศล ๑๗ จิตตูปบาท ที่เป็นอารมณ์ของอกุศลจิตตูปบาท

และ สมุทัยสัจจะ คือ ตัณหา

นิโรธ องค์ธรรมได้แก่ นิโรธสามัญ มี

ตัทธนิโรธ คือ ความไม่มีภาวะแห่งกิเลส ที่ได้ถูกประหารด้วยกามกุศล

วิกัมภณนิโรธ คือ ความไม่มีภาวะแห่งนิวรณ์ ที่ได้ถูกประหารด้วยมหัคคตกุศล

สมุจเฉทนิโรธ คือ ความไม่มีภาวะแห่งกิเลส ที่ได้ถูกประหารด้วยมรรค

ปฏิบัติสัทธนิโรธ คือ ความไม่มีภาวะแห่งกิเลส ที่ได้ถูกประหารด้วยผล

ขณะนิโรธ คือ ภัคักขณะของจิต เจตสิก

และ นิโรธสัจจะ คือ นิพพาน

มคโค องค์ธรรมได้แก่ มรรคสามัญ คือ

ปัญจจกิมรรค ที่ในมหาวิปาก มหาภิรียา และมหัคคตจิต

อัฐจกิมรรค ที่ในมหากุศล และผลจิต

มิจจามรรคทั้ง ๔ มี มิจจาทิฏฐิมรรค เป็นต้น

ชังคมรรค คือ ทางแก้

สกฏมรรค คือ ทางเกวียน เป็นต้น

และ มรรคสัจจะ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ที่ในมรรคจิต ๔

๒๓. ก. สัจจะที่ทรงแสดงไว้ในปณณัตติวาระ ปวัตติวาระ และปริญญาวาระ นั้น
แสดงไว้วาระละกี่สัจจะ คืออะไรบ้าง ? (47, 51, 55, 56, 59).....หน้า 25)
- ข. สัจจา, ทุกขสัจจนฺติ. ปฏิโลมปุจฉานี้เป็นวาระอะไรได้บ้าง ?

ตอบ

- (ก) สัจจะที่ทรงแสดงไว้ในปณณัตติวาระ มี ๔ สัจจะ คือ
ทุกขสัจจะ สมุทยสัจจะ นิโรธสัจจะ มัคคสัจจะ
สัจจะที่ทรงแสดงไว้ในปวัตติวาระ มี ๓ สัจจะ คือ ทุกขสัจจะ สมุทยสัจจะ มัคคสัจจะ
สัจจะที่ทรงแสดงไว้ในปริญญาวาระ มี ๒ สัจจะ คือ ทุกขสัจจะ สมุทยสัจจะ
- (ข) สัจจา, ทุกขสัจจนฺติ. ปฏิโลมปุจฉานี้ เป็นวาระได้ ๓ วาระ คือ
๑. ปทโสธนมูลจกักรวาระ ๒. สุทธสัจจวาระ ๓. สุทธสัจจมูลจกักรวาระ

๒๔. คำว่า นิโรธะ ที่แปลว่า ความดับนั้น มีกี่ประเภท คืออะไรบ้าง
จงบอกมาโดยไม่ต้องแสดงบาลี ? (46, 49, 57).....หน้า 24)

ตอบ มีอยู่ ๒ ประการคือ ๑. นิโรธสามัญญ ๒. นิโรธสัจจะ
ความดับโดยแน่นอน เรียกว่า มุขยนิโรธ ได้แก่ นิโรธสัจจะ
ความดับโดยไม่แน่นอน เรียกว่า สามัญญนิโรธ ได้แก่ ตัทธนิโรธ วิกขัมภณนิโรธ
สมุจเจตนนิโรธ ปฏิปัสสัทธินิโรธ และขณะนิโรธ

๒๕. จงวิสัชนา ไม่ต้องแปล ไม่ต้องแสดงองค์ธรรม ในปัจจุบันต่อไปนี้ (47)
ก. สัจจา, มคฺคสจฺจนฺติ ? ข. น มคฺโค, น สจฺจนฺติ ? (.....หน้า 9, 17)

ตอบ ก. วิ. มคฺคสจฺจํ สจฺจญฺเจว มคฺคสจฺจญฺจ, อวเสสา สจฺจา น มคฺคสจฺจํ.
ข. วิ. มคฺคํ จเปตฺวา อวเสสา สจฺจา น มคฺโค สจฺจา,
มคฺคญฺจ สจฺจญฺจ จเปตฺวา อวเสสา น เจว มคฺโค น จ สจฺจา.

๒๖. จงบอกองค์ธรรมของบาลี ดังต่อไปนี้ (46, 49, 57)
๑. อคฺคมคฺคสมฺมุคฺคินํ ?
๒. ยสฺส จิตฺตสฺส อนนฺตรรา อคฺคมคฺคํ ปฏิลลิสฺสณฺติ. นัยโดยตรง ?

ตอบ

๑. องค์ธรรมได้แก่ อรหัตตมรรคบุคคล ๑ คือ ในขณะที่ยังพร้อมด้วยการเกิดขึ้น
แห่งอรหัตตมัคคจิต ๑ เจตสิก ๓๖
๒. องค์ธรรมได้แก่ อนาคามีผลบุคคล ๑ คือ ในขณะที่ยังพร้อมด้วยการเกิดขึ้น
แห่งขณะทั้ง ๓ ของโวกทานที่อยู่ในอรหัตตมรรควิถิ

๒๗. จงวิเคราะห์ (ไม่ต้องแปล) และแสดงองค์ธรรม ในปัญหาดังต่อไปนี้ (48).....หน้า 29, 37)

ก. ยตถ ทุกขสจฺจํ อุปปชฺชติ, ตตถ มคฺคสจฺจํ อุปปชฺชติตี ?

ข. ยตถ วา ปน มคฺคสจฺจํ นุปปชฺชติ, ตตถ สมุทฺยสจฺจํ นุปปชฺชติตี ?

ตอบ ก. วิ.

อปาเย อสณฺณสฺสฺเต ตตถ ทุกขสจฺจํ อุปปชฺชติ โน จ ตตถ มคฺคสจฺจํ อุปปชฺชติ,

อวเสเส จตุโวการเ ปญฺจโวการเ ตตถ ทุกขสจฺจญฺจ อุปปชฺชติ มคฺคสจฺจญฺจ อุปปชฺชติ.

อ.สฺน. ได้แก่ อบายภูมิ ๔ อสัณฺณสฺสฺตตฺตภูมิ ๑

และ จตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔)

อ.สฺง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

(ข) วิ. อปาเย ตตถ มคฺคสจฺจํ นุปปชฺชติ โน จ ตตถ สมุทฺยสจฺจํ นุปปชฺชติ,

อสณฺณสฺสฺเต ตตถ มคฺคสจฺจญฺจ นุปปชฺชติ สมุทฺยสจฺจญฺจ นุปปชฺชติ.

อ.สฺน. ได้แก่ อบายภูมิ ๔ และอัสัณฺณสฺสฺตตฺตภูมิ ๑

อ.สฺง. ได้แก่ อัสัณฺณสฺสฺตตฺตภูมิ ๑ เท่านั้น

๒๘. ก. ทุกขสจฺจจะกําลังเกิด แต่สมุทฺยสจฺจจะไม่เคยเกิด ในภูมิใด ? (43)

ข. ทุกขสจฺจจะเคยเกิด แต่มรรคสจฺจจะจักไม่ดับ ในภูมิใด ?

ค. สมุทฺยสจฺจจะจักเกิด แต่มรรคสจฺจจะจักไม่ดับ ในภูมิใด ?

ตอบ ก. ทุกขสจฺจจะกําลังเกิด แต่สมุทฺยสจฺจจะไม่เคยเกิด ในอัสัณฺณสฺสฺตตฺตภูมิ

ข. ทุกขสจฺจจะเคยเกิด แต่มรรคสจฺจจะจักไม่ดับ ในอบายภูมิ ๔ อัสัณฺณสฺสฺตตฺตภูมิ ๑

ค. สมุทฺยสจฺจจะจักเกิด แต่มรรคสจฺจจะจักไม่ดับ ในอบายภูมิ ๔

ข้อ ๕

๒๙. จงวิเคราะห์ พร้อมคำแปล แสดงองค์ธรรมไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส ในปัญหาดังต่อไปนี้
ยสฺส ทุกฺขสจฺจํ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส สมุทฺยสจฺจํ นุปฺปชฺชติติ ?

ตอบ วิสัชนา อามนฺตา ไซ. (46, 50, 53, 57, 61, 63, 64).....หน้า 32)

ในอนุ.ป. อ.สัน. และ อ.สัง. ได้แก่

ป.๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการดับ
แห่งจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

ป.๔ อริยบุคคล ๘ ที่เป็นไปในปวัตติกาล คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการดับ
แห่งจิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ (เว้นจุติจิต)

มรรคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคล ๔ ที่เป็นไปในปวัตติกาลในรูปภูมิ

คือ ในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น แห่งมรรคจิตเบื้องต้น ๓ ผลจิต ๔ เจตสิก ๓๖

๓๐. ให้แปลและแสดงองค์ธรรมของวิภังคบาลี ดังต่อไปนี้ (44).....หน้า 34)

สพฺเพสํ จิตฺตสฺส ภงฺคกฺขณเณ

ตณฺหาวิปฺปยุตฺต - มคฺควิปฺปยุตฺตจิตฺตสฺส อฺปฺปาทกฺขณเณ

นิโรธสมาปฺนฺหํ อสฺมยฺสฺส ตณฺหา เตสํ

สมุทฺยสจฺจญฺจ นุปฺปชฺชติ มคฺคสจฺจญฺจ นุปฺปชฺชติ.

ตอบ แปลว่า

ในภังคกฺขณะแห่งจิต ของบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดก็ดี

ในอุปาทกฺขณะแห่งตณฺหาวิปฺปยุตฺตมรรควิปฺปยุตฺตจิต ของบุคคลเหล่านั้นก็ดี

บุคคลเหล่านั้น กำลังเข้านิโรธสมาบัติอยู่ก็ดี อสฺมยฺสฺส ตณฺหาเหล่านั้นก็ดี

สมุทฺยสจฺจจะก็ไม่ใช่กำลังเกิด มรรคสจฺจจะก็ไม่ใช่กำลังเกิด

องค์ธรรมได้แก่

ป.๔ อริยบุคคล ๘ คือ ในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการดับแห่งจิต ๘๙ เจตสิก ๕๒
นับตั้งแต่ปฏิสนธิจิตเป็นต้นมา จนถึงจุติจิต

ป.๔ ผล.๔ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น

แห่งตณฺหาวิปฺปยุตฺตมรรควิปฺปยุตฺตจิต ๗๗ เจตสิก ๔๙

อนาคามีผลบุคคล ๑ อรหัตตผลบุคคล ๑ ในขณะที่เข้านิโรธสมาบัติอยู่

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตาย ในอัสสยฺสฺส ตณฺหา

๓๑. จงแสดงองค์ธรรมของคำวิสัยภาษาไทย ดังต่อไปนี้ (54).....หน้า 40) เกิด

ก. เมื่อบุคคลเหล่านั้น ยังไม่เข้าถึงความเป็นผู้เคยรู้ริยสัจ ๔ มานั้น

ทุกขสัจจะเคยเกิด แต่มรรคสัจจะไม่เคยเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น

ข. เมื่อบุคคลเหล่านั้น เข้าถึงความเป็นผู้เคยรู้ริยสัจ ๔ มาแล้ว

ทุกขสัจจะก็เคยเกิด มรรคสัจจะก็เคยเกิด

ตอบ ก. องค์ธรรมได้แก่

ปุถุชน ๔ โสตาปัตติมรรคบุคคล ๑ ซึ่งยังไม่เข้าถึงความเป็นผู้เคยรู้ริยสัจ ๔

นับตั้งแต่เวียนว่ายตายเกิดเป็นต้นมา ที่หาเบื้องต้นมิได้ จนถึงโสตาปัตติมรรคจิตเกิด

ข. องค์ธรรมได้แก่

มรรคบุคคลเบื้องบน ๓ ผลบุคคล ๔ ซึ่งเข้าถึงความเป็นผู้เคยรู้ริยสัจ ๔ มาแล้ว

นับตั้งแต่โสตาปัตติผลจิตเป็นต้นมา จนถึงปัจฉิมจิต คือปรินิพพาน

(โสตาปัตติมรรคานันตรผลจิต)

๓๒. จงบอกองค์ธรรม ของคำวิสัยภาษาไทย ดังต่อไปนี้ (51, 52).....หน้า 144) ดับ

ก. เมื่อบุคคลเหล่านั้น ยังไม่เข้าถึงความเป็นผู้เคยรู้ริยสัจ ๔ มานั้น

ทุกขสัจจะเคยดับ แต่มคคสัจจะไม่เคยดับ แก่บุคคลเหล่านั้น

ข. เมื่อบุคคลเหล่านั้น เข้าถึงความเป็นผู้เคยรู้ริยสัจ ๔ มาแล้ว

ทุกขสัจจะก็เคยดับ มรรคสัจจะก็เคยดับ

ตอบ ก. องค์ธรรมได้แก่

ปุ.๔ โสตาปัตติมรรคบุคคล ๑ ซึ่งยังไม่เข้าถึงความเป็นผู้เคยรู้ริยสัจ ๔

นับตั้งแต่เวียนว่ายตายเกิดเป็นต้นมา ที่หาเบื้องต้นมิได้ จนถึงโสตาปัตติมรรคจิตเกิด

ข. องค์ธรรมได้แก่

มรรคบุคคลเบื้องบน ๓ ผลบุคคล ๔ ซึ่งเข้าถึงความเป็นผู้เคยรู้ริยสัจ ๔ มาแล้ว

นับตั้งแต่โสตาปัตติผลจิตเป็นต้นมา จนถึงปัจฉิมจิต คือปรินิพพาน

(โสตาปัตติมรรคานันตรผลจิต)

๓๓. จงแสดงภูมิที่สัจจะเกิดได้ และไม่ได้ (48, 54, 63)

ก. ภูมิที่มรรคสัจจะ เคยเกิด แต่ทุกขสัจจะจักไม่เกิด

ข. ภูมิที่มรรคสัจจะ ก็เคยเกิด สมุทยสัจจะก็จักเกิด

ค. ภูมิที่ทุกขสัจจะ กำลังเกิด แต่มรรคสัจจะไม่เคยเกิด

ง. ภูมิที่สมุทยสัจจะ ก็จักเกิด ทุกขสัจจะก็จักเกิด

ตอบ ก. นตฺถิ ไม่มี

ข. มี ๒๖ ภูมิ คือ จตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔)

ค. มี ๕ ภูมิ คือ อสัณฺณุตตตภูมิ ๑ อบายภูมิ ๔

ง. มี ๓๐ ภูมิ คือ จตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖

๓๔. จงแสดงภูมิที่สัจจะเกิดได้ และไม่ได้ (52, 53, 56, 61)

- ก. ภูมิที่ทุกขสัจจะ เกิดไม่ได้ ข. ภูมิที่สมุทยสัจจะ เกิดไม่ได้
ค. ภูมิที่มัคคสัจจะ เกิดไม่ได้ ง. ภูมิที่ทุกขสัจจะ และมรรคสัจจะเกิดได้

ตอบ ก. ไม่มี

- ข. มี ๑ ภูมิ คือ อสังขยัตตภูมิ
ค. มี ๕ ภูมิ คือ อปายภูมิ ๔ อสังขยัตตภูมิ ๑
ง. มี ๒๖ ภูมิ คือ จตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอปายภูมิ ๔)

๓๕. จงวิสังขนา แปล แสดงองค์ธรรมในปุจฉาต่อไปนี้ (43, 45, 58, 59, 62)

- ก. ยสฺส ทฺวขสจฺจํ อปฺปชฺชติ, ตสฺส สมุทยสจฺจํ หิรฺุชฺฌตฺติ ?
ข. ยสฺส ทฺวขสจฺจํ อปฺปชฺชติตฺถ, ตสฺส สมุทยสจฺจํ อปฺปชฺชติตฺถาติ ?

ตอบ ก. วิสังขนา โน ไม่ใช่. (.....หน้า 242, 39)

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

- ปุ.๔ ผลเสกขะ ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อมด้วยการเกิดขึ้น
แห่งปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓, ๗, ๔ ชีวิตนวกกฺลาปที่เกิดในขณะแรก
ปุ.๔ อริยบุคคล ๘ ที่เป็นไปในปวัตติกาล ในปัญจโวการภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อม
ด้วยการเกิดขึ้นแห่งจิต ๘๕ เจตสิก ๕๒ จิตตชรูป (เว้นอรุปวิปากจิต ๔)
ติ.๑ ผลบุคคล ๔ ที่เป็นไปในปวัตติกาลในจตุโวการภูมิ คือในขณะที่ถึงพร้อม
ด้วยการเกิดขึ้นแห่งโลภมูลจิต ๘ โมหมูลจิต ๒ มโนทวาราวชชนจิต ๑ มหากุศลจิต ๘
มหากิริยาจิต ๘ อรูปาวจรจิต ๑๒ เจตสิก ๔๓

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี.

ข. วิสังขนา อามนฺตา ใช่.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และสังสยบท ได้แก่

ปุ.๔ อริยบุคคล ๘ (ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ)

ข้อ ๖

๓๖. ในสังขยมก ปริญญาวาระนั้น พระพุทธองค์ทรงแสดงโดยความเป็นมูละ มูลี
ได้กัสังขจะ คืออะไรบ้าง เพราะเหตุใด ? (64)

ตอบ ในปริญญาวาระนี้ พระองค์ทรงแสดงเฉพาะ ทุกขสังขมูละและสมุทยสังขมูลี เท่านั้น
สำหรับนิโรธสังขจะและมรรคสังขจะทั้งสองนั้น ไม่ทรงแสดง เพราะสังขจะทั้งสองนี้
เป็นโลกุตตรธรรม ธรรมที่จะเป็นปริญญากิจได้นั้น จะต้องเป็นโลกียธรรม เท่านั้น

๓๗. เพราะเหตุไร นิโรธสังขจะและมรรคสังขจะ ในปริญญาวาระจึงไม่ทรงแสดง? (50, 51)

ตอบ เพราะว่า นิโรธสังขจะและมรรคสังขจะทั้งสองนี้ เป็นโลกุตตรธรรม (.....หน้า 323)
ธรรมที่จะเป็นปริญญากิจได้นั้น จะต้องเป็นโลกียธรรม เท่านั้น

๓๘. จงบอกองค์ธรรม ของคำปจฉาต่อไปนี้ (46, 50, 51, 53, 58, 62, 63).....หน้า 324)

ก. บุคคลใดไม่ใช่กำลังรู้รอบทุกขสังขจะ, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่กำลังละสมุทยสังขจะ ใช่ไหม ?

ข. บุคคลใดจักไม่รู้รอบทุกขสังขจะ, บุคคลนั้นก็จักไม่ละสมุทยสังขจะ ใช่ไหม ?

ค. บุคคลใดเคยรู้รอบทุกขสังขจะ, บุคคลนั้นก็จักละสมุทยสังขจะ ใช่ไหม ?

ง. หรือว่า บุคคลใดจักละสมุทยสังขจะ, บุคคลนั้นก็เคยรู้รอบทุกขสังขจะ ใช่ไหม ?

ตอบ

ก. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ ภาวพปยุชน ๑ อภัพพยุชน ๑
อริยบุคคล ๗ (เว้นอรหัตตมรรคบุคคล ๑)

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ข. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อภัพพยุชน ๑ อรหัตตมรรคบุคคล ๑ อรหัตตผลบุคคล ๑
องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ค. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อรหัตตผลบุคคล ๑
องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี.

ง. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ ภาวพปยุชน ๑ มรรคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓
องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี.

๓๙. จงแสดงองค์ธรรมของคำถามดังต่อไปนี้ (44, 59).....หน้า 326)

ก. บุคคลที่ไม่ใช่กำลังรู้รอบทุกขสัจจะ แต่เคยละสมุทยสัจจะ

ข. บุคคลที่ไม่ใช่กำลังรู้รอบทุกขสัจจะ และไม่เคยละสมุทยสัจจะ

ตอบ ก. องค์ธรรม ได้แก่ อรหัตตผลบุคคล ๑

ข. องค์ธรรม ได้แก่ ภัพพปฏิชน ๑ อภัพพปฏิชน ๑ มรรคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓

๔๐. จงแปล และแสดงองค์ธรรม ของวิภังคบาลีดังต่อไปนี้ (49, 54).....หน้า 326)

อคฺคฺมคฺคสมฺภคฺคญจ อรหฺนตญจ จเปตฺวา

อวเสสา ปุคฺคฺลา ทุกฺขสจฺจญจ น ปริชาหนฺติ สมุทยสจฺจญจ นปฺปชฺหิตฺถ.

ตอบ แปล ยกเว้นอรหัตตมรรคบุคคล และพระอรหันต์เสียแล้ว

บุคคลที่เหลือนอกนั้น ไม่ใช่กำลังรู้รอบทุกขสัจจะ และไม่เคยละสมุทยสัจจะ

องค์ธรรมได้แก่ ภัพพปฏิชน ๑ อภัพพปฏิชน ๑ มรรคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓

๔๑. จงวิชันนาเป็นบาลีคำแปล และองค์ธรรมในปัญหาดังต่อไปนี้ (52).....หน้า 326)

ก. โย ทุกฺขสจฺจํ ปริชานาติ, โส สมุทยสจฺจํ ปชฺหิตฺถาติ ?

ข. โย วา ปน สมุทยสจฺจํ นปฺปชฺหิสฺสตี, โส ทุกฺขสจฺจํ น ปริชานิสฺสตีตี ?

ตอบ ก. วิชันนา โน ไม่ใช่.

อ.สัน. ได้แก่ อรหัตตมรรคบุคคล ๑

อ.สัง. ไม่มี

ข. วิชันนา อามนฺตา ใช่.

อ.สัน. ได้แก่ อภัพพปฏิชน ๑ อรหัตตมรรคบุคคล ๑ อรหัตตผลบุคคล ๑

อ.สัง. เหมือนกัน

๔๒. จงแสดงองค์ธรรม ของคำวิชันนาภาษาไทย ดังต่อไปนี้ (45, 57, 60).....หน้า 327)

ก. บุคคลเหล่าใดจะได้มรรค บุคคลเหล่านั้นไม่ใช่กำลังรู้รอบทุกขสัจจะ แต่จักละสมุทยสัจจะ

ข. พระอรหันต์ทั้งหลายก็ดี ปฏิชนเหล่าใดจักไม่ได้มรรค ปฏิชนเหล่านั้นก็ดี

ไม่ใช่กำลังรู้รอบทุกขสัจจะ และจักไม่ละสมุทยสัจจะ

ตอบ ก. องค์ธรรมได้แก่ ภัพพปฏิชน ๑ มรรคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓

ข. องค์ธรรมได้แก่ อรหัตตผลบุคคล ๑ อภัพพปฏิชน ๑

๔๓. จงบอกองค์ธรรมของคำวิสันนา ภาษาไทย ดังต่อไปนี้ (43, 47).....หน้า 327, 326)

- ก. อรหัตตมรรคบุคคล ไม่เคยละสมุทยสังขะ แต่กำลังรู้รอบทุกขสังขะ,
ยกเว้นอรหัตตมรรคบุคคล และพระอรหันต์เสียแล้ว บุคคลที่เหลือนอกนั้น
ไม่เคยละสมุทยสังขะ และไม่ใช้กำลังรู้รอบทุกขสังขะ
- ข. พระอรหันต์ ไม่ใช้กำลังรู้รอบทุกขสังขะ แต่เคยละสมุทยสังขะ
ยกเว้นอรหัตตมรรคบุคคล และพระอรหันต์เสียแล้ว บุคคลที่เหลือนอกนั้น
ไม่ใช้กำลังรู้รอบทุกขสังขะ และไม่เคยละสมุทยสังขะ

ตอบ

- ก. องค์ธรรมของสันนิฐานานบาท ได้แก่ อรหัตตมรรคบุคคล ๑
และ ภาวพปุณฺชน ๑ อภัพพปุณฺชน ๑ มรรคบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓
องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น
- ข. องค์ธรรมของสันนิฐานานบาทได้แก่ อรหัตตผลบุคคล ๑
และ ภาวพปุณฺชน ๑ อภัพพปุณฺชน ๑ มรรคบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓
องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๔๔. จงบอกองค์ธรรมของคำวิสันนาภาษาไทย ดังต่อไปนี้ (43).....หน้า 327)

บุคคลเหล่าใดจะได้มรรค บุคคลเหล่านั้น
ไม่ใช้กำลังรู้รอบทุกขสังขะ แต่จักละสมุทยสังขะ,
พระอรหันต์ทั้งหลายก็ดี ปุณฺชนเหล่าใดจะได้ไม่ได้มรรค ปุณฺชนเหล่านั้นก็ดี
ไม่ใช้กำลังรู้รอบทุกขสังขะ และจักไม่ละสมุทยสังขะ.

ตอบ

ในอน.ป. อ.สัน. ได้แก่
ภัพพปุณฺชน ๑ มรรคบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓
และ อรหัตตผลบุคคล ๑ อภัพพปุณฺชน ๑
อ.สัง. ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๔๕. จงบอกองค์ธรรม ของบุคคลต่อไปนี้ (48, 55)

- ก. บุคคลที่ไม่ใช้กำลังรู้รอบทุกขสังขะ ข. บุคคลที่จักไม่รู้รอบทุกขสังขะ
ค. บุคคลที่เคยรู้รอบทุกขสังขะ ง. หรือว่า บุคคลที่จักละสมุทยสังขะ

ตอบ

- ก. องค์ธรรมได้แก่ ภาวพปุณฺชน ๑ อภัพพปุณฺชน ๑ อริยบุคคล ๗ (เว้นอรหัตตมรรคบุคคล ๑)
ข. องค์ธรรมได้แก่ อภัพพปุณฺชน ๑ อรหัตตมรรคบุคคล ๑ อรหัตตผลบุคคล ๑
ค. องค์ธรรมได้แก่ อรหัตตผลบุคคล ๑
ง. องค์ธรรมได้แก่ ภาวพปุณฺชน ๑ มรรคบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓